Eremitage-idyllen

Förord till den elektroniska utgåvan

Detta verk av **Mathilda Malling** (1864-1942) har digitaliserats från Toronto-Universitetet av Internet Archive i januari 2011 och anpassats för Projekt Runeberg i februari 2013 av Ralph E.

Detta verk kan läsas såsom en uppslagen bok i färg på Internet Archive.

Företal.

Denna lilla bok må alldeles icke uppfattas som något slags pretentiöst försök att förklara och än ytterligare kommentera Rousseaus egendomliga och för honom själf så viktiga förhållande till M:me d'Houdetot. I det hela har jag icke inlåtit mig på någon som helst mera djupgående skildring af Rousseau — jag har af hans växlande fysionomi blott återgifvit de »idylliska» dragen. Jag har — hvilket han själf uttryckligen säger sig aldrig vilja göra — tecknat honom »i profil», ja, i half profil; den man, som afslöjar sig i sina »*Confessions*», är så väldig, att han ögonblickligen skulle bryta den spensliga idyllens ram,blott han satte foten innanför densamma. Ja, jag ser, att hans stora namn allena redan fyller allt för mycket. Men jag har — som väl de flesta — en tid varit mycket upptagen af »*Confessions*»; sällskapet och händelserna på Chevrette sommaren 1757 intresserade mig, jag gaf min fantasi frihet att förfölja ett visst gifvet spår, och jag gjorde mig själf den glädjen att nedskrifva mina fantasier. Det är alltsammans.

1750-talets societet var ännu till ytterlighet frivol, glatt, kylig och rationalistisk, såsom regenttiden uppfostrat den. »*L'homme sensible*», sådan som Rousseau skapade honom, har ännu icke uppträdt på scenen, han är fullt färdig först på 1780-talet. Men detta årtionde mellan 1750 och 1760 är — om jag så må säga — det sentimentala genombrottets period. 1761 utkommer »*La Nouvelle Héloïse*» — en bok, som sedan under femtio år blir kärlekens och känslans evangelium, den norm, hvarefter hvarje förhållande mellan man och kvinna iett halft århundrade ovillkorligt kommer att rätta sig, det mönster, som bestämmer stilen för alla kärleksbref. Och redan 1762 har författaren i »*Émile*» preciserat reglerna, efter hvilka den nya människan kan och bör uppfostras.

Angående de historiska personer jag låter uppträda här i boken, är ju utom Rousseau hans väninna och fiende M:me d'Épinay tillräckligt väl känd, men om de öfriga vet jag tyvärr icke stort mera än det, som i förbindelse med dessa båda förstnämnda blifvit meddeladt angående dem. Vi veta sålunda, att M:me d'Houdetot, född M:lle de Bellegarde, har inspirerat så godt som hela »*La Nouvelle Héloïse*», och att Rousseau beslutit sig för sina »*Confessions*» delvis på grund däraf, att han för samtiden och eftervärlden önskade klargöra sitt förhållande till henne och hennes krets. Men i *Julie* är hon så väl förklädd, att vi ofta ej med våra nutidsögon kunna skönja hennes drag under masken, eller hvilkasidor af hennes personlighet författaren företrädesvis har velat skildra, och i »*Confessions*» finnes blott en flyktig beskrifning af henne, utförd med en älskares svärmiska, kanske ofta öfverdrifna ömhet, esomoftast afbruten af reflexioner eller mer och mindre lidelsefulla och patetiska utbrott. M:me d'Epinay talar icke mycket om sin svägerska — hon anser henne tydligen i alla afseenden sig själf underlägsen. Så ha vi (jag talar här blott om samtidens vittnesbörd och däraf blott om dem, som varit tillgängliga för mig) ett par rätt karakteristiska smådrag och uttryck af henne, som Diderot, Marmontel och andra i

anekdotisk form bevarat, några bref som Rousseau skrifvit till henne, de få tillfällighetsdikter hon själf författat — mest lyriskt-erotiska, riktade till Saint-Lambert (t. ex. den vackra huitain jag tillåtit mig att införa i slutet af kap. XIII: *Vers pour le départ de M. de Saint-Lambert qui alloit à l'armée* (1757), och ändtligen återfinna vi hennes namn i början af detta århundrade hos M:mede Rémusat, hvilken känt henne som gammal och med en viss respektfull ömhet ännu talar om denna egendomligt ljufva blidhet, som förtrollade hennes samtid, öfverlefde revolutionens stormar och ännu i hennes ålders höst, ja, vinter, i så hög grad utmärkte henne. Men alla vittnesbörd om henne öfverensstämma på ett högst märkligt sätt. »Quelle jolie âme!» — detta utrop återkommer beständigt, nästan ovillkorligt på hennes samtidas läppar, när det är fråga om henne. Ingen, icke ens den stränga och sippa M:me de Rémusat har ett förebrående ord för hennes och Saint-Lamberts illegitima kärlek, hvilken ju också adlades genom ett halft århundrades sam-lif, och som respekterades till och med af Monsieur d'Houdetot. Ja, själfve Rousseau, som annars så strängt håller på äktenskapets helgd, och som här till och med var intresserad part i saken, har icke ett fördömande ord för dessa båda: »SJ/7 faut pardonner (juelque chose aax moeurs du siécle», säger han i »Confessions* på tal om dettaförhållande, »c'est sans doute un atta-chement cjue sa durée épure, cjue ses effcts honorent et qui ne s'est cimenté que par un estime réciproque.»

Om Saint-Lambert vet jag ännu mindre än om hans väninna. Han bedömes högst olika af sin samtid, har säkert varit något kylig och konventionell i alla andra förhållanden än det, som band honom vid M:me d'Houdetot, och var som skriftställare långt ifrån genial. Men han har varit en oafhängig och tänkande man, själfständig och stolt, countrybred, utan smak för hoflifvet och med en hos det 18:de århundradets franska adelsmän högst ovanlig värdering af hvad han på ett ställe kallar >la vie libre et innocente des chdteaux». Jag vore frestad att säga att han ofta mera liknar en engelsman än en fransman. Han är också — midt under Voltaires glansperiod — ytterst starkt påverkad af engelsk poesi; han icke blott beundrar Cowley och svärmar för Thomson, utan han är till och med i stånd att uppskatta Spencer och Dryden. Isin ärliga kärlek till naturen förstod författaren af *Lcs Saisons» Rousseau, och sympatien dem emellan har helt visst — åtminstone under en tid — varit äkta och stark.

Monsieur Dupin de Francueil är som George Sands farfar näst Rousseau och M:me d'Épinay den för eftervärlden mest bekante i denna krets. Han såväl som de öfriga bipersonerna stå emellertid så fjärran från bokens handlng att jag ej finner anledning att här särskildt tala om dem. Emellertid har jag, för att inuti själfva berättelsen undvika förklaringar och redogörelser rörande släktförhållanden, ålder och dylikt, i slutet af boken bifogat ett par kortfattade notiser innehållande biografiska data och andra upplysningar — sådana jag själf kunnat samla dem.

Köbenhavn den 27 mars 1896.

Mathilda Mailing. Dévoré du besoin d'aimer sans jamais l'avoir pu bien satisfaire, je me voyais at-teindre aux portes de la vieillesse sans avoir vécu.

— — — J'étais ivre d'amour sans objet...

J. J. Rousseau ("Confessions").

Solen sjönk stilla bakom de stora kastanjerna i Montmorencyskogen — Jean Jacques Rousseau lyfte liksom förundrad ögonen från anteckningsboken och reste sig halft upp på armbågen, där han låg utsträckt i gräset. Han höjde hufvudet och smålog, med ögonen fästa på de ljusgröna trädtopparna. Då och då rörde han läpparna liksom om han talade. Därpå stack han blyertspennan i västfickan och sträckte med en suck ut sig raklång på ryggen med händerna hopknäppta under hufvudet.För väl hundrade gången denna vårdag drömde han sig åter tillbaka till sin fria och sorglösa ungdoms Cluirmettes. För dessa ögon, som nu så vidöppna stirrade upp mot Nord-frankrikes ljusa aftonhimmel, framträdde — en efter en — bilderna af Sa-voyens och Italiens unga kvinnor, som han i forna dagar några korta ögonblick tillbedt och svärmat för. Lika en spirande vår, full af löften om en sommar, som aldrig skulle komma, hade de den ena efter den andra trädt in i hans lif och åter sakta glidit därur igen. En gång hade våren hetat Mademoiselle Galley, en landtlig schweizisk vår med leende blå ögon och röda kinder, med fichuen ärbart knuten öfver barmen, körsbär i munnen och körsbär i förklädet — körsbär, dem han aldrig fick smaka! Ett annat år hette våren Mademoiselle de Breil

— en kylig vår, hvit som snön på Savoyens alper, otillgänglig, styf, i piemontesisk hofdräkt. Så var där Madame Basile: en kysk och blomstrande vår med daggslöja öfver rosorna; och så var där Zulietta — Venedigs solrika, frestande, underbart sköna, men nyckfulla vår, berusande som champagne i solsken . . . Han mindesdem alla, deras unga stämmors klang, deras unga ögons glans, och ännu en gång, ensam som han var, kände han sitt hjärta genomströmmas af de tjugu årens värme, af hela sitt förflutna lifs häftiga och passioneradt pockande längtan efter en kärlek, han så ofta anat, men aldrig känt.

Han mindes ännu en gång de två unga väninnor, med hvilka han en gång tillbragt en enda men en oförgätlig sommardag i Alperna. Den lilla blonda schweiziska fröken, så blyg och så naturlig, så enkel och öm, och hennes skälmska, muntra kamrat. Han kom ihåg deras klara skratt och glada ögon, deras okonstlade vänlighet, då de med honom, den främmande, delade sin landtliga middag, den gemensamma aftonridten nedför bergets sicksackstig .. .

Han slöt ögonen. Men lika tydligt såg han ändå dessa två små söta, leende ansikten under linongshufvorna. Och i sina tankar kallade han, som han så ofta gjort, den ena flickan Julie och den andra Claire.

Aftonklockorna började redan ringa i Deuil. Rousseau reste sig upp; här-inne i den djupaste skogen var det nu nästan alldeles mörkt. Han tog upp anteckningsboken, som ännu låg öppen på gräset, och den bondaktiga, skinnkantade toppmössan samt började långsamt gå framåt den halft öfvervuxna stigen.

Aldrig hade han så lidelsefullt och så medvetet som denna vår — den första han på många år tillbragt i ensamhet och utanför Paris — känt sin gamla längtan efter kärlek och lycka å nyo vakna upp. Hvarken samlifvet med Thérése eller det intima umgänget med en så bildad, älskvärd och högt begåfvad väninna som Ma-dame d’Épinay hade någonsin förmått att helt kväfva denna hans naturs passionerade åtrå efter att en gång få äga en kvinna, åt hvilken han med hela sin själ utan kritik och utan saknad kunde hängifva sig.

Med ångest och skräck kände han, hur han för hvar dag mer och mer närmade sig sitt lifs trista höst, och ännu aldrig hade hans drömda älskade trädt innanför hans hjärtas dörr. Skulle han, som i sina egna tankar — och väl också i andras — framför alla sin samtids män borde kunna förstå att uppskatta och njutakärlekens stora härlighet, skulle han vara tvungen att sluta sina ögon utan att någonsin i ett ovillkorligt, mot-ståndslöst och allt besegrande »jag älskar dig» ha fått lägga hela sin själs rika, ännu knappt af honom själf anade skatter för en tillbedd och förstående kvinnas fot? Han våndades vid tanken på, att lifvet i sin obevekliga hårdhet verkligen skulle kunna neka honom denna enda stora nåd, bredvid hvilken allt annat nu tycktes honom fattigt och värdelöst. För berömmelsen, ryktbarheten, äran, som han — af alla tecken att döma — märkte säkert om än långsamt närma sig, kände han sig likgiltig: hans stackars lidelsefulla, uthungrade hjärtas begär efter ömhet förtärde honom.

Han rätade på sig och for otåligt med handen öfver pannan — ond på sig själf, nästan förödmjukad öfver att detta: längtan efter en kvinna, som han kunde älska, till den grad kunde pina och enervera honom. Han var ju dock en man, som för sin tillvaro satt sig andra mål än att vinna kvinnornas kärlek. Han, som så bittert och hetsigt förebrådde sin tids män deras uteslutande erotiska intressen,som bland hela sin omgifning ansåg sig själf allena för en fri man, han skulle vara bunden i precis samma bojor, lyda precis samma lagar, dragas mot samma mål, naturenligt och oemotståndligt, som järnet drages mot mag-neten — en kvinna.

Han påskyndade sina steg och gick nu raskt framåt vägen, som förde till Eremitaget. Han längtade plötsligt hem till sitt arbete, till sitt skrifbord, och han försökte, under det han gick, frigöra sig från sina förra fantasier och koncentrera sina tankar på sin bok om »De politiska institutionerna», till hvilken han redan sedan länge samlade material, och som han ämnade göra till sitt lifs litterära storverk. Men småningom — genom en eller annan idéassociation — kanske blott genom att betrakta aftonhimlen, som vid horisonten midt för honom nu från solnedgångens rosa gick öfver i svagt blekgrönt och klart blått, gled hans trollbundna tankar åter in i »romanen». Liksom nyss drömde han sig åter tillbaka till Schweiz, till Léman-sjöns stränder, till det leende Clarens, där båtarna i sommarkvällen vagga på mörknande vatten, och de hvitmenade, galleriprydda landthusen smyga sigintill foten af vinbergen i platanernas skugga. Till Lémansjön, där Saint-Preux, ensam på klippan vid la Meil-

lerie, läser brefvet från Julie . . .

Julie — alltid Julie! Beständigt kom hon på nytt tillbaka i hans tankar — vårens och naturens drömda barn, med sina milda, djupa, allt lof-vande ögon, sitt ljufva och skälmska leende, slank och fin, god och dygdig och ung, en lydigt lyssnande lärjunge, en öm, oskyldig och ändå lidelsefull älskarinna, stolt, ädel och varm som Abailards Héloise!

Han suckade, sköt mössan upp i pannan och öppnade otåligt den lilla gnisslande grinden, som förde in till Eremitaget.

På gården, utanför trappan, stod Thérése och samlade ihop tvätt, som hängt till torkning på hagtornshäc-karna. Hon nickade blott till honom

— aldrig hade hon förekommit honom så enformig, så tarflig och intresselös som i afton.

»Vi ha väntat med kvällsvarden, Monsieur,» sade hon med sin släpande, rätt behagliga stämma, hvilken allena adlade hennes simpla och ytterst inkorrekta språk. Han nickade och gick vidare utan att stanna eller svarahenne. Hon såg efter honom med en lång blick.

I det tarfliga samlingsrummet, som tjänade både till salong och matsal, gick herrn i huset ännu länge fram och tillbaka på golfvet, medan Thérése och Madame Le Vasseur dukade fram den enkla anrättningen. Det fanns fårkotletter, groft bröd, mjölk, honing och ost, en flaska rödt landtvin samt den oundvikliga soppan. De ordnade det alltsammans vårdslöst och oprydligt på det ovala, polerade bordet utan duk midt i rummet. När det hela var i ordning, tände Thérése ett talgljus i en hög bronsstake, som hon tillika med ljussaxen satte framför Rousseaus kuvert.

»Låt oss nu äta,» sade hon på sitt fåordiga, stillsamma sätt.

Hennes herre hade i afton ingen aptit. Efter att ha ätit soppan sköt han tallriken ifrån sig och började åter med händerna på ryggen vandra fram och tillbaka i det svaga dagsljuset längs med fönstren.

Elden, vid hvilken Thérése nyss stekt kotletterna, brann ännu i den stora, öppna spiseln. Rousseau kastade ett par nya vedträn på bålet, stod en stund och tittade tanklöst på, hur låganmed ett starkt sprakande ljud började gripa fatt i dem, vände sig därpå om och gick plötsligen ut genom den närmaste dörren. De båda kvinnorna vände långsamt på hufvudena och sågo efter honom med en lojt ogillande blick.

»Det kan inte vara länge på detta viset, Thérése,» sade gumman med eftertryck och fyllde ånyo vin i sitt glas.

»Hvilket, mamma?»

»Han är naturligtvis galen, spritt galen!» sade hon afgörande och satte med knifven en stor klimp smör på den tjocka brödkant hon höll i handen. »En af dagarna bryter det löst, Thérése!»

o

»A, mamma ...»

»Ja, ja! Jag har nu alltid sagt det . . .» Och de började å nyo, tysta och likgiltiga, tugga på sin ost och sitt bröd.

Då Thérése hade dukat af bordet, kom Rousseau åter in. Han gick nu rakare, hans ögon strålade och han smålog nervöst, en smula generadt, medan han gick fram till elden.

»A, Thérése, sätt ljuset på bordet här bredvid mig ...»

Han hade i handen en liten tarfligläderportfölj, som han nu lade bredvid sig. Han drog ut ett tjockt hand-skrifvet häfte, kokett sammanhäftadt med ett blått sidenband, och sade — litet forceradt och med samma nervösa leende — vänd till de båda fruntimren :

»Madame Le Vasseur, Thérése — kunde ni ha lust att höra hvad jag suttit och skrifvit ihop dessa sista månader?» . . .

o

»A, herre, ni gör oss en stor ära . . .» Madame Le Vasseur tog beskäftigt sitt smutsiga sticktyg och satte sig till rätta i karmstolen på andra sidan brasan. »Skynda dig, Thérése!» ropade hon ut i köket till dottern, som slamrande ordnade fajanstallrikarna på hyllan.

Thérése tog ett par svarta silkesstrumpor, som hon noggrant synade, i det hon trädde fingrarna ut genom hålen, och satte sig stilla på halmstolen vid sidan af sin husbonde. Rousseau snoppade omsorgsfullt ljuset och harklade sig, medan han nervöst bläddrade i häftena.

Det var början af »La Nouvelle Heloise» — Saint-Preux' första bref till sin älskade.

Han läste vidare — hela förstadelen af denna roman om trots och undergifvenhet, om längtan och kärlek till döden, som han under de tidiga vårnätterna, medan snön smälte i Mont-morencydalen och träden knoppades i skogarna kring Chevrette, diktat eller rättare genomlefvat med hela sin själ, och som han nu på sista tiden gifvit form och uttryck i skrift. På det finaste, guldkantade papper hade han renskrifvit sitt verk, torkat bläcket med azur- och silfverpuder och häftat samman arken med blå och ljusröda sidenband. Den stränga moralens, enkelhetens och naturens oböjliga apostel hade här tillåtit sig alla möjliga koketterier och finesser — intet var godt eller fint nog åt hans Julie! Ömt och varsamt drog han häfte efter häfte ut ur portföljen, hans stämma vibrerade af rörelse och passion, medan han läste. Den medelålders, redan grånade mannen, med största delen af sitt äfventyrliga, fattiga och mödosamma lif bakom sig blef ung på nytt, när han stolt och dristig som en skapande gud klädde Saint-Preux' tankar, passion, smärta och lycka i ord. Ty i denna revolutionäre och geniale ple-bej, som hänsynslöst vågade sträcka ut handen efter patricierkastens skä-raste och finaste blomma, hade han omdiktat sitt eget jag, åt honom hade han skänkt sina bästa och friaste tankar, sin mest brännande längtan, sina stoltaste förhoppningar, och i hans armar hade han ändtligen lagt Julie — den drömda ideala älskarinnan!

Småningom — allt efter som han läste, som han skildrade denna Julie, hennes rena, ljufva skönhet, hennes svärmiska uppoffring, hennes ömma, allt besegrande lidelse, intogs hans själ, trots rörelsen och entusiasmen, af en bitter, vemodig afund. Allt detta

— det var dock blott chimérer, drömmar, ord — ord . . . Ord, som i det de gingo öfver tungan, ej förmådde läska henne; ord, som icke kunde mätta en hungrande själ. För den nnge Saint-Preux, hans diktade andra jag, låg lifvet öppet, för honom, Jean-Jacques Rousseau, den fattige eremiten i främmande land, var vägen till lyckan för evigt stängd.

... Il faut que j'aime avec transport ou que je meure de douleur . . .

Rousseaus stämma darrade, han dolde ansiktet i händerna och brast ut i tårar.

Thérése grät också. Hon satt och vaggade på stolen och snyftade. Dåoch då förde hon den svarta silkesstrumpan upp till de röda ögonen och torkade dem. Ett par gånger snöt hon sig okonstladt och eftertryckligt i fingrarna.

Den gamla Madame Le Vasseur stickade trött och sömnigt på sin stickning. Hon klippte med ögonen, när hon böjde sig fram mot talgljuset för att taga upp en maska. Då elden slocknade i kaminen och majnattens kyla började märkas i rummet, drog hon pelissen tätare om sina kantiga skuldror. Nu såg hon upp och sade matt och höfligt komplimenterande:

»Nej, så herrn då kan skrifva!»Elle vint, je la vis . . . Je vis ma Julie en Madame (THoudetot, et bient6t je ne vis plus que Madame d'Hou-detot.

J. J. Rousseau ("Confessions*).

Det var morgon på Eremitaget, en regnig morgon i maj. Fruktträdens stammar voro klibbiga och våta, och på det unga gräset bildade de ljusa, nedfallna äppleblommorna hela små skära, fuktiga drifvor. Genom det Öppna fönstret i arbetsrummet hängde slingerrosornas nylöfvade grenar med sina halfutslagna knoppar, tunga af regnet, in öfver fönsterposten och karmen, nästan ända in på skrifbor-dets böcker och pappersark.

Rousseau gick fram och tillbaka i det djupa, smala rummet med händerna nedstuckna i den långa, slitna sidenvästens fickor och hufvudet be-tänksamt en smula framåtlutadt. Han blef i nästa månad fyrtiofem år och håret vid tinningarna började gråna. Men hans bruna ögon voro lika eldiga och stickande skarpa, hans hy, som oupphörligt skiftade färg, var frisk och jämn, nästan som då han var tjugu år, och de djärft markerade anlets-dragen hade intet förlorat i rörlighet och energi. Det stora, mörka skägg, som han strax efter proklamationen af naturevangeliet i hans första epokgörande »Discours» hade låtit växa, hade han nu åter rakat af, då det — ovan som han var därvid — i högsta grad generade honom, och hans fma, uttrycksfulla mun med de rörliga, starkt röda läpparna kom å nyo till sin rätt. Han var i skjortärmarna och utan peruk. På hufvudet satt i stället en mörk sammetsmössa, som han skjutit långt tillbaka i nacken, så att pannan var helt fri. Den snusbruna fracken låg vårdslöst kastad öfver stolen bredvid skrifbordet.

På skogsstigen utanför täppan jagade två spensliga ryttare i regnkappor förbi. Någon skrattade, och en liten behandskad hand viftade i förbifarten åt det öppna fönstret. Rousseau stannade och böjde ifrigt de våta grenarnaåt sidan för att se. Men nu voro de borta; han hörde blott skrattet, som silfverklart förklingade i den friska, fuktiga morgonluften.

1 nästa ögonblick hördes hastiga, lätta steg på trappan. Dörren kastades upp som af en hvirfvelvind, och in stormade med stora leende ögon under den våta hatten först Madame d’Houdetot och så Madame d’Epinay.

»God morgon, herr filosof!» Madame d’Houdetot lät strax blott med en rörelse af skuldrorna den våta kappan falla till golfvet och gjorde en skälmsk, piruettaktig bugning, så att vattnet rann från den trekantiga hattens brätten. Därpå gick hon fram och omfamnade vänligt Rousseau, i det hon kysste honom på bägge kinderna.

»Nå, ni säger icke ens välkommen, otacksamme eremit! Min syster d’Epi-nay och jag ha kommit för att äta frukost på Eremitaget. Om eremiten visar sig sensibel och galant, kan det hända, att man stannar hela dagen.»

Hon var i karldräkt liksom hennes svägerska: sidenfrack »feuille morte» och guldbroderad väst med musgrå knäbyxor, därtill små saffianshalfstöflar med diminutiva förgyllda sporrar. Hon#

gick fram till den lilla tarfliga spegeln i hörnet, och sedan hon skakat tillbaka manschetterna, hvilka nästan dolde händerna, började hon ogeneradt ordna sin korta spetsjabot och pudra håret, som blifvit fuktigt af regnet.

Ingen yttrade något om damernas dräkter. Jean-Jacques visade ingen förvåning, och de afgåfvo ingen förklaring. Denna förklädnad var något i deras värld alltför allmänt för att spilla ord på. Madame d’Epinay hälsade nu också ömt och vänligt på filosofen, förebrådde honom som vanligt, att han ej ofta nog kom till Chev-rette, och undersökte, allt under det hon pratade, nyfiket och intresseradt alla de böcker och papper, som lågo framme på skrifbordet.

Madame d’Houdetot var ändtligen färdig med sin toilett. Hon vände sig om — ännu med händerna vid tinningarna — och sade med sin klara stämma, säker och förtrolig som ett bortskämdt barns:

»Käre, berömde Monsieur Rousseau — ni har väl hört, att vi ha kommit för att frukostera? Émilie kan möjligen nöja sig med andlig spis, men får jag be om en smula riktig föda.»»Ni gör mig alltför lycklig, Madame, jag skall strax tala med Mademoiselle Le Vasseur.» Han var glad och smickrad men en smula förlägen öf-ver denna oväntade öfverrumpling, och han sneglade bort till fracken, som ännu låg på stolen vid skrifbordet.

»Jag skall tala med Mademoiselle Théréseafbröt honom Madame d’Épi-nay på sitt mest hjärtliga och förekommande sätt. »Hon får inte lof att göra sig något besvär för oss! En kompott, ett bröd, en smula vin och vatten och — ifall hon har — en kopp kaffe. Det är allt hvad vi behöfva.»

»Vi äta naturligtvis i trädgården, inte sant? Nu skiner solen ju igen. Där — under det stora äppleträdet.* Madame d’Houdetot pekade ut genom fönstret. Hon vände sig om och ropade till sin svägerska, som redan var utanför dörren:

xMycket kompott och ett stort bröd!»

»Hvad är det ni skrifver?» Hon drog fram ett häfte, som han i hast skjutit in under några böcker. »Nej, så kokett! Förgyllda kanter på papperet och ombundet med en ljusblå silkessnodd .. . Min Gud, Monsieur, är det vers?»»Nej,» sade Rousseau leende. Och i det han halft med våld tog häftet ifrån henne: »Det är kärleksbref.»

»Till min syster d'Épinay?»

»Nej,» Rousseau skrattade högt. Hon satte honom i så godt humör med sina söta, nyfikna ögon och sitt ystra, graciösa självsvåld. Han böjde sig ned öfver henne och hviskade hemlighetsfullt: »Nej — till en flicka, som heter Julie.»

Madame d'Houdetot hade satt sig på den yttersta kanten af skrifbordet, så att sulan af hennes lilla spetsiga stöflett nätt och jämt nådde golfvet. Hon bläddrade i ett häfte af Abbé Saint-Pierres- skrifter, som låg framme, skakade på hufvudet, utan att slå upp ögonen och sade misstroget och nonchalant :

»Ni narrar mig.»

Rousseau brydde sig icke om att öfvertyga henne. Han smålog och strök liksom smekande med handen öfver papperet, innan han låste ned det i sin skrifbordslåda. Under hela tiden betraktade han halft förstulet sin gäst, som han känt allt sedan hon var ung flicka, och som han plötsligen tyckte sig aldrig ha sett förrän nu.

Madame d'Houdetot var berömdför sin skönhet, och likväl försäkrade alla kvinnor, först och främst hennes svägerska, att hon var allt annat än vacker. Hennes hy var frisk, men icke fin och till och med på ett par ställen lätt märkt af kopporna. Hennes näsa var rak, men med en svag tendens uppåt — »närmast soubrettaktig», blef den kallad. Så hade hon ett par stora, grå ögon, skiftande i färgen, ännu mer skiftande i sitt uttryck — än klara och frimodiga, ljusa och öppna som ett lyckligt barns, än skygga och varma som en ung hinds — helt mörka, nästan svarta i tonen, än åter lidelsefullt strålande och öfvermodigt djärfva.

Och hennes yppiga, fint tecknade mun, söt i eftertänksamt, trotsigt allvar och söt i leende skälmskhet — alltid uttrycksfull, alltid förtjusande uppriktig i sitt uttryck — frestade mäns sinnen och vann deras hjärtan.

Hennes hår var berömdt och be-undradt — till och med af kvinnor. Ramsvart och lockigt, fint och glänsande som silke, ovanligt rikt, bar hon det uppkammadt från den mjälla nacken, i hög, litet gammalmodig frisyr

— y>å la Fontanges» skulle den blifvit kallad under salig kungen — svagt pudradt under de uppvikta, svanduns-kantade hattbrättena. Hon var lång^ smält och smidig, rak i ryggen och bred öfver höfterna — »adligt vuxen»

— förnäm och nonchalant i sin hållning, graciös och en smula tafatt, med ett slags fysisk originalitet, som förlänade hennes enklaste rörelser något intagande och för henne egendomligt.

Sådan var Madame d'Houdetot, när hon var tjugusju år, den vårmorgon, då hon kom ridande från Chevrette till Eremitaget och fann brefven till Julie på eremitens skrif-bord.

Madame d'Houdetot förde undan kaffekoppen, lade bägge armarna på det litet rankiga trädgårdsbordet och böjde sig fram emot Jean-Jacques.

»Monsieur Rousseau — säg mig

— tycker ni om Monsieur Grimm?» Hon blinkade, medan hon talade, skälmaktigt till sin svägerska, som ryckte på axlarna, rodnade och med en öfverlägsen, litet utträkad min lutade sig tillbaka mot stolsryggen.

De hade talat om nybyggnaderna på Chevrette, gästerna, som väntades dit i sommar, och om den lilla gården i Eaubonne, som Madame d'Houdetot

3hyrt öfver sommaren, medan hennes man var med hären i Tyskland. Därefter hade de kommit att tala om kriget i allmänhet och hvilken saknad det blefve för societeten på slottet, att äf-ven Grimm och Saint-Lambert deltogo i fälttåget. Rousseau hade frågat Madame d'Épinay, om hon nyligen hört något från vännen Grimm, och om han kände sig nöjd med sin sekreterarebefattning hos marskalken af Est-rées. Madame d'Houdetot hade mycket litet deltagit i samtalet. Hon hade ätit sin frukost med god aptit och därefter matat fåglarna med det öfver-blifna

brödet, som hon hänsynslöst smulade sönder.

»Ja,» svarade Rousseau emfatiskt. .»Grimm är en af mina intimaste och käraste vänner. Det vet ni ju, Madame.»

»Ack ja! Émilie berömmer honom också hela dagen igenom. För min del tycker jag blott, att han har för litet hjärta och för många principer.»

»Men, Mimi,» inföll Madame d'Epi-nay förebrående. »Hur kan du tala så? Grimm — han är ju bara hjärta!» Hon suckade och tryckte vältaligt handen mot vänstra sidan. »Och hur kan du,» tilläde hon mera hetsigt änämnet förtjänade, »tadla en filosof för det han har principer?»

Madame d'Houdetot lyfte långsamt bägge armarna, sträckte dem lättjefullt uppåt och knäppte ihop dem under nacken. Hon lade sina högvristade fötter i saffiansstöflarna öfver hvarandra med en rask, kavalleristaktig rörelse, som hon ofta beundrat hos herrar, och sade plötsligt beslutsamt:

»Han är torr och pedantisk — en riktig tysk! Hvad mig angår, så bryr jag mig blott om fransmän.»

»Tack, Madame!» svarade medborgaren i Geneve, ovanligt ödmjukt.

Hon sprang genast upp — skrattande, men ändå ångerfull öfver sin ohöflighet. Hon gick fram till Rousseau och lade hjärtligt bägge händerna på hans skuldror.

o

»A, ni! ... Missförstå mig inte

— det finns naturligtvis några undantag. Låt mig se: det är ni och Per-golese och kungen af Preussen.»

»Och Markisen af Saint-Lambert,» sade Madame d'Epinay långsamt, med eftertryck. »Han är ju från Loth-ringen, inte sant?»

Madame d'Houdetot rodnade djupt

— det gjorde hon så lätt. Hon skrattade en smula förläget, böjde sig nedoch kysste Rousseau midt på munnen.

»Där,» sade hon uppsluppet. »Det är för att hålla er skadeslös för den olyckan att icke vara fransman.»

Rousseau rodnade häftigt, ända upp till hårfästet. Hans ögon strålade, han andades fort och letade efter ord. Ett ögonblick grep han, utan att veta det, Madame d'Houdetots händer och höll dem hårdt fast. Madame d'Épinay betraktade honom förvånad — hon var icke van vid att någon gjorde så stor affär af en kyss!

»Det är synd om Pergolese och kungen af Preussen, att de gå miste om skadeersättningen,» sade hon skämtande .. . »För att inte tala om Saint-Lambert,» tilläde hon.

Rousseau kände plötsligt och för första gången i sitt lif en viss ovilja mot sin bästa väninna, Madame d'Epi-nay. Hvad hennes stämma ljöd torr och pedantisk efter svägerskans. Och utan att ge sig själf något skäl för det, fann han det taktlöst, att hon på det där sättet oupphörligt påminde dem om Monsieur de Saint-Lambert.

Men Madame d'Houdetot hade nu återvunnit hela sin glada säkerhet. Hon vände sig om mot Madame d'Épi-nay, ännu med handen på Rousseaus skuldra.

o

»A, min syster,» sade hon muntert leende med sin klara, mjuka röst. »Gör dig blott inga bekymmer för de där herrarnas skull. Pergolese är ju död — är han icke? — och hvad kungen af Preussen angår, så tröstar han sig nog öfver olyckan att icke vara Voltaires landsman med att skicka både marskalken af Estrées och vår vän Grimm hem till Versailles med en vänlig hälsning. Till markisen af Saint-Lambert» — hon höjde hufvudet och hennes stämma ljöd om möjligt klarare — »skrifver jag i afton. Jag skall då låta honom veta, hvad jag är honom skyldig, och nog komma ihåg att betala igen det vid tillfälle.»

»Med ränta!» kunde Madame d'Epinay icke afhålla sig från att till-lägga.

Madame d’Houdetot tycktes icke höra henne längre. Hon försökte att fånga en fjäril i sin trekantiga hatt.Mille femmes sont plus belles que toi; plusieurs ont autant de graces; toi seule as, avec les grâces, je ne sais quoi de plus séduisant qui ne plait pas seulement, mais qui touche et qui fait voler tous les coeurs au-devant du tien.

J. J. Rousseau (“La Noovelle Héloise*).

Rousseau kom i regeln hvar dag till Chevrette. Madame d’Épinay fordrade det nästan som en plikt af sin protégé, efter det hon åt honom upplåtit Ere-mitaget. Han brukade gärna välja tiden strax före middag, då Madames le\'er med ty åtföljande vänskaps- och affärsbesök väl var öfverstökad och man med tämlig sannolikhet kunde beräkna att vara fri för besök ända till bortåt eftermiddagen, då supén vanligtvis återigen samlade en del gäster. Men mellan tolf och två hadeMadame d’Epinay sällan något intressantare att taga sig för här ute på landet än att konversera om litteratur och filosofi med sin »björn», visa honom de spirituella bref och »porträtter», eller ännu hellre en eller annan traité moral, som hon på lediga stunder hade utarbetat, och med smickrande älskvärdhet utbedja sig hans kompetenta dom däröfver. Godlynt och taktfull, som hon var, visste hon dessutom, att Jean-Jacques alltid befann sig bäst i hennes salong, när hon var allena eller blott omgifven af sina närmaste. Vanligtvis kvarhöll hon honom — med en medlidsam baktanke på den stackars Théréses anrättningar och sällskap — öfver middagen och, om han hade lust, också till afton.

Men efter de båda damernas besök på Eremitaget dröjde det två hela dagar, innan »björnen» hade lust att åter uppsöka sin väninna. Som vanligt, då han någon gång höll sig borta, fick han bref på bref från slottet med många ömma och oroliga förfrågningar angående hans hälsa, själstillstånd o. s. v., o. s. v. Madame d’Épinay hade en stor svaghet för att författa små biljetter.Och ändtligen, efter två dagars i högsta grad beklagade och kommenterade bortovaro, steg Monsieur Rousseau i sina bästa svarta silkesstrumpor (han hade efter »väckelsen» och sin förste Discours definitivt afstått från hvita som alltför aristokratiskt världsliga), sin högtidsväst och broderade frack, med knappbeprydd käpp och peruken mera omsorgsfullt kammad än vanligt, uppför den monumentala trappan till slottet la Chevrette.

I förmaket fick han veta, att Madame hade »sina vapörer» och bad honom stiga in i stora salongen.

Med en inre förbannelse öfver de långa djäflarna till lakejer, som knappt gitte resa sig upp, trädde han in i det stora och dystra mottagningsrummet, som med sina sex mörkt draperade fönster alltid, trots de koketta sidenmöblerna och de moderna, graciöst snirklade ornamenten öfver alla dörrar, gjorde ett obehagligt och kapellaktigt intryck på honom.

Där var ingen inne. Med hatten under armen tog han försiktigt ett par steg fram emot den öppna sidodörren, som vette inåt den öfriga våningen, och stannade därpå tvärt.

Han såg in genom ett långt per-spektiv af rum, genom många öppna dörrar med praktfullt målade och förgyllda dörrposter. Längst borta i det innersta lilla kabinettet, där solskenet trängde in genom gafvelfönstren, satt Madame d’Houdetot i soffan under det stora, mångfärgade tapisseriet, kopie-radt efter en af Watteaus »galanta fester».

Rousseaus hjärta började plötsligt klappa häftigt; han hade hela tiden väntat att finna henne här, det förvånade honom icke det ringaste, att hon var här, och ändå tyckte han, att det, som nu hände honom, var något högst märkligt, något nästan otroligt. Han bugade sig på afstånd djupt öfver sin trekantiga hatt.

Madame d’Houdetot nickade leende. Hon reste sig strax upp från sin plats och kom emot honom.

Hela tiden hörde han knarrandet af hennes små röda klackar öfver de blanka golfven, som, spegellika, i det oändliga återgåfvo dagsljuset genom de höga fönstren och möblernas förlängda linjer. Leende trädde hon emot honom genom alla de många dörrarna, det var som ett af Bouchers porträtt passerade — närmare och närmare — genom många förgylldaramar, för att ändtligen blifva stående i den sista. Hon vinkade honom till sig och lade fingret på läpparna:

»Kom blott in till mig, kära vän. Men gå litet försiktigt! Därinne i gula salongen sitter min tant, Madame

d’Esclavelles, och sofver. Låt oss prata litet, innan hon hinner att vakna.»

Hon vände sig om och gick före; han följde efter, så tyst och försiktigt

o

han kunde. A, hur graciös hon då var! Denna raka, smidiga rygg i fiskbenslifvet, dessa mjukt vaggande höfter under vida, saffransgula siden-paniers, det sirliga och bestämda fotskiftet under kjolens falbolaner. Och denna nacke — så hvit och smal bakom spetsryschet!... Hon vände sig om och smålog, med fingret på läpparna, när de i den mellersta salongen passerade den sofvande Madame d’Esclavelles. Han uppfångade en skymt af gropen i kinden och blicken ur de kisande, mörka ögonen. Hon nickade på samma gång lätt till honom, och den solfjäderslika spetsrosetten på toppen af den pudrade frisyren nickade med.

Rummet, som de trädde in i, var

— tack vare gafvelfönstren mot öster— lika ljust och soligt, som de öfriga salongerna voro dystra och skumma. De sirliga och galanta herdarna på väggarnas tapisserier fingo lif och färg i det starka sommarsolskenet. Och silfvertrådarna i det litet urblekta rosasidenet på möblerna skimrade emellanåt till som små diamanter.

Grefvinnan satte sig på sin gamla plats i soffan och tog upp guldnavet-ten, som fallit på golfvet. Innan hon fortsatte sitt arbete, kastade hon en komiskt förebrående blick på Rousseau, hvilken, försjunken i betraktande af henne, icke tänkte på att störta fram och taga upp den, som det ägnar och anstår en kavaljer.

»Ni vet, jag är en björn, Madame, en simpel bonde,» sade han ursäktande. »Er syster, Madame d’Epi-nay, har en gång för alla fritagit mig från att vara galant.»

»Men jag fritager aldrig någon från hans plikter — aldrig.»

»Inte ens er själf?...»

Hon skrattade godlynt.

»Minst mig själf!»

Rousseau ögnade plötsligt en möjlighet att komma in på ett ämne, som han i två dagar icke kunnat låtabli att tänka på, som han brann af begär att höra henne uttala sig öfver. Han hade själf en obehaglig förnimmelse af, att han måste förekomma henne klumpig och indiskret, när han sålunda, utan spår af berättigande, så burdus gaf sig in på denna fråga, men han kunde icke låta bli att säga: ~

»Heller icke, när det gäller plikterna mot er man, Madame?»

Grefvinnan d’Houdetot såg upp, litet förvånad. Hon flyttade den ena lilla foten öfver den andra, slog en ny ögla med navetten och sade tran-kilt:

»Monsieur Rousseau — jag trodde ni var en filosof, och jag fmner er plötsligt lika nyfiken — skall jag säga närgången? — som alla andra kavaljerer.»

»Förlåt, Madame,» mumlade Rousseau varmt. Han hörde själf, hur hans stämma skälfde. »Det är icke nyfikenhet, tro mig, det är intresse.»

»Intresse,» upprepade hon betänksamt och slog sig på läpparna med sin lilla guldtingest, medan hon för andra gången lät arbetet sjunka. »När man har lefvat litet i världen, kommer man underfund med hvad ’in-tresse’ är. Det är hälften vanlig nyfikenhet, som jag nyss sade, två fjärdedelar afund och malice, när det går en väl — och när det går en illa: två fjärdedelar skadeglädje och egenrättfärdighet. Kom inte och säg, att ni har intresse för mig, jag har blifvit trött på det ordet!»

Hennes stämma hade plötsligt vid de sista orden antagit ett helt annat uttryck. Kring hennes vackra mun låg ett drag af trötthet och leda, som Rousseau aldrig sett där förr. Han flyttade sig närmare och grep hennes hand, som hvilade på knäet.

»Madame, dyraste grefvinna! Haf förtroende för mig. Vi ha ju dock känt hvarandra så länge.»

Hon såg upp på honom — förtroendefullt, men ändå en smula forskande. Så sade hon plötsligt varmt:

»Ja, ni skall vara min vän, Monsieur.» Och därpå långsammare, medan hennes ögon ovillkorligt sänkte sig:

»Det var Saint-Lambert, som bad mig besöka er på Eremitaget.»

Rousseau kände sig i detta ögonblick så glad, så varm om hjärtat, att han icke ens tänkte på att bli sårad öfver, att det var Saint-Lambert,och blott Saint-Lambert, han hade att tacka för denna glädje och för den oskattbara gåfvan af hennes vänskap. Han sade upprörd, med ett svagt försök att le:

»Ser ni, min väninna — Saint-Lambert! Och så vågar ni tala om plikter!»

Hon tryckte hans hand och suckade, i det hon höjde ögonen upp mot änglarna i taket:

»Ni dömer mig hårdt, jag vet det. Men om ni riktigt kände till alltsammans ...»

»Förtro er till mig, Madame.» Han flyttade sig ifrigt ännu närmare intill henne. »Förtro er till en, som har känt sorgerna djupare än alla andra människor, som har kämpat allvarligare mot det onda i världen och i sitt eget väsen, än alla andra männi-

o

skor. A, min väninna!» Han suckade. Hon böjde sig för den heta blicken i dessa på en gång så genomträngande och så smäktande bruna ögon, som nu voro henne så nära.

»Ni går naturligtvis ut ifrån, att jag har antipati, afsky för min man,» började hon hastigt, en smula motvilligt, med hufvudet bortvändt. »Tvärt om, Monsieur. Jag har alltid haft enviss vänskap för Monsieur cTHoudetot, och jag vet,» tilläde hon med naiv säkerhet, i det hon plötsligt slog upp ögonen, »att han har samma känsla för mig.»

»Berätta mig allt, allt,» hviskade Rousseau och tryckte ifrigt hennes hand, som ännu hvilade i hans.

Hon suckade igen, smickrad öfver, att han verkligen fann hennes lif så intressant.

»Det är inte så mycket att berätta,» sade hon, »det är blott den gamla vanliga historien om ett äktenskap utan kärlek. Han var tjugufyra år, och jag var sjutton, då vi blefvo gifta. Jag såg honom för första gången, samma afton som vi underskrefvo kontraktet. Min far blef alldeles öf-verrumplad af hans mor, den gamla markisinnan, som önskade partiet, för det jag var dotter till en fermier géné-ral. Ingen frågade mig, hvad jag tyckte, förr än efteråt; — förresten var jag på det hela långt ifrån missnöjd. Grefven såg inte illa ut och han var ansedd som en god militär, det visste jag. Då han blott var tjugu år, hade han tappert tjänat Hans Majestät i Flandern, han hade varit med vid Fontenoy, och han hade redan åkti kungens vagnar. Jag blef en dam af stånd, jag gifte mig till en titel och ett gammalt namn, och min svärmor försäkrade mig, att jag skulle göra furore i Versailles, när jag blott blifvit presenterad. Ja, nu ler ni, store, öfverlägsne filosof» — hon smålog själf, litet generad — »men alla äro inte så likgiltiga för denna världens ära och glans som Jean-Jacques Rousseau, medborgare i Geneve. Kom ihåg, jag var blott sjutton år, det enda jag sett af världen var la finance . . . Och vet ni,» hon såg upp, »jag vill då tusen gånger hellre ha en sådan man som Monsieur d’Houdetot, än jag ville ha till exempel Epinay eller Jully! Man uppmanade den unge grefven och mig ’att göra bekantskap’, medan våra släktingar underhandlade om kontraktet; samma kväll lät man hämta en notarie, som satte upp det, och innan supén undertecknade vi det. När jag hade lagt ned pennan, drog min svärmor upp ur fickan alla sina diamanter, som hon på stående fot förärade mig i bröllopspresent, och bröllopet blef på samma gång bestämdt till måndagen därpå. Hon hade skrutit så mycket med diamanterna, men jag upptäckte sedan,att hon hade narrat mig skamligt. De voro verkligen ganska tarfliga och infattningen eländig. Förmodligen hade hon spelat bort de bästa.»

»Sedan?... Ja, jag var sjutton

år, jag tyckte om, när någon sade,

att han älskade mig — det gör jag

ännu — och jag hade icke begrepp

om hvad kärlek var. Min syster t

d'Epinay visade förresten den gången, att hon hade hjärta; hon grät och suckade en half natt öfver mig och sade en hel del förståndiga och vackra saker, af hvilka jag då inte förstod hälften.»

»Nå, men er man?... Han älskade er alltså?...»

Madame d'Houdetot smålog och lutade hufvudet tillbaka mot tapisse-riet på väggen. »Han sade så — de första dagarna. Men efter en vecka — å, jag minns det så väl: det var en afton vi höllo på att kläda oss för att gå på operamaskerad — underrättade min svägerska, Madame de Blainville, mig om, att hennes broder, strax innan familjen för hans räkning friade till mig, ända till raseri förälskat sig i en annan kvinna och nu var hennes älskare. Jag bryr mig inte om, att säga er hennes namn,

4men jag känner henne mycket väl, och vi äro rätt goda vänner. Jag måste förresten säga till hans beröm, att han alltid har varit henne trogen, det är den enda kvinna han någonsin har brytt sig om, och jag är säker på,» tilläde hon lojalt, »att han är en utmärkt älskare. Ännu i denna dag är han lika kär i henne, som han var då.»

»Mitt arma barn,» hviskade Rousseau ömt. »Min stackars bedragna väninna.»

o

Hon skakade på hufvudet. »A, min vän ... Ni tar fel, jag har aldrig känt mig så lätt till sinnes i mitt lif. Jag minns, att jag grät litet — något af sårad egenkärlek, men mest för att inte alltför mycket svika Madame de Blainvilles förväntningar; hon hade naturligtvis berättat mig hela denna historia blott för att få ha det nöjet att trösta en förtviflad. Men efteråt befann jag mig, som sagdt, utmärkt väl, och jag har alltid varit henne uppriktigt tacksam för dessa upplysningar.»

»Sade ni då ingenting till er man h

»Nej — vi skulle ju på opera-maskerad. Ack nej . . . Inte förr änflera år efter, då han började taga sig en hög ton och tala om mina plikter.»

»Var det» — Rousseau stannade, såg skarpt på henne med sina mörka, stickande ögon, innan han kunde besluta sig för att för andra gången nämna detta namn. »Var det angående Monsieur de Saint-Lambert?* frågade han långsamt och högtidligt.

Madame d'Houdetot rodnade plötsligt under sminket. Hon nickade ett par gånger, leendet i hennes ögon blef innerligare, mera strålande. Hon liksom rätade på sig och höjde blicken mot Rousseau.

»Ja,» sade hon lågt, med värme.

Det skymde plötsligt för Rous-seaus ögon. I samma sekund han hörde hennes stämma, såg uttrycket i hennes blick, kände hennes varma hand skälfva i sin egen, blef han med ens gripen af en så våldsam smärta, af en så rasande förbittring, att den nästan fysiskt öfvermannade honom. Han förstod plötsligt, hvad det betydde, att han under dessa två långa dagar icke kunnat få hennes ansikte ur sina tankar, att hon alltid segerrikt trängt sig in mellan honom och hans arbete. Han förstod — och smärtan sönderrefs på en gång afjubel — att han nu ändtligen mött sitt öde i lifvet, att han älskade.

Han reste sig upp och tog vacklande ett par steg fram emot bordet, som stod midt i rummet. Sjönk så nästan handlöst ned på stolen och lutade, högt stönande, ansiktet mot den kalla mosaikskifvan.

»Men, min vän — Monsieur,» ropade Madame d'Houdetot förskräckt.

Hennes stämma återgaf honom med ens besinningen. Han återkom plötsligt till det samtal, som framkallat den öppna bekännelsen om hennes förhållande till Saint-Lambert. Han glömde nu allt annat i plötslig, moralisk harm emot henne, för det hon vågat tillstå, ej ens sökt sin räddning i undanflykter.

o

»A, Madame,» — han reste upp hufvudet och vände sig häftigt emot henne. »Sophie, jag ber er . .. Haf medlidande med er vän, sönderslå då icke med egen fräck hand den idol, han redan bär i sitt hjärta! Sophie, Sophie...» Han satte ånyo händerna för ögonen och tog dem återigen plötsligt bort, i det han såg på henne med innerlig, uppriktig sorg. »Hur skall jag väl kunna ha vänskap för en äktenskapsbryterska?»»Min vän,» sade Madame d’Houde-tot mildt, med stilla värdighet. Hon stödde sin bara armbåge mot gueri-donens marmorskifva och hvilade kinden mot handen, i det hon såg honom rakt in i ögonen. »Jag trodde ni visste detta förut — alla människor ha ju talat om oss.»

Han skakade på hufvudet.

^Visste det? — ja naturligtvis

— naturligtvis visste jag det.. . Men folk säger så mycket . .. Det var så overkligt, så långt borta, men nu — när jag hör det af er egen mun...»

Madame d’Houdetot rätade på sig i soffan. Hon lade sina små hvita händer i kors i knäet och sade lika stilla:

»Jag vill inte försvara mig. Det är väl lika illa af mig som af alla andra, kan jag tro. Men jag kunde icke göra annorlunda — jag ville inte, att det skulle vara annorlunda. Han har inte förfört mig» — hon såg upp på Rousseau med sina blida, allvarliga ögon — »det var mig lika lätt och lika naturligt att skänka honom mig själf, allt i mig, som var värdt att äga, som att gifva honom den blomman jag bar vid min hals-linning.»Och plötsligt, då han icke svarade något, började hon åter, liksom öfverväldigad af sina minnen, med låg, förtrolig röst:

»Jag visste intet om lifvet. Jag hade varit gift med min man, vi hade också ett litet barn, som amman strax tog ifrån mig, men ... ja, jag kände intet till kärlek. Så såg jag Monsieur de Saint-Lambert. Det var en afton på Épinay hos min broder, och Émilie och jag och min kära syster de Jully, som nu är död, hade hela eftermiddagen bundit kransar af de röda rosorna vid dammen, hvilka vi hade hängt öfver skuldrorna och omkring midjan. Så kom han tillsammans med chevaliern...» Hon tystnade, böjde hufvudet bakåt och såg med strålande, frånvarande ögon ut i rummet, långt förbi Rousseaus ansikte. »Han hade blå sidenfrack, broderad med silfver

— jag tror, att jag ännu skulle kunna minnas mönstret,» hon smålog, »och solen, som just gick ned, sken öfver hans bara hufvud, när han kom fram till oss. . . Och så begynte vi prata. Det var om ingenting, och jag sade ingenting, hörde heller inte efter, men om kvällen var jag så glad som jag aldrig hade varit förr.»»Så gick det alltså till?» frågade Rousseau långsamt, med underligt dof och bruten stämma.

»Ja, så gick det till — nästan. Vi talade utan att tala och vi blefvo öfverens utan att egentligen växla ett ord. Det var alltsammans så naturligt.»

Rousseau suckade och reste sig trött upp. Nu förstod han det lugnt segerrika i Saint-Lamberts väsen, som han alltid i så hög grad beundrat hos vännen.

»Farväl,» sade han sakta och vände sig om för att gå.

»Farväl — min vän.»

Det låg en mild, ironisk, halft vemodig förebråelse i hennes stämma. Han vände om vid dörren och gick åter fram till henne.

»Tack — tusen tack för ert förtroende!» sade han brådskande. »Vi se hvarandra åter.»Le mariage (å Paris) semble n’étre que 1’accord de deux personnages libres qui conviennent de demeu-rer ensemble, de porter le méme nom, de reconnaltre les mémes enfants, mais qui n’ont aucune sorte de droit l’un sur 1’autre . . . Une liaison de galanterie dure un peu plus qu’une vi-site . . .

J. J. Rousseau (“La Nouvelle HéloVse*).

Man var nu ett godt stycke inne i uni, och sommargästerna hade begynt att samlas på Chevrette. Monsieur de Jully, som sedan ett par år tillbaka var änkling, tillbragte gärna ett par månader hos sin bror och svägerska, och önskade äfven göra det i år, innan han anträdde sin resa till Neufchâtel, dit han af Madame de Pompadour i

anledning af kriget blif-vit beordrad som ett slags hemlig privatambassadör för att vaka öfver hennes enskilda intressen. Madame d'Esclavelles vistades alltid så godt som halfva året hos dottern, men då hon nästan uteslutande ägnade sig åt sina barnbarn och sina andaktsöfnin-gar, tog hon sällan eller aldrig del i det egentliga sällskapslifvet på slottet och glömdes nästan helt och hållet bort af de öfriga gästerna. Den gamle markisen af Croismare hade redan för länge sedan inviterat sig själf till Chevrette, med beräknande baktanke på att här genom husets intime vän Grimm — hvilken nyligen, tack vare hertigens af Orléans protektion, blif-vit utnämnd till sekreterare hos öfver-befälhafvaren och nu stod i nästan daglig korrespondens med Madame d'Épinay — oftare och säkrare än någon annanstädes få höra nyheter från krigsskådeplatsen i Tyskland, där han hade en son och en broder. Den alltför celebra Mademoiselle d'Ette, som egentligen på sista tiden varit ytterst brouillerad med Madame d'Epi-nay, hade dock blifvit inbjuden på ett par dagars tid, i betraktande af att hon var »en af de få människor, som kunde finna på något att sägaunder en varm sommardag»; hon hade också infunnit sig — mest i hopp om att möjligen få träffa samman med sin gamle älskare, Chevalier de Valory, som annars beständigt sökte att undfly henne. Ändtligen hade Madame d'Epinay med sin vanliga godhjärtenhet förbarmat sig öfver den unge Monsieur de Margency och inviterat honom till sig öfver hela sommaren, för att han här skulle få vara i närheten af sin älskade madame de Verdelin, hvars gamle svartsjuke man nästan höll henne som en fånge på landet och aldrig lät henne få komma till Paris. Tillika med Rousseau, hvilken, som sagdt, dagligen tillbragte ett par timmar på slottet, och Madame d'Houdetot, som, trött af ensamheten på Eaubonne, ofta vistades hela veckor hos brodern, utgjorde alltså dessa människor Monsieur och Madame d'Épinays hufvudsakliga societet för sommaren.

Det var en dag strax efter middagen. Slottets damer sutto allena tillsammans i Madame d'Épinays lilla salong — ett rum, som mest af allt liknade en stor oval, sidenfodrad ask,med många koketta möbler i utsökt laque de Chine, konstnärligt utsirade med brons. De hade försökt allt för att få tiden till supén att gå så angenämt som möjligt — druckit kaffe — två koppar hvar — spelat ett parti »komets, pröfvat ett nytt slags snus, som Madame d'Epinay med många rekommendationer och loford fått sig tillsändt från sin leverantör i Paris, och sökte nu fördrifva de sista timmarna med att höra Mademoiselle d'Ette läsa högt det sista, nyutkomna häftet af Encyklopedien. Madame d'Epinay följde noga med, på samma gång som hon ifrigt broderade på stramalj; allt emellanåt nickade hon intresseradt och bifallande, då Diderot lät världen höra några nya sanningar, som ingen förut sagt så spirituellt som han. Grefvinnan d'Houdetot sydde flitigt borta vid fönstret med näsan djupt ned mot broderiet — närsynt som hon var. Då och då förde hon arbetet upp till munnen för att dölja en gäspning eller lät det sjunka ett ögonblick, medan hon längtansfullt blickade ut öfver parken. Hon intresserade sig icke fullt så mycket för Diderot som svägerskan.

Slutligen blef Mademoiselle d'Ettetrött af att blott höra sin egen stämma. Hon lät boken sjunka och sade helt plötsligt, i det*hon såg sig omkring:

»Gud vet, hvar våra kavaljerer hålla hus hela"denna~eftermiddag!»

Madame d'Houdetot reste sig upp och sträckte själfsvåldigt på sig, i det hon drog det långa snibblifvet ned i midjan.

»Jully sade, att de allesammans ville gå till Deuil för att möta Je-lyotte, som ju kommer till supén i afton.»

»v - » * <r*

»Jully — Jelyotte...» Mademoiselle d'Ette smålog maliciöst till Madame d'Épinay, hvilken lade fingret på läpparna och tittade menande bort på Madame d'Houdetot, som stod midt i rummet och förundrad såg från den ena till den andra.

»Ja, Jully — Jelyotte,» härmade hon Mademoiselle d'Ettes ton. »Hvad besynnerligt finner ni däri, Mademoiselle?»

»Ingenting, kära Mimi,» inföll Madame d'Epinay raskt och meidlande. »Vi veta ju alla, att Jelyotte var en intim vän till vår kära, saliga Louise.»

.vJag vet ingenting,» sade Madame d'Houdetot oskyldigt. »Förresten vetdu nog, att vi aldrig kunde tåla

hvarandra, min kära syster de Jully och jag.»

»Nu är hon död, Mimi.»

»Och Jelyotte var alltså hennes ’vän’. Det får jag först nu veta! Ty naturligtvis begriper jag,» — Madame d’Houdetot slog otåligt, öfver-lägset ut med handen — »att det är det Mademoiselle menar. En operasångare ! Ja, jag vet nog, att han blir mottagen både här och nästan öfver-allt i andra anständiga hus, men — du måste ursäkta mig, söta Emilie!

— jag kan inte hjälpa det: när jag ser honom förlora tjugu louis på brelan, så blir jag alltid förvånad öfver, att man tar emot dem.»

»Nå, nå, fru Grefvinna!» Mademoiselle d’Ette gjorde ironiskt en stor reverens. »Min nådiga väninna,» fortsatte hon nonchalant öfverlägset, »akta er för Guds skull att bli naiv och gammaldags! Intet klär mindre en världsdam. Tag exempel af er höga gynnarinna, drottningen — har någon sett henne blinka, när hon kallar Madame d’Etioles, född Poisson, för markisinna? I finanskretsar är man kanske ännu noga, men i aristokratien,» — Mademoiselle d’Ette skötfram sitt kraftfulla bröst, som nästan hotade att spränga sidenlifvet, stolt i medvetandet af sitt gamla adliga blod och sin ytterst stormiga ungdom — »i den verkliga aristokratien kan jag försäkra er, att man nu för tiden är ofantligt fördomsfri.»

Bah!» afbröt Madame d’Houde-tot otåligt, med en föraktlig axelryckning. Hon visste mycket väl, att hvarken Mademoiselle d’Ette eller hennes svägerska, som bägge voro födda »filles de qualité», kunde förlåta, att hon, dottern till en fermier général, genom sitt giftermål kommit in i hof-kretsen och var intim väninna med drottningen af Frankrike och Navarra.

»Bah!» upprepade Mademoiselle d’Ette ännu mera föraktligt. »Hvad tror ni väl, Madame, skiljer vår värld från scenen? En smula solidare dekorationer på den andra sidan kulisserna, det är det hela! Förresten äro ju ofta primadonnorna eller — som nu — premieraktörerna precis desamma. Och bravurnumren — i synnerhet de erotiska, bli öfverallt lika applåderade.»

Madame d’Houdetot tycktes icke längre höra på henne. Hon sadeöfverlägset, i det hon med ett lätt kast slog ut sin solfjäder:

»Gud skall veta, jag är inte pryd ...»

»Inte det minsta!» inföll hennes svägerska ironiskt erkännande.

»... men det finns saker och ting, som jag finner inkonvenabla. Trots allt hvad Mademoiselle d’Ette kan säga, finner jag det minst sagdt smaklöst af en dam af värld att ha en ’vän’, som tre gånger i veckan visar sig offentligt för penningar för Gud och hvar man.»

»Jag tycker du tar denna affär bra hett, Mimi,» sade Madame d’Epi-nay lugnande.

»Kära Émilie, du kan väl inte förundra dig öfver, att jag tar mig det en smula när, då jag hör, hur legert man här behandlar mina bröders ära.»

Mademoiselle d’Ette kastade en blick på Madame d’Epinay. Den tycktes säga:

»'Mina bröder’ — det var till dig, min söta! Pass på, nu börjar hon snart tala om både Francueil och Grimm.»

Madame d’Epinay behöfde icke denna eggelse. Hon var redan stött.»Men, min syster,» sade hon hvasst. »Jag tycker, min kära syster, när hon så strängt bedömer salig Madame de Jully, bör komma ihåg sin egen lilla svaghet. — Den stackars Monsieur d’Houdetot!»

Grefvinnan gjorde en hastig rörelse mot sin svägerska som för att tysta henne. Därpå höjde hon hakan i vädret, fläktade sig och sade kyligt:

»Monsieur d’Houdetot? ... Med hans ära har jag verkligen ingenting att skaffa! När vi började spelet, sade jag garde la reine — låt honom försvara henne, om han kan!»

Mademoiselle d’Ette ryckte på axlarna: »Han kan inte. För denna gången åtminstone är partiet rädd-ningslöst förloradt. Stackars karl!»

»Beklaga honom inte, min bästa Mademoiselle! Den, som envisas att alltid spela med kungen, har sannerligen inga chancer i schackspel. Det vill lättare pjeser till!»

»För denna gången,» upprepade Madame d’Épinay med spelad naivitet. »Hvad menar ni då, Mademoiselle?»

»Jag menar det partiet Madame är engagerad i — eller skall jag kanske säga: har slutat. Som fru grefvinnan inte vill höra talas om attspela med operasångare, är det till hennes ära jag nämner, att medspelaren var en markis. Nu tycks det emellertid, som hon inte ställer fullt så stora fordringar, ty det är ju ingen hemlighet, att brickorna börja flyttas rätt lifligt mellan Eaubonne och — Eremitaget!»

Madame d’Houdetot återfick plötsligt hela sitt goda lynne. Hon skrattade högt, i det hon slog ihop solfjädern mot sin flata hand.

»Min Gud, Mademoiselle! Jag vet väl, att filosofen går för att vara en utomordentlig schackspelare, men på Eaubonnes svårintagliga terräng segrar han icke med aldrig så många brickor, det kan jag svära på. Förresten tror jag också det är honom likgiltigt.»

»A, Madame — ni är för blygsam, alltför blygsam,» afbröt Mademoiselle d’Ette. »Vi ha då också ögon,» tilläde hon mjukt, förebrående. »Ni har blott varit ungefär tre veckor i Montmorencydalen, och under denna tid har en viss berömd filosof och naturdyrkare icke mindre än två hela gånger lämnat sin håla för att från terrassen vid Eaubonne se solen gå ned.»

»Ni är väl underrättad, Mademoi-selle,» svarade Madame d’Houdetot lika godlynt.

»Det finns personer, som äro så remarkabla, Madame, att hvart steg de taga ger eko.»

»Ja, det är märkvärdigt, hvad du plötsligt blifvit intim med honom,» inföll Madame d’Epinay, onödigt skarpt. »Strax i våras, då jag flyttade ut till Chevrette, fick man knappt hvarken se eller tala med honom. Jag för min del respekterade nu hans tillbakadragenhet — jag var öf-vertygad om, att han var sysselsatt med ett stort, odödligt verk.»

»Du är alltid så taktfull och hänsynsfull, kära Emilie . . . Men det är sant, allt detta prat påminner mig om, att jag ju äfven i afton lofvat vår filosof kvällsvard på Eaubonne.» Hon vände sig om och såg på uret. »Jag måste skynda mig! Det är ingen af er, mina damer,» tilläde hon muntert, utmanande, »som har lust att göra mig och eremiten sällskap?»

Madame d’Épinay skakade på huf-vudet: »Du glömmer våra egna främmande.»

o

»A ja, Jelyotte! Du håller då väl på honom tills i morgon, så att jag också kan få höra en aria?»»Ursäkta, att jag är så indiskret, min syster — men det är för din egen skull. Skall du supera téte-å-téte med eremiten?»

»Hur kan du tro, min syster!.. . Madame de Verdelin och Monsieur de Margency komma med.»

»Partie carrée!» hotade Mademoiselle d’Ette med fingret.

»Min syster är klok,» sade Madame d’Epinay med ett fint småleende. »Framför allt: ett par vittnen vid téte-ä-téten! På det viset blir det omöjligt att duka under för frestelsen, men man beröfvar sig ändå inte nöjet och spänningen af en ärofull strid!»

Grefvinnan brydde sig inte om att fortsätta samtalet. Hon omfamnade de bägge damerna med många komplimanger, kallade på en lakej och befallde fram sin kaross.Je l’ai déjä dit, c’était de 1’amour cette fois et l’amour dans toute son éner-gie et dans toutes ses fureurs.

J. J. Rousseau (“Confessions").

Madame de Verdelin skickade återbud till supén på Eaubonne. Och så kunde iMadame d’Houdetot naturligtvis begripa, att då kom heller icke Margency. Hon ryckte på axlarna, smålog litet skadegladt, när hon tänkte på sin dygdiga svägerskas bekymmer, och gaf taffeltäckaren order att blott duka för två.

Det var redan sent, när Rousseau kom. Han hade gått öfver Andilly-åsen, och det var nästan en hel mils väg. Som vanligt hade han på vägen plockat alla möjliga blommor och bar en hel bukett vilda rosor, blåklockor och grönt i handen.Madame d’Houdetot stod och såg efter honom utifrån terrassen. Det var tämligen mörkt, månen var icke uppe ännu, men genom den upplysta matsalens öppna fönster bredde ljusskenet sig i en bred strimma ut öfver terrassen, trappan och ett stycke af gräsplanen utanför. Rousseau kom fram till henne med hatten i handen.

Hon stod lutad mot en hög, halft förvittrad sandstensbalustrad — tankfull, med armarna stödda mot räckverket. Som skydd mot kvällsdimman bar hon en liten pälsbrämad palatine och omkring hufvudet en spetsschalett, vårdslöst knuten under hakan — snibben föll ned i pannan och skuggade för ögonen. Hon nickade ned till Jean-Jacques och tog emot blommorna, som han — litet tvekande — räckte upp till henne.

»Det är alltså för den skull ni kommer så sent, Monsieur» — hon hotade honom med fingret. »Jag står ju här och blir rent melankolisk af bara längtan.»

Rousseau svarade icke. Han visste att han nu borde ha sagt henne något galant och skämtsamt, men han kunde rakt icke komma fram med det.

Grefvinnan såg litet förvånad påhonom och lade vårdslöst blommorna ifrån sig på räckverket — Louis XV:s hofdamer hade ännu icke begynt att få sinne för vildrosor och blåklockor. Med formell grace lade hon sin hand i kavaljerens för att gå till bords.

Rousseau såg sig förnöjd omkring i den hemtrefliga, litet gammaldags matsalen, han kände sig betydligt mer hemmastadd här än på det ståtliga och pretentiösa Chevrette. Möblerna voro gamla och solida — de flesta från förra århundradet. Man satt förträffligt i de något klumpiga, högryggade Louis XIII-stolarna, och de stela brun-aktiga freskerna på väggarna hade intet af den honom så förhatliga nu-tidssmakens lättfärdighet. Madame d'Houdetot gjorde en munter ursäkt för att hennes öfriga gäster hade mankerat henne, och med ett par skämtsamma, rätt vågade anmärkningar angående Madame de Verdelin och Mar-gency satte de sig till bords.

»De ha naturligtvis narrat mig hela tiden,» sade värdinnan godlynt. »Den stackars Madame de Verdelin — hon har säkert begagnat min skriftliga inbjudning som svepskäl blott för att kunna komma hemifrån, och nu sitta väl hon och Margency och superatéte-å-téte en eller annanstädes. Liksom vi,» tilläde hon obetänksamt.

Blodet steg Rousseau åt hufvudet. För första gången såg han dristigt tvärsöfver bordet på sin dam.

»Förmodligen veta de att begagna tillfället bättre,» sade han.

Madame d’Houdetot mötte hans blick. Hon satt där så lugnt omedveten och oåtkomlig, tillbakalutad i sin högryggade stol. Den lätta, anspråkslösa sommarklädningen af ljust, blommigt indienne, gaf hennes utseende något visst barnsligt och friskt, som gjorde henne förtjusande.

»Margency brukar verkligen vara mera galant än ni. Det kan jag tänka mig,» tilläde hon skrattande, »ty af erfarenhet vet jag det naturligtvis icke! Han har aldrig visat mig den äran att supera med mig allena.»

Rousseau tömde ett stort glas champagne. »Är det er mening att förebrå mig, Madame?... Hvad skulle ni egentligen säga, om jag nu tog mig den friheten att vara lika 'galant’ som vår vän Margency?»

»Lika? ... Då måste vi ju först vara säkra på, hur långt Margencys galanteri sträcker sig.»

Grefvinnan skrattade uppsluppet.Hon var van vid ett dristigt skämt, och i hennes värld ansågs det ofantligt »borgerligt» att taga illa upp ett dylikt språk.

Rousseau blef plötsligt rasande öfver hennes i verkligheten fullkomligt oskyldiga och alldagliga koketteri. Hon ville icke förstå honom! Godt. Han svor på, att hon skulle förstå honom, och det ännu i afton.

Han sköt stolen ifrån bordet och reste sig upp — häftigt, utan iakttagande af några som helst vanliga former. Madame a'Houdetot såg förvånad upp.

»Här är alltför varmt, Madame,» sade han ohöfligt, nästan brutalt. »Jag har ingen aptit längre» — han gick fram till glasdörrarna. »Se, nu är månen uppe!»

»Jagser.» Hon vände sig likgiltigt om, nästan utan att lyfta ögonen.

Rousseau hade redan ena foten på terrassen. Han dröjde litet och sade därpå långsamt, halft för sig själf:

»Min Gud, hvad vi människor dock ödelagga lifvet för oss! Månsken förstöra vi med vaxljus, vänskap med fraser och kärlek ...»

»Och kärlek?» upprepade Madame d'Houdetot nyfiken och — oaktadthon kände sig retad öfver hans ohöf-lighet nyss — i hög grad intresserad.

Han skakade på hufvudet. »Låt oss nu icke tala mer om det! Vill ni gå ett slag med mig i trädgården, min väninna.»

»Ja, låt oss!» ropade Madame d'Houdetot, som vanligt strax försonad. »Ni skall lära mig att förstå naturen. Inte sant, mästare?»

»Jag skall svara er på er fråga,» svarade han.

Månen stod nu högt på himlen — en stor, blek junimåne, som spred ett hvitaktigt, mjukt sken öfver gräsmattan och buskagen. Rousseau hade bjudit henne handen för att föra henne nedför trappan, och de fortforo ännu att hålla hvarandra i hand, medan de tysta gingo öfver det daggiga gräset på planen.

» Hvad här doftar!» Madame d'Hou-detot bröt en af akasieträdets violetta blomklasar och stack ned den vid den fyrkantiga urringningen öfver barmen.

»Hvad kaskaden glittrar i månskenet!» sade hon igen — litet högre, med ett ärligt bemödande att följa honom i hans svärmeri för naturen. »Det ser alldeles ut som små diamanter.»Rousseau svarade icke. Han fortfor att hålla hennes hand och drog henne sakta ned på bänken bredvid sig. o

»A, Madame — Sophie,» mumlade han plötsligt med en stämma, som kväfdes af tårar och rörelse — hon förstod i samma nu, att han ej hört ett ord af hvad hon sagt. »Haf medlidande med mig! Var god emot mig ...»

»Monsieur!» Hon ville resa sig upp — det kom så oväntadt.

»Jag älskar er,» mumlade han brutet, med nedböjdt hufvud, men med en så intensiv, gripande lidelse, att hon ovillkorligt blef stående stilla — liksom lyssnande till denna själens egen stämma, som hon plötsligt hörde för första gången. Så hade ingen sagt henne dessa ord förut.

»Jag älskar er,» återtog han ännu lägre. »Min Gud, jag är så helt och hållet utan hopp ... Och ändå tackar jag dig!»

o

»A, säg det icke!» hviskade hon bedjande och lade hastigt handen öfver hans läppar. »Tala icke mera om detta ...»

»Om ni vill tro mig eller icke, Madame» — han höjde allvarligt huf-vudet och det låg en manlig värdighet öfver hans ansikte, som hon aldrig förr sett eller förstått — »jag ångrar icke, att jag har bekänt min kärlek. Jag tviflar icke på, att en man af er egen värld skulle förgås af fruktan att ha gjort sig löjlig genom att tillstå en så ytterligt hopplös känsla. Men jag är icke som andra män» — han såg upp med en stolt själfkänsla, som i detta ögonblick föreföll henne fullkomligt naturlig och berättigad. »Tro mig, blott det, att ni nu vet, att jag älskar er, Sophie — det har lättat mig, lindrat mina kval. Ty nu, då ni vet det — att jag älskar er — så gränslöst, så innerligt, som jag tror blott jag i hela världen kan älska, så har ni dock också en annan känsla för mig. Jag är er icke mera likgiltig.»

»Det är länge sedan ni var mig likgiltig, min vän,» sade hon mildt, innerligt.

Han tryckte hennes hand och suckade.

»Tala icke mer med mig om detta,» bad hon åter sakta. »Ni vet,» till-lade hon ännu lägre, men med en för henne ovanligt lidelsefull styrka: »Ni vet, att mitt lif, att hvar tanke i min stackars själ är Saint-Lamberts.»64

o

»Jag vet det. A, min Gud, olyckan är ju just att jag vet det!» Med ett ljud som af en kväfd snyftning lät han hufvudet tungt sjunka ned mot händerna.

Madame d'Houdetot var god och sensibel. Drifven af en oemotståndlig impuls, af en drottnings allt förbarmande medlidande, lade hon bägge armarna omkring Rousseaus hals och brast häftigt ut i tårar med kinden lutad mot hans hår.

Han drog henne intill sig och kysste henne. Hon sökte ej göra sig fri, hon fortfor blott att gråta. Hon kände Rousseau — hon hade en dunkel men bestämd förnimmelse af, att denna kärlek, som han här lade för hennes fötter, icke var en skymf riktad mot en frånvarande väns älskarinna, men en ära, som han ännu aldrig unnat någon af sin samtids kvinnor.

Så sutto de bägge stilla några minuter. Det glittrande vattnet sjöng sorlande i kaskaden, juninattens milda och doftande skymning bredde sig tätare omkring dem. Långt borta hörde de det entoniga skallet af en hund, som skällde på månen.

»Gå, Sophie» — han sköt henne med en plötslig kraftansträngning ifrån sig.Hon reste sig upp, litet yr i hufvudet, litet förvånad, litet skamsen öfver sig själf och halft förnärmad öfver att på detta sätt bli visad till rätta. Förtrollningen var bruten.

Han steg också upp, trädde fram till lusthusets öppning och strök sig med handen öfver pannan.

»Lifvet är dock grymt. Jag menar vi självfva — vår tanke är grym. Inga illusioner låter den oss behålla. För ett ögonblick sedan trodde jag, att jag var dygdig, att jag kunde älska er med en öfversinnlig kärlek, och nu . . . I detta ögonblick vet jag» — han hviskade hest och händerna knöto sig i lidelse. »I detta ögonblick, So-phie, gåfve jag mitt lif, för att en natt få äga min väns älskade.»

Hon svarade icke. Hans ord rörde henne icke mera, förnärmade henne ännu mindre. Hon tänkte på Saint-Lambert.

o

Ater gingo de tysta bredvid hvarandra öfver den fuktiga gräsplanen fram emot huset. Men denna gång höllo de icke hvarandra i hand, och deras tankar möttes icke längre.

Hon satte sig på trappan som förde upp till terrassen. Natten var likväl alltför vacker — och alltför innehålls-rik — för att den redan skulle vara slut! Nu — här i ljusskenet från fönstren — hade hon god lust att prata, riktigt prata, en stund med en så intressant man som Rousseau.

Han blef stående bredvid henne, stödd mot den kaprifolieklädde sandstenspelaren.

»I år har verkligen sommaren kommit efter våren.» Han såg sig omkring på den rika, frodigt unga växtligheten omkring dem, och talade långsamt, högt fortsättande en lång tankekedja hon icke kunde följa. Och — i det han såg på henne med ett så egendomligt uttryck, att hon plötsligt förstod ordens dubbelmening — fortsatte han:

»Om ni visste, hur många gånger den frestande, lögnaktiga våren har narrat mig med löften, som den aldrig hållit.»

»Ibland har våren nog hållit sina löften — också till er.»

»Aldrig, Madame,* sade han allvarligt.

»Men 'Maman', men Thérése?» insinuerade Madame d'Houdetot maliciöst, nu fullkomligt sig själf igen.

»Vintervärme, Madame,» svarade han vemodigt. > Ingen af dem harnågonsin förmått framkalla sol och sommar i mitt inre. Hos dem har mitt stackars hjärta värmt sig som man värmer sig vid en brasa om vintern — i brist på bättre!»

»Men jag,» mumlade hon, plågsamt berörd, med en smula dåligt samvete öfver att ha låtit honom gå för långt. »Men jag — jag kan ju alls ingenting göra för er, Monsieur.»

Han hade nu satt sig på det nedersta trappsteget vid hennes fötter, stödd mot armbågen och med ansiktet vändt upp emot henne. Han smålog och hans blick gled öfver henne — ett uttryck så svärmiskt tillbedjande, så lidelsefullt ömt, att hon ovillkorligt sänkte sina ögon.

»Ni lefver, ni är till,» sade han enkelt, med en stämma så låg, att hon mera anade än hörde orden.

1 vestibulen sade hon honom godnatt, medan kammartjänaren med kandelabern i handen stod raklång uppåt den öppna dörren till gästrummet och väntade på att Monsieur skulle träda in. Madame d'Houdetot, med ett ljus i handen, steg själf långsamt uppför de första stegen af den gamla, bredaektrappan, som förde till hennes enskilda rum i öfre våningen.

Då hon kommit upp på afsatsen, vände hon sig om emot sin gäst ännu en gång. Sådan som hon nu stod där

— lätt bakåtböjd, med ansiktet riktadt emot honom, medan hon med handen skuggade för ljuset, mindes han henne alltid sedan : den drömmande, mystiskt tankfulla blicken i hennes ögon, det ljufva, en smula ängsliga leendet kring hennes läppar.

»Godnatt,» sade hon ännu en gång.

Han stod stilla och såg efter henne, medan hon långsamt steg uppför trappan och försvann i loftsvalens mörker.II y a dans Persépolis quarante rois plébéiens qui tiennent å bail Pempire de Perse et qui en rendent quelque chose au monarque.

V o 1 ta i r e.

Madame d'Épinay vände sig om på stolen och kastade en blick på pendylen. Hon reste sig strax upp från klaveret, suckade och slog igen partituret. Skulle hon få tala med sin man, måste hon gå till honom nu.

Hon gick bort till spegeln och rättade likgiltigt, af vana, på sin koaffyr; det var länge sedan hon hade något intresse af att se bra ut för Monsieur d'Epinay, men hon böjde sig dock fram och jämkade en smula på moucherna, i det hon bekymradt undersökte en liten finne på högra ögonlocket, som för tillfället missprydde hennes sällsynt vackra ögon.

6Hon var annars ingen skönhet — tvärtom, liten, blek och mörk, men de svarta ögonen voro praktfulla, och hon visste det. Hon ordnade spets-fichuen, så att den föll mera fylligt öfver det flata, något insjunkna bröstet; tittade därpå för all säkerhets skull ännu en gång på uret, sträckte på sig och gäspade olustigt. Så vände hon sig beslutsamt om och öppnade raskt dörren till den lilla korridor, som från hennes våning förde direkt till Monsieur d'Epinays sängkammare. För en gångs skull begagnade hon sig af sitt privilegium som hustru och trädde utan vidare in.

Monsieur satt upprätt i den stora paradsängen bakom de fråndragna gardinerna. Sidentäcket framför honom var fullt med bref och små biljetter, som han flyktigt genomläste, allt under det han då och då förströdt drack en klunk af chokoladen, som kammartjänaren serverade honom på ett litet nattduksbord med hög, genombruten guldkant omkring skifvan.

Han såg ett ögonblick sömnigt upp under den höga, spetsiga nattmössan och nickade till frun utan att upphöra med sin läsning.

Madame hälsade däremot artigtoch behagfullt på sin man, smålog vänligt till den gamle kammartjänaren och tog

därpå plats i fåtöljen vid fotändan af sängen, så lugnt, som om det vore hennes vana att sitta där hvar morgon.

Monsieur d'Epinay hade nyligen fått sin vidlyftiga reparation af Chev-rette fullbordad. Liksom nästan hela sin samtid hade han en riktig passion för möbler och konstsaker och hade intet sparat för att få sitt hus så präktigt och modernt utstyrdt som möjligt. I denna hans privata sängkammare var golfvet inlagdt med olika, välluktande träsorter, rosenträd och ceder. Stora speglar sutto infattade i väggarna, hvilka för öfrigt voro beklädda med tjockt lyonersiden i ett mönster af blomsterguirlander och amoriner på blekt ljusgrå botten. Taket var måladt af Hallé, möblerna klädda med dyrbara tapisserier, ljuskronor och lampetter voro af brons, ornerade med blommor i sachsiskt porslin. Bredvid sängen stod en brule-parfum af fint silfver, ciselerad af Germain, och den Amor, som krönte sänghimlen af silke, var skulpterad af själfva Falconet.

Madame d'Epinay såg sig ogillandeomkring på all denna lyx. Det var ett stående tvisteämne mellan henne och mannen, att han genom sitt slöseri ruinerade barnen. Äfven nu kunde hon, trots kammartjänarens närvaro, icke afhålla sig från att pika honom.

»Hvad här har blifvit elegant, min vän! Tänker du skapa ett litet Versailles af Chevrette? Ja, ja,» — hon lutade sig tillbaka i stolen och såg resigneradt upp på Hallés sorglöst leende nymfer — »du skall få se, att jag en gång får rätt! Nästa gång kontrakten skola förnyas, stryker ministern helt säkert ditt namn ur listan: de vilja inte ha dig till fermier général längre.»

»Det gör han nog en gång,» brummade Monsieur d'Épinay liknöjdt. »De börja bli så eländigt skuggrädda och ängsliga för allmänna opinionen däruppe, att de naturligtvis icke kunna tåla, att det skall komma ut bland folk, att vi i finansförvaltningen förtjäna en smula pengar och en och annan gång också förstå att ge ut dem med smak.»

Madame d'Epinay harklade sig och kastade en menande blick på lakejen

— mera af en viss ingrodd stånds-känsla, än för det hon närde den ringaste fruktan för att han skulle återupprepa sin herres oförsiktiga ord. Hon visste nämligen mycket väl, att kammartjänaren var fullkomligt lika inne i hela husets och husbondens affärer som någonsin hon själf, all-denstund han i nära trettio år hade varit i familjen de Bellegardes tjänst, ända sedan äldste sonen var en liten pojke, och hon själf som den lilla faderlösa Mademoiselle d'Esclavelles kom för att bo i sin onkels hem.

Monsieur förstod mycket väl, att hans fru måtte ha något särskildt på hjärtat för att på detta sätt hedra honom med en visit så tidigt på morgonstunden, men, varnad af erfarenheten, hade han ingen lust att inlåta sig på en äktenskaplig téte-å-téte och sökte därför fängsla hennes uppmärksamhet vid det en gång vidrörda ämnet.

»Har du sett,» sade han plötsligt älskvärdt, i det han vände sig om i sängen, »att jag härifrån alkoven har låtit inrätta dörrar både till badrummet och garderoben ? Det är ofantligt både praktiskt och bekvämt. Men du skulle se, hvilka förbättringar jag håller på att göra på Épinay! ... Apropos, det är bra länge sedan man hade det nöjet att se dig på Epinay.»

När hans hustrus societet blef honom »för filosofisk» — hvilket ofta hände —, brukade Monsieur gärna för ett par dagar draga sig tillbaka till sitt andra slott Epinay, som låg blott en knapp half mil från Chevrette. Där inrättade han sig då helt ung-karlsmässigt, gaf föreställningar med Palais-Royalaktriser på den lilla teatern, han låtit uppbygga, och konserter, där han själf spelade förste violin. Liksom brodern, Monsieur de Jully, och sin yngsta syster, Madame d'Hou-detot, var herren till Epinay i hög grad konstnärligt anlagd, entusiastisk för arkitektur och målning och — framför allt — en förträfflig amatörmusiker. Musiken var också det enda område, hvarest han och hans hustru numera i sympati kunde mötas, och när de icke grälade om sina penninge-angelägenheter eller om barnens uppfostran, talade de — när de öfver-hufvud talade med hvarandra — mest om musik.

»Du skulle varit med på Epinay förliden afton,» sade han muntert, med en skymt af den förtrolighet han en gång ägnat lekkamraten och foster-systern. »Vi hade förträfflig kammarmusik. Francueil var där,» — han såg spejande, en smula maliciöst på sin fru, som icke rörde en min, då han nämnde den mans namn, hvilken hela

världen visste hade varit hennes förste älskare — »och den lilla Rose, som sjöng gudomligt.» Han gnolade en ariette och sträckte sig välbehagligt i kuddarna. »A propos, Marcel,»

— han reste sig åter hastigt och vände sig till kammartjänaren — »hvar är spetsprofvet från Petit ?... Jaså, där!...» Bland papperen, som ännu lågo spridda på täcket, fann han en liten bit af en smakfull Alen^onspets, hvilken han genast räckte sin fru. »Se där, min lilla — vill du göra mig den tjänsten att se på den! Du kan ge mig ett råd — damer förstå sig ändå bäst på sådant där. Hvad tror du den är värd?»

Madame d'Epinay undersökte den intresseradt, höll den mot dagsljuset och gnuggade den mellan fingrarna.

»A, jag skulle vilja ge en nittio å hundra francs alnen för den,» sade hon eftersinnande.

»Han begär hundratjugu, den hunden! Du förstår,» — tilläde han förtroligt— »det är en present, som jagämnar skänka bort till en dam. Jag tror den kan passa!»

Madame rätade sig plötsligt stramt upp i stolen och lät spetsprofvet med en föraktlig rörelse falla till golfvet. Men hon sade ingenting. Onödigtvis önskade hon icke att stöta sig med sin man, som verkligen — till och med efter det adertonde århundradets begrepp — var en ytterst complaisant äkta man. Han umgicks sålunda fortfarande i all vänskaplighet med Francueil, liksom han gjort under hela den tid denne dagligen och mer än dagligen brukade besöka hans hustru, och nu hade han icke heller något allvarligt att invända emot, att Grimm för beständigt bodde i hans hus. Lyckligtvis hade Madame haft den takten att bägge gångerna välja spirituella och musikaliska hjärtevänner.

Men nu hade Madame d'Epinay icke mera tid att offra på detta oviktiga kallprat. Hon gaf beslutsamt lakejen en vink, att han kunde gå; Monsieur sträckte sig motsträfvigt i sängen och beredde sig att höra på.

»Ja, min vän,» sade hon med en medlidsam axelryckning och ett halft småleende, »jag är verkligen ledsenöfver att behöfva besvära dig därmed, men då grefven är borta och du i alla fall är familjens öfverhufvud, samt jag dessutom vet, att du håller så mycket af vår stackars kära Mimi...»

»Hvad står nu på med Mimi?» afbröt han henne litet häftigt. Han höll mycket af systern. »Du gör dig alltid så många bekymmer.»

»Med Mimi?... Ja, jag tror nog, att hvart barn på vägen mellan Eaubonne och Eremitaget skulle kunna säga dig det.»

»Dumheter!» ropade Monsieur d'Épinay förargad. »Hon har ju aldrig brytt sig om någon annan karl i världen än Saint-Lambert, det veta vi ju allesammans — hennes man också. Vår filosof!» — han skrattade till. »Du drömmer, lilla Émilie. Jag tycker du borde bättre känna vår syster!»

»Icke förty kommer hon hvar dag till Eremitaget, då vår vän icke är på Eaubonne. De ha ett bestämdt mötesställe i skogen, de göra långa promenader tillsammans — Gud vet hvarthän! Och här hos oss, på Che-vrette ... Ja, alla människor äro tyvärr icke lika blinda som du!»

»Du måtte ha spionerat duktigt,»sade han erkännande. »Jag har alltid vetat, att du hade en fan så fin näsa, när det gällde någon i vår familj!»

Madame d'Epinay föraktade piken. Hon sade otåligt:

»Vi kunna icke låta det fortfara på detta sätt, vi ansvara för henne, både inför Monsieur d'Houdetot, som är vår svåger, och Saint-Lambert, som är vår vän» (denna mystiska kombination kom Monsieur d'Epinay att småle trots hans förargelse). »Rousseau,» — hon sade det långsamt, med eftertryck — »brukar äfven tillbringa nätterna på Eaubonne.»

»Förmodligen för att studera naturen,» svarade Monsieur kallblodigt.

Madame nedlät sig icke till att svara på dylikt opassande skämt. Hon sade öfvertalande:

»Du borde varna henne, Epinay

— du är dock hennes äldste bror, i faders ställe ...» .

»Jag varna henne! Nej — vet du hvad,» sade Monsieur d'Épinay ärligt, med självkritik; »jag har inte den minsta rätt att lägga mig i min systers affärer. Förresten skulle hon bara skratta åt mig och säga något pikant, som jag kanske icke ens kunde svara på — jag känner henne! Harhon så dålig smak, att hon kan öfver-ge Saint-Lambert för din protégé, så

— ja, så får det verkligen bli hennes egen sak. Men det gör hon inte,» tilläde han förtröstansfullt, »ty i vår familj har man smak — ibland!» Han såg utmanande på Madame, men då hon inte tycktes sentera utfallet, tilläde han retligt:

»Det är icke min affär, ännu mindre din; låt mannen taga sig af det.»

»Du nekar alltså att göra något som helst försök att rädda din systers rykte?» Madame d'Epinay reste sig upp med stor värdighet.

»Absolut, min vän! Jag har aldrig varit styf i att rädda något. Dessutom är jag van vid, att det går åt fanders med alla saker jag bara rör vid, och Mimi vill jag ogärna göra förtret.»

Madame stod stilla och betänkte sig. Hon ångrade nu, att hon invigt mannen i denna historia, som berörde henne mer oangenämt, än hon ens ville tillstå för sig själf. Han, som aldrig någonsin kunde hålla tand för tunga!

»Jag trodde förresten, att det var dig Diogenes var kär i,» återtogMonsieur efter en paus, i det han kväfde en gäspning.

Madame d'Épinay ryckte på axlarna och smålog harmset.

»Ah — ha — du är visst en liten smula svartsjuk, min söta! Det är alltså där skon klämmer! Du kan icke tåla, att det icke är för dig den celebre eremiten suckar i Eremitagets ensamhet.»

»Jag ber dig, min vän,» afbröt Madame d'Epinay skarpt, med en ytterst kall blick. »Jag kommer hit

— Gud skall veta, jag gör det inte ofta! — för att tala om din egen familjs intimaste och ömtåligaste angelägenheter, för att bedja och besvära dig att taga dig af din syster, som för tillfället är utan beskydd, och du . . .» Hon vände sig föraktligt om, mer än någonsin retad på sig själf, för det hon invigt honom i denna sak. »Och du! — Det är alltså på detta sätt en man vakar öfver sitt hus' ära!»

»Jag öfverlämnar det åt dig, min fru. Du har ju alltid så utmärkt förstått att vaka öfver vårt hus' ära!»

Madame bevärdigade honom icke med flera ord. Rak och ståtlig gickhon bort till dörren, som ledde ut till förmaket.

Vid hennes lätta knackning — det ansågs icke passande, att en dam af stånd själf öppnade dörren till en antichambre full af folk — slogos dubbeldörrarna ögonblickligen upp med stor ceremoni, och lakejen ropade med hög röst ut i salen:

»Madame, Messieurs! Voila Madame/» Med en regerande furstinnas hållning skred Madame d'Epinay — liten, smärt och mager som hon var — genom de höga, förgyllda och rikt målade dörrarna ut i försalen. Rä-kenskapsförarna, lakejerna, kredito-rerna, leverantörerna, protégéerna och supplikanterna — manliga och kvinnliga — alla de, som hvar morgon brukade belägra en fermier général's sängkammare, veko vördnadsfullt åt sidan för frun i huset, när hon, fin och förnäm, alltför van vid denna människohop för att fästa något af-seende vid den, gick midt igenom rummet, förbindligt hälsande åt alla sidor, under det de långa, lata lakejerna med stentorsstämma fortforo att ropa: »Madame, Messieurs — plats för Madame!»Telle a été la seule jouis-sance amoureuse de 1'homme du tempérament le plus combustible mais le plus timide en méme temps que peut-étre Ia nature ait jamais produit. Tels ont été les derniers beaux jours qui nraient été comptés sur la terre ...

J. J. Rousseau (*Confessions").

Klockan var elfva på förmiddagen och Madame d'Houdetot höll på att göra sin toilett. I sin lilla boudoir i

gästvåningen på Chevrette satt hon på en bred taburett framför det låga, spetsgarnerade toilettbordet, medan två jungfrur höllo på att frisera henne. Hvart ögonblick ändrade hon emellertid ställning, sträckte sig efter någon af sakerna på toiletten, profvade sina smycken på de bara armarna eller roade sig med att på försök fästamoucher rundt omkring i ansiktet, som ännu icke var sminkadt efter badet. Hvarannan minut lutade hon sig

— närsynt som hon var — långt fram mot den lilla spegeln i den smala, nyckfullt utsirade silfverramen; flickorna upphörde då med kamningen, stodo tåligt stilla och väntade tysta, tills Madame behagade återtaga sin ursprungliga ställning.

Det knackade på dörren, och en lakej introducerade Monsieur Rousseau, som då han visste, att Madame d’Houdetot för tillfället var på besök på Chevrette hade gjort sin vanliga morgonpromenad dit från Eremitaget i bestämd afsikt att träffa henne vid hennes lever. Hon nickade småleende åt honom i spegeln utan att vända sig om — hennes långa, mörka hår hängde löst ned på bägge sidor om ansiktet, nästan öfver ögonen. Utan att röra sig sträckte hon sin hand bakut till kyssning.

Rousseau böjde sig djupt ner öfver den smala, hvita handen. Han behöll den länge i sin och strök sakta, med en viss undrande varsamhet längs nedåt den mjuka, fasta armen, som vid armbågen stack fram ur peignoirens yfviga spetsar.Madame d’Houdetot tycktes icke fästa det ringaste afseende vid denna tämligen långa handkyssning, och kammarjungfrurna fortforo med sitt besvärliga arbete utan att så mycket som lyfta ögonen: dylika små intermezzon vid en dams lever voro alltför vanliga för att väcka någon vidare uppmärksamhet.

»Men sätt er då ned, min vän,» sade Madame d’Houdetot ändtligen, en smula otåligt. »Hvad nytt?»

»En eremit, Madame, vet intet nytt.»

»Tvärtom! Ni gäller för att vara den störste nyhetskrämare i hela Frankrike. Jag förstår mig icke på det, men folk påstår ju, att allt hvad ni rör vid blir nytt.»

Hon vände sig plötsligt om på taburetten, medan hon talade, så att hon kom att sitta rakt midtemot honom, och slog otåligt, med bägge händerna, håret från ansiktet.

Rousseau visste som vanligt, när det gällde en lättare konversation, icke hvad han skulle säga. Det var honom alltid en plåga att se henne tillsammans med andra människor — bunden och tryckt, som han alltid kände sig, när de icke precis voro allena. Lik-som alla andra damer — det såg han med en viss bitterhet — väntade hon framför allt att underhållas vid sin lever; när han så här inställde sig som uppvaktande kavaljer, fick han också finna sig i att uppfylla en kavaljers plikter! Alltså sade han — med ett forceradt försök att vara skämtsam och satirisk, medan pudret från det oordnade håret yrde honom i ansiktet:

»Akta er frisyr, Madame! Utan puder kommer ni ju att se ut som en kvinna, icke som en dam!»

Hon skrattade och skakade själfs-våldigt på hufvudet, så att de redan uppsatta »rouleauerna» föllo ned igen.

»Hvilken god idé, käre Jean-Jacques! En koaffyr ä la nature ... Manon, Suzon — gå åt sidan! Låna mig en kam. Nu skall jag själf...»

Med sina oöfvade fingrar vred hon tafatt men graciöst det långa håret upp i nacken i en enkel knut. Hon tog två af de röda rosor, som Rousseau hade haft i handen och vid inträdet lagt ifrån sig på toilettbordet, stack dem bägge två vårdslöst in bakom örat och mönstrade sig i spegeln.

»Naturligt — inte sant?»

Rousseau betraktade henne ömt och hänryckt; det var icke ofta han

7hade tillfälle att se detta friska, ljufva ansikte utan smink och detta vackra, yppiga hår utan puder och smycken. Manon och Suzon fnissade med händerna fulla af kammar och hårnålar.

Madame d’Houdetot lät med en vårdslös, mjuk rörelse af skuldrorna den långa friserkappan glida ned. Hon stod där i battistchemise och styft snörad corps de baleine med sina runda, praktfulla skuldror bara och lade de matt

hvita, kraftiga armarna i kors under bröstet.

»Som en antik staty!» sade hon allvarligt, fullkomligt bona fide, i det hon rätade på sig framför spegeln.

I detta ögonblick gick dörren åter upp, och en herre trädde in.

I präktigt broderad väst och sidenfrack, med hvita silkesstrumpor och rödklackade skor, med sirligt pudrade tinningbucklor och hårpung med bandrosett, i snöhvit spetsjabot och rikt veckade manschetter, som föllo långt ut på händerna, med hatt under armen och värja vid sidan, hälsade han med ståtligt behag och artigt förbindlig hållning först på Madame d'Houdetot och sedan på Rousseau. Det intagande om än något högdragna leendet var hela tiden lika konventionellt älsk-värdt, men de fint tecknade, mörka ögonbrynen drogos ett ögonblick, i detsamma han steg in i rummet och fick syn på gruppen vid toilettbordet, nästan omärkligt tillhopa.

Madame d'Houdetot hade strax, i samma sekund han yisade sig i dörren, mött hans blick i spegeln. Hon rodnade djupt och häftigt och grep hastigt, tafatt, nästan förskräckt efter peig-noiren, som hon kastade om sig.

»Saint-Lambert...» Hennes stämma hade en underklang af skälfvande, blyg värme, hvilken Rousseau aldrig hade hört förr, och som nu på en gång smekte och plågade hans öra. »Saint-Lambert — ni har kommit tillbakar...»

Han böjde sig ned och kysste lätt hennes fingerspetsar. Ett ögonblick möttes återigen deras ögon. Hon sänkte sina och tog ovillkorligt ett fastare tag i spetsarna med den hand, som höll tillhopa peignoiren öfver barmen.

Det var ett ögonblick alldeles stilla i rummet. Man hörde en fågel sjunga och hacka på fönsterbrädet utanför rutan.

»Hör — hör på trasten!» sade Madame d'Houdetot plötsligt omoti-veradt, tafatt, blott för att säga något. Och därpå hastigt, med en okonstlad förvirring, som var nästan rörande, i det hon vände sig till den ena af kammarjungfrurna :

»Sjung, Manon!» Hon gick bort till det gamla, en gång kasserade kla-veret, som tillfälligtvis fått plats i rummet, och sade bönfallande, nästan hjälplöst, vänd till Rousseau:

»Om ni värdigas ackompagnera, käre mästare, skall ni få höra, hur förträffligt Monsieur d'Épinay har förstått att instudera Colettes parti med Manon till festen, som snart skall bli.»

Rousseau reste sig mekaniskt. Han kände sig så egendomligt tung i kroppen och hörde sina egna grofva refor-matorsskor knarra mot golfvet, medan han utan någon som helst invändning gick fram till klaveret, som Madame d'Houdetot redan öppnat.

Den musikaliska kammartärnan, hvilken vid de ofta förekommande teaterföreställningarna på Chevrette och Epinay brukade användas som korist, och som nu för första gången, tack vare sin sällsynt vackra röst, fått sig anförtrodt ett större parti, kom beredvilligt fram och ställde sig bredvid honom. Rak och snörd i kar-mosinrödt brokadlifstycke, med den lilla spetshufvan öfver det mörka håret och fingerspetsarna nedstuckna i förklädets fickor, kråmade hon sig kokett och smickrad för sällskapet, medan hon ogeneradt och taktfast stämde upp början af Colettes parti i »Le Devin du Village» :

»J'ai perdu tout mon bonheur;

J'ai perdu mon serviteur;

Colin me délaisse.

Hélas, il a pu changer!

Je voudrais n'y plus songer:

J'y songe sans cesse.

J'ai perdu mon serviteur;

J'ai per du tout mon bonheur;

Colin me délaisse...»

Madame d'Houdetot rörde sig icke. Hon stod ännu på samma plats bredvid klaveret, stödd mot väggen, stilla, med nedslagna ögon och hufvudet en smula på sned. Hon plockade tanklöst sönder den ena af de röda rosor, som nyss prydt hennes hår — de pur-purfärgade bladen föllo ett efter ett ned öfver peignoirens spetsar. Den andra rosen satt ännu på sin plats bakom örat, men så löst, att den tunga blomman hängde helt ned på halsen.Rousseau kunde från sin plats midt framför henne hålla ögonen på henne hela tiden. Han visste, att hon icke en enda gång höjde blicken för att möta Saint-Lamberts. Hon tycktes helt och hållet försjunken i åhörandet af musiken, och ändå kände han med instinktiv säkerhet, att hon hvarken urskilde ord eller melodi, att den för henne blott var ett svagt och af-lägset ackompagnemang till den oro, ångest och fröjd, som vid detta oväntade möte med den älskade, helt och hållet fyllde hennes själ.

Han reste sig tvärt upp midt i Colettes sång, skyllde mumlande på, att han icke hade tid längre, om han skulle hinna hem till middag till Eremi-taget, och tog hastigt och stelt afsked af grefvinnan, som då åter såg upp på honom med sin ljusa och säkra

o

blick. A, dessa ögon! — Alltid så förtroendefullt oförstående, så barnsligt öppna och klara, när de riktades på honom, så dunkelt innehållsrika, så mystiskt skygga, när de mötte Saint-Lamberts ! Han lämnade Chevrette utan att — som det från början varit hans mening — hafva uppsökt husets fru.

Rousseau hade icke väl lämnatrummet, förrän Madame d'Houdetot, utan att tala, vinkade till flickorna att de kunde gå. Saint-Lambert och hon voro ändtligen allena.Tout engagement libre et volontaire est plus sacré qu'un autre ...

Mém. de M:me d'Épinay.

Saint-Lambert gick fram till sin älskarinna. Han lade bägge händerna på hennes skuldror, vände hennes ansikte mot dagsljuset och såg tyst på henne. Hon smålog ansträngdt, hennes ögon voro fulla af tårar, och hon skälfde, halft af ångest, halft af vällust, under hans tunga händer.

»Hvarför,» mumlade hon — »hvar-för har du kommit tillbaka så plötsligt ?»

»Och det skulle du icke veta?» sade han hårdt, medan hans ansikte mörknade.

Nu såg hon upp på honom. Underläppen darrade som på ett litet barn, och tunga tårar hängde i de långa ögonfransarna.»Men du bad mig ju själf besöka Eremitaget,» kastade hon sig plötsligt midt in i ämnet. »Du sade, att du önskade, att jag kunde bli vän med Rousseau. Du minns, du sade det, innan du reste, och du skref det till mig flere gånger...»

Hon såg upp, halft skygg, halft trotsigt utmanande, med dåligt samvete.

»Vän?» upprepade Saint-Lambert föraktligt. »Det skall också vara måtta med vänskap!» Och därpå mildare, i det han böjde sig ned öfver henne:

»Man skulle inte tro, att du hade någon som helst erfarenhet af världen!»

Hon väntade icke på mera. Snyftande slog hon armarna omkring hans hals och tryckte sig tätt intill honom.

»Kom hit...» Saint-Lambert drog henne ned bredvid sig på kanapén längst bort i rummet. »Spelar du komedi för mig?» Han ruskade henne i skuldran. »Eller kan du verkligen icke begripa, att karlen har gått och blifvit dödligt förälskad i dig?»

Han sade icke, att hans sagesman hade tillagt: »och hon i honom.» Dessa ord, som ringt i hans öron, under hela den långa resan från West-falen till Chevrette, föreföllo honom, nu, då han åter igen mötte hennes ögon och hörde hennes röst, helt och hållet osannolika, utan all skymt af sundt förnuft. Han tyckte icke ens, det lönade mödan att upprepa dem för henne.

Och hon? När hon förstod, att han icke längre vredgades på henne, att han icke längre misstrodde henne, återvann hon plötsligt sin vanliga jämvikt, hela sin självbehärskning som kvinna och världsdam.

»Förälskad? — i mig?» upprepade hon indignerad. »Men hur kan du falla på den tanken?»

»För det första» — han böjde hufvudet tillbaka och såg kritiskt på henne med sina stora, blå ögon, i hvilka nu ett leende af stolt ömhet segrande bröt fram. »För det första kan jag icke tänka mig, att han, under så gynnsamma omständigheter, gärna skulle kunna underlåta det.» Han böjde sig ned och kysste galant hennes smala handled. »Och för det andra . . . Sophie, säg nu sanningen!»

Men det hade hon för länge sedan beslutit att icke göra. Inte för allt i världen ville hon ställa till trätor, krångel och obehag i sin allra när-maste omgifning — det var det värsta hon visste — och framför allt ville hon icke unna sin kära svägerska, att Saint-Lambert skulle ge henne rätt. Hon sade öfverlägset, mycket mildt:

»Min vän — se riktigt på mig, mitt hjärta!» Hon tog honom med bägge händerna om hufvudet och förde hans ansikte helt nära sitt eget. »Hvad är det egentligen du vill, att jag skall säga? Har jag icke skrifvit allting i mina bref! Se på mig, käraste, jag gör dig icke en fråga, ehuru jag vet, att kvinnorna där borta» — hon gjorde ett vårdslöst, graciöst kast med nacken i en obestämd riktning, som skulle föreställa Tyskland — »äro hvita och mjuka och lydiga som små lamm. För mig är det nog att veta, att jag ändtligen har dig igen — jag frågar icke efter, om det är för en timme eller en månad! — att jag har dig igen, och att du älskar mig!»

Han böjde sig — nu som alltid — för den varma yppigheten, det ljufva, friska lättsinnet i hennes väsen och språk. För ett ögonblick vann hon den seger hon önskade: han glömde att fråga för att kyssa. Och sakta gled hon från den låga soffan ned på golfvet vid hans sida — den ömmaste, mesttillbedjande, undergifna älskarinna, en man kunde se vid sina fötter.

Men Saint-Lambert var en man, som icke i längden lät sig nöja med undanflykter; — för att vidare kunna umgås med Rousseau ville han veta, hvad han i denna sak hade att hålla sig till. Medan han med ena handen strök tillbaka det långa håret öfver hennes hjässa, lyfte han med fingret hennes mjuka haka och sade öfver-talande — ömt, men obarmhärtigt bestämdt:

»Du förstår icke hvad det egentligen är fråga om, min lilla. Inte om du älskar mig eller jag dig — det är blott frågan om, huruvida den förbannade filosofen gjort dig någon kärleksförklaring eller inte, och hvad du har svarat honom.»

o

»A, Saint-Lambert,» sade hon förebrående. — »Du måtte icke ha talat med någon annan än Grimm på sista tiden därborta i lägret! Har du kanske till och med fått läsa min kära systers bref?» tilläde hon elakt.

»Grimm! Din syster d’Epinay! Hvad ha väl de med saken att göra?» afbröt han otåligt, en smula osäkert.

»Men hur har du då kunnat fallapå den tanken?» frågade hon med stora ögon.

»Genom dina egna bref, naturligtvis,» svarade han raskt. »De handlade ju aldrig om annat än Rousseau och Eremitaget.»

Hon såg på honom med tindrande, skrattlystna ögon, öfvermodig och skälmaktig. »När han inte vill säga sanningen till mig, kan jag godt narras för honom,» sade hon samvetslöst, muntert till sig själf.

»Att han är kär i dig, kan han troligen inte hjälpa,» fortfor Saint-Lambert allvarligt, en smula pedantiskt. Hon satt bara stilla och undrade re-signeradt, hvarför i all världen han gitte sitta och spilla ord på sådana lapprisaker, som egentligen inte an-ginge dem, när de efter så många månaders förlopp hade så mycket annat att tala om. »Det förebrår jag honom heller inte. Men om han har sagt dig det, om han har gjort något som helst medvetet försök att vinna ett hjärta, som han visste var mitt — hans väns — inser du icke, att det då, om också blott för världens skull, måste vara förbi med vår vänskap?»

Hon skakade sväfvande på huf-vudet, utan att vidare inlåta sig på frågan. 1 självfva verket insåg hon det alldeles

icke. Om en karl verkligen blefve kär i henne — och det hände gudskelof ibland! — hvarför kunde han icke unna henne den triumfen att höra det? Det gjorde ju honom intet, hon älskade ju blott honom.

»Säg mig nu alltsammans, mitt hjärta,» bad han ömt. »Du förstår nog att om jag än i mitt innersta ville förlåta honom, så kan jag det icke. Världen skulle tro, att jag såge genom fingrarna med en passion, som i samma ögonblick den yttras blir en för-närmelse mot mig.»

»Men Saint-Lambert,» började hon tvekande, rädd att såra honom — »är det icke en sak, som egentligen närmast borde angå Monsieur d'Hou-detot?»

»Monsieur d'Houdetot, Sophie — har intet med denna sak att skaffa!» Saint-Lambert rätade strängt på sig. »Han är en adelsman, en man af ära, och mellan oss tre är det rent spel

— du vet, han fordrar ingen räkenskap hvarken af dig eller mig, så länge vi blott respektera hans namn.Det är mig, den man, som älskar dig, du nu skall svara.»

Hans ögon voro så allvarliga, att de skrämde henne. Hon förstod icke riktigt hans resonnemang, hon var uppfostrad inom finansadeln och hade en viss svårighet att sätta sig in i den riktiga gamla aristokratiens subtila hedersbegrepp. Dessutom var hon ju blott en kvinna.

»Rousseau är min vän liksom han är din,» sade hon ändtligen. »Han har aldrig talat med mig om annat än vänskap.»

Hon såg redan ångerfull bedjande, på honom. Det var emellertid hans egen skull, att hon var tvungen att ljuga! Hvarför skulle han taga detta så högtidligt och oresonligt ? Hufvudsaken var ju, att hon alltid var honom trogen, hvarför kunde de inte båda fortfarande få vara goda vänner med Rousseau, som var så originell, så snillrik, och som hon höll så mycket af!

Men Saint-Lambert trodde henne. Han tryckte ömt hennes hufvua — som nu icke längre bar spår af någon som helst civiliserad koaffyr — intill sig och kysste varmt hennes mun och ögon. Hon suckade — lättad, lyckligöfver att allt åter var som förr och hon hade honom tillbaka.

Hon såg upp på sin älskare, där hon ännu låg på knä bredvid honom

— ömt, förstulet, en smula nyfiket forskande, om han verkligen var sig riktigt lik. Och hon undrade, halft medlidsamt, hur någon kunde vara så dum att inbilla sig, att den stackars eremiten på Eremitaget ens ett ögonblick kunde vara farlig för henne — för henne, som älskade och blef älskad af honom!

Saint-Lambert satt litet framåtlutad på den låga kanapén, med det ena benet svagt böjdt och det andra sträckt tillbaka —- nästan som i knäböjande ställning. Han var en präktig och vacker herre, lång och starkt byggd, med en van och härdad soldats naturliga och säkra hållning. Sitt mörka hår, som redan började gråna, ehuru han knappt var fyrtio år, bar han starkt pudradt, nästan snöhvitt: det bildade en ypperlig kontrast mot de svarta, djärft och ädelt tecknade ögonbrynen och de stora, klarblå ögonen. Redan som ung gardesofficer i Nancy, där han varit kung Stanislaus' gode vän, hade han gjort sig bekant för sin fina, konstnärliga och litterära smak,sin stolthet och sitt hänsynslösa mod, såväl när det gällde en duell som ett epigram, och framför allt för sin tur hos damer. Hela världen visste, att han varit Voltaires fruktade och före-dragne rival hos den spirituella och högförnäma markisinnan de Châtelet; efter den tiden hade han varit till den grad på modet, att Paris' vackraste, mest bortskämda och eftersökta damer nästan slogos om honom. Så hade han sett den unga grefvinnan d'Hou-detot, och han hade i samma ögonblick vändt ryggen till dem alla för hennes skull — hon som hvarken var en erkänd skönhet eller en bel-esprit! Hon var älskad af honom, och så kunde han frukta en Rousseau! Frukta till den grad att förlora hennes kärlek, att han vid minsta sladder från Chevrette, hufvudstupa rest från lägret i Tyskland blott för att se henne ett par korta dagar, höra hennes stämma och från hennes egna läppar få veta, att hon älskade honom ännu.

Hon smålog, lyckligt och öfver-modigt, medan hon behändigt stal sig till att undersöka hans djupa frack-ficka. Ja, där fanns blott ett porträtt

— hennes eget.

Saint-Lambert lyfte med spetsen

8af sin värja upp peignoiren, som fallit på golfvet.

Han sade leende:

»Hvad föll dig väl in, Reinette(Så snart jag kommer in i rummet, sveper du in dig som en alltför de-kolletterad borgarhustru!»

»Gjorde jag det?... A, jag vet inte... Jag tyckte blott, att jag inte kunde visa mig på det viset för dig, när han var tillstädes.»

Saint-Lambert höjde hufvudet och såg ett ögonblick hastigt, skarpt på henne. Men han förstod dock icke, att dessa ord, som hon sade så uppriktigt och oskyldigt, i verkligheten voro ett alldeles afgörande svar på hans fråga nyss — att de betydde, att Rousseau älskade henne och att hon visste det.

»Nå, hur mår den 'ömme vännen' Grimm?» började hon med sin vanliga lätta och sorglösa ton, i det hon framför spegeln, så godt hon kunde, begynte att reda ut sitt långa hår. »Jag är förtjust öfver, att jag fått ett nytt bevis på, att han icke kan tåla mig.»

»Dumheter, Sophie! Han tillber dig.»

Hon vände sig om och drog uppio?

ögonbrynen, med kammen lyft högt i vädret öfver hufvudet.

»Nej, tänk, att du vet det! Och jag, som aldrig har vågat att säga det minsta om det!»

Saint-Lambert skrattade. »Han också? Jag är rädd för, att du håller på att bli alltför egenkär, Reinette.*

Hon skrattade också, ystert och självsvåldigt, så lätt om hjärtat, som om ledsamma äkta män, krig och örlig, förtal, afundsjuka och besvärliga till-bedjare icke mera funnes i världen.

»Du har rest hundra mil för att få höra en kärlekshistoria, min vän! Gudskelof, jag har då en att berätta dig. Grimm — ja, Grimm, den dyg-dige Grimm, min dygdiga systers galante hjärtevän — o Gud, hvad jag ofta önskar, att hon hade nöjt sig med Francueil! — han har varit dödligt förälskad i mig, i din stackars lilla Reinette. Ja, gör nu blott stora ögon!» Hon höjde leende sin ena hand, knöt den hårdt och utbredde därpå hastigt fingrarna igen — som när en fågel flyger upp. »Det är förbi igen!»

»Är det verkligen ditt allvar, Sophie?»

Hon nickade med självkänsla. Hennes ögon strålade af skälmsk skade-glädje under de svarta hårmassorna, som hon mer och mer hopplöst trasslade ihop under sina fåfänga försök att få ett slags ordning på dem, tills hon åter skulle anlita kammartärnorna.

Saint-Lambert hvisslade lågt. »Det var väl innan — innan —?»

»Naturligtvis! Jag har aldrig så mycket som vågat häntyda på det för Emilie. Det är ett vapen, som jag gömmer innerst i arsenalen!»

»Den är visst rätt rikt försedd, din arsenal,» skrattade han.

»Lyckligtvis,» sade hon med uppriktig tillfredsställelse. »Hvarför skall jag alltid finna mig i att bli nedsablad? Och vi damer,» tilläde hon öppenhjärtigt, »vi ha ju för det mesta icke annat att göra än att hålla ögonen på hvarandra.»

»Och låta hvarandra veta det — vid tillfälle!»

»Ja, annars vore ju nöjet bara halft!»

»Är det verkligen sant,att Grimm en gång försökt sig hos dig,» började han igen litet klentroget, »ty då kan jag ju

nog förstå ...»

»Om det är sant!» ropade hon indignerad. »I fjorton dar svor hanhvar kväll på, att han älskade mig. Jag skrattade och påminde honom hvar gång om Mademoiselle Fel. Förresten ... jag är kanske inte så fasligt klok som många andra, men jag har mina aningar. Det är icke blott för att göra dig och mig förtret, som han har funnit på denna historia.» Hon teg litet och sade så tvärt, med stor bestämdhet: »Grimm kan icke tåla Rousseau.»

»Ah, han anser visst, att Rousseau är blott en stackare bredvid honom. Det antaga troligen de flesta andra också.»

»Tror du det? Tror jag det?» Hon vände sig utmanande emot honom med armen i sidan och hakan i vädret. »Nej, du — när man är sensibel och honnett, så tror man på Jean-Jacques!»

Saint-Lambert inlät sig icke på frågan, som för ögonblicket icke synnerligen intresserade honom. Han sade begrundande:

»Jag trodde snarare, att det kunde vara vår kära précieuse, som var en smula svartsjuk om sin berömde eremit — det är det enda, som har tröstat mig.»»Det är hon också,» svarade Madame d’Houdetot lugnt. »Hon bryr sig icke ett dugg om sin ’björn’, men hon vill ha honom i länkar!»Les femmes regnaient alors — la révolution les a détrânées!

Souv. de M:me Vigée-Lebrun.

Nous étions ivres d’amour tous les deux, elle pour son amant, moi pour elle.

J. J. Rousseau (“Confessions*).

Det var fram på aftonen, dagen efter det Saint-Lambert så oväntadt kommit till Chevrette. Monsieur d’Épinay, som gjort en af sina korta, ofta förekommande resor till Paris och Versailles, hade just samma dag kommit tillbaka därifrån tillsammans med Monsieur de Francueil, med hvilken han

— trots Madames stumma ogillande

— alltjämt fortfor att stå på en högst vänskaplig fot. Madame d’Épinay, som numera omsorgsfullt undvek möjliga téte-å-téter med sin forne älskare,hade strax skickat bud till Eremitaget efter Rousseau, som hon visste Fran-cueil alltid gärna talade med, och äfven inbjudit Madame de Verdelin, så att det var ett rätt stort sällskap, som denna afton samlade sig kring kvällsbordet i Chevrettes präktiga, nyrestaurerade matsal.

Rousseau hade i första ögonblicket, då han erhöll Madame d’Épinays biljett, fast beslutit att icke gå. Om Saint-Lambert ville tala med honom

— och han tviflade icke på, att denne nu kommit till Montmorencydalen huf-vudsakligen i denna afsikt — finge han uppsöka honom i hans hem på Eremitaget. Men lusten att åter träffa Sophie, att ännu en gång se dem båda tillsammans, besegrade alla andra hänsyn och kufvade till och med hans vanliga ömtåliga stolthet. Han visste, att han, om han i afton infunne sig på Chevrette, nödvändigtvis skulle utsätta sig för hela sällskapets nyfikna och skadeglada blickar, kanske till och med bli en skottafla för deras infall och tvetydiga kvickheter. Men, å andra sidan, skulle icke hela världen anse honom för feg, om han nu blefve borta ? Och hon — Sophie — skulle hon icke tänka detsamma? Efter enlång kamp och mycken tvekan beslöt han att efterkomma invitationen.

Supén hade räckt länge och var nu slut, men ännu gjorde ingen af deltagarna min af att resa sig från bordet. Bekvämt tillbakalutade i de breda, gobelinklädda fåtöljerna, syntes gästerna nu först riktigt ha slagit sig till ro omkring det yppigt dukade bordet, där dessertens sötsaker och frukter smakfullt och konstrikt lågo upplagda på fint ciselerade fat och silfverskålar. Epernaychampagnen gick flitigt omkring, det ljusa vinet skummade lustigt i de låga glasen, som tömdes oftare och oftare, allt eftersom kvällen led.

Madame d’Epinay gaf taffeltäcka-ren och tjänarna en vink, att de kunde draga sig tillbaka. Hon sköt assietten ifrån sig, stödde själfsvåldigt bägge armbågarna på bordet och sade:

»Inte sant, mina vänner, ni ha ju ingen lust att flytta in i salongen — eller hur? Man förstör blott charmen af en

konversation — ödelägger bou-queten — när man så där bryter upp och ömsar plats. I forna dagar kunde jag sitta fem timmar till bords, omdet så var på en taburett, utan att bli trött, blott jag fick prata.»

»1 ’forna dagar’? Ack, Madame!» Francueil, som redan druckit alltför mycket vin, lade handen på hjärtat och böjde sig med en oförsiktigt vältalig blick långt fram öfver bordet. »Hur kan ni nännas att tala om

o

’ forna dagar’? Ajo, jag förstår att ni kan det! Under de sista fem åren har ni ju blifvit tio år yngre, medan jag, stackare, blifvit femton år äldre!»

»Hör på den ömme och galante Lindor!» utropade Mademoiselle d’Ette onödigt högt. »Skänk i hans glas, Monsieur de Jully, jag ber. Vi måste söka att på något sätt dränka dessa bedröfliga femton år!»

Francueil bugade sig artigt öfver glaset, som han emellertid emot vanan

lät stå orördt. Han hade mött Ma-

/

dame d’Epinays blick.

»Dränka åren!» sade han lätt, med sitt behagliga, väluppfostrade leende. »Därtill finnes visst blott ett medel, som förresten hittills icke blifvit be-pröfvadt. Jag menar Jean-Jacques’: ’Låt oss återvända till naturen!’» »Det vill säga bo i en koja eller en tom tunna och gå med en djurhud öfver axlarna!» Monsieur de Jullygjorde en afvärjande gest med ena handen, medan han med den andra graciöst tog en pris ur snusdosan, som markisen af Croismare räckte honom.

»Låt gå för kojan! Men jag vill helst slippa djurhuden. Eller hvad säga ni, mina damer?»

»Min Gud, Monsieur,» sade Madame d’Houdetot, — »gärna för mig. Jag anhåller blott om att få hålla för ögonen, medan 'återvändandet’ står på. Skall det vara genast ?.. .» Hon lutade sig tillbaka i stolen och lade högtidligt sin genomskinliga spetsnäsduk öfver ögonen. De skrattade allesammans.

»För min del,» sade Mademoiselle d’Ette, »är jag alltför intresserad af experimentet för att inte hålla mina ögon på vid gafvel.»

»Nå, Francueil,» ropade Margency uppmuntrande från bordändan midt-emot. »Börja nu med att kasta peruken !»

»Och därefter alla de andra konventionella lögnerna!» inföll Jean-Jacques lika skämtsamt.

» F rancueil! F rancueil!» ropade Madame d’Épinay — han förde verkligen bägge händerna till hufvudet somför att lyda Margencys uppmaning. »Som värdinna är jag ansvarig för moralen här i huset: jag anhåller, att ni åtminstone behåller västen och . . . och... litet till! Det enda,» tilläde hon oförsiktigt, »jag bryr mig om att se i dess naturliga tillstånd, är en mans hjärta; — får jag det, är jag nöjd.»

»Madame, jag skall göra mitt bästa för att rycka det ur bröstet och servera er det blödande,» svarade Fran-cueil galant med handen på spets-jaboten.

Madame d’Épinay, halft förvirrad, halft förargad och en liten smula rörd, rodnade lätt under sin gamle älskares blick.

»Gud vet egentligen, hvarför vi allesammans äro så rädda att visa oss i vårt 'naturliga tillstånd’, som min syster d’Épinay säger!» undrade Monsieur de Jully filosofiskt och litet platt.

»För det vi allesammans ha en krokig tå,» svarade Francueil mörkt. Han hade druckit ännu mera och plötsligt blifvit vid dåligt humör.

»Det tror jag inte,» inföll Madame d’Houdetot på sitt blida, uppriktiga sätt. »Jag har inga krokiga tår ochändå försäkrar jag, att det skulle kosta mig rätt stor självförvervinnelse att gå klädd som damerna därborta i Carolina och Virginia eller hvad de där förskräckliga indianlanden heta. Nej, det är icke för den skull,» — hon skakade på

hufvudet, lutade sig fram med armbågarna på bordet och stödde den runda hakan mot bägge sina små knutna händer, i det hon betänksamt, en smula generadt tittade upp i den stora ljuskronan, hvilken i en lång, gyllene kedja hängde ned från det som ett himlahvalf målade taket. »Nej, det är icke för den skull! Jag är öfvertygad om, att, när den sköna Helena blef femton år, så försökte hon skaffa sig en slängkappa, om hon också måste klippa ett stycke ur molnen. Och när Paris kom, kantade hon den med regnbågen.»

»Bravo, Madame!» utropade Mar-gency och klappade entusiastiskt i händerna. »När kvinnor äro uppriktiga, äro de gudomliga. — Men jag förmodar, att hon ändå, trots sin blygsamhet, helst såg, att Paris inte alltför länge nöjde sig med att blott beundra kappan, hur himmelsk den än måtte vara. Eller hur, Madame?»

»Monsieur,» — Madame d'Houde-tot ryckte på axlarna och slog lätt ut med bägge sina hvita händer, så att de många ringarna gnistrade mot ljuset. »Monsieur, jag säger som Ninon de Lenclos: fråga en annan än mig!»

Hon kände, att från bägge sidor af bordet hvilade i detta ögonblick både Saint-Lamberts och Rousseaus ögon på henne, och en djup rodnad steg långsamt upp på hennes kinder, ända upp under hennes sänkta ögonfransar.

Rousseau sköt tvärt sin stol tillbaka, i det han reste sig upp. Han lämnade bordet och började rastlöst gå fram och tillbaka i skuggan vid väggen längs fönstren.

»Ja, här är varmt,» sade Madame de Verdelin taktfullt. »Skulle vi icke kunna öppna fönstren till terrassen?»

»Då börja ljusen rinna, är jag rädd,» invände Madame d'Epinay.

Rousseau öppnade emellertid utan vidare tillåtelse det mellersta fönstret, som gick från golf till tak, och återtog därpå sin vandring fram och tillbaka i matsalen.

»Seså, nu äro vi där igen!» utbrast Monsieur d'Epinay plötsligt triumferande, liksom om han vunnit ett vad och blott väntat på tillfälle atttillkännagifva det. ‘'Hvad helst vi någonsin börja tala om, så sluta vi oundvikligen med att tala om kärlek och hvad därtill hörer!»

»Hvad därtill hörer?» upprepade Margency på sitt impertinenta sätt. »Slängkappa eller icke slängkappa? Skuld eller oskuld? De lärde, min käre Epinay, äro ju, som ni vet, oeniga om attributen.»

Rousseau vände sig om, där han stannat borta vid fönstret, och gick plötsligt fram till bordet. Han satte sig icke ned utan blef stående däruppe vid den öfversta bordändan, med ena handen hvilande på sin tomma stol, i det han med den andra grep ett fullt glas champagne.

»Monsieur d'Épinay har rätt, vi sluta alltid med att tala om kärlek

— icke blott vi, men alla, alla . ..»

Han stammade litet på orden och kunde icke komma vidare. Men uttrycket i hans ansikte var så egendomligt, att de andra på en gång hade upphört att prata och nu allesammans, fulla af förväntan, stirrade på honom. Plötsligt — med ögonen styft fästa på grefvinnan d'Houde-tot, började han igen, denna gång fullständigt flytande och med en värmeoch en eld, som förvånade och hän-ryckte dem alla.

;>Låt oss, mina vänner, dricka en skål för kärleken. För Venus! Du moder till all lycka och all sorg; du, som i ditt rika sköte bär all lifvets vånda och all lifvets fröjd; du, som räcker giftbägaren och nektardrycken, du hjältars och lönmördares heliga moder! Du, som tänder eld i blicken, som väpnar tungan, som efter din nyck förvandlar blodet i våra ådror till is eller piskar det fram i sjudande heta böljor, — du allena är värdig gudom och oförgänglighet! Dig offra vi alla våra första sväfvande och dimmiga drömmar, dig vår första kamp och vår sista saknad ...»

Han slutade lika tvärt som han börjat — återigen plötsligt förvirrad af alla dessa blickar, som han kände riktade på sig. Hastigt tömde han sitt glas och satte sig, under döfvande bifallssorl, ned på sin plats igen.

o ^

»At Venus — ja, och åt Cupido!» mumlade den gamle markisen af Crois-mare halft cyniskt, halft vemodigt, i det

de alla tömde sina glas.

Margency lutade sig tillbaka i stolen och balancerade graciöst det tomma glaset mellan fingerspetsarna. Hansfina, skära gossansikte med de spotskt indolenta, smala, svarta ögonen, alltid nästan halft slutna under de fint böjda ögonbrynen, var en smula blekare än vanligt i skenet af de många vaxljusen. Han böjde hufvudet starkare bakåt och sade med sin klara, distinkta stämma, hvilken nu parodierande sökte efterlikna Rousseaus:

»Ja, en skål för Venus! Paris' speciella, heliga Venus, moder till alla intriger, till allt salongsskvaller, till allt spioneri, till alla bon-mots, till alla hemliga och uppenbara trätor! Du enda outtömliga samtalsämne, du enda säkra skydd mot alla ledsamma dagar och ännu ledsammare nätter; du, hvars ena öga heter löfte och det andra svek, hvars mun är söt som honung i rosor, och som har ett stycke hjärna, där hjärtat i forna dagar brukade sitta . . . Jag kunde tala tills i morgon bittida och ändå icke få sagdt nog till din ära! Låt oss dricka en skål för kvinnan,» — han fyllde i sitt tomma glas — »för Paris' kvinna, som är denna barmhärtiga Venus' förnämsta prästinna!»

»Det är förnärmelse!» ropade Mademoiselle d'Ette energiskt och sträckte ifrigt ut bägge händerna liksom för

9att samla bundsförvanter omkring sig. »Det är förnärmelse mot könet!»

Vid första ljudet af Rousseaus stämma hade Saint-Lambert vändt huf-vudet emot honom, och han lämnade honom icke med ögonen, så länge han talade. Först när Margency tog ordet, återtog markisen sin förra ställning. Nu lutade han sig tillbaka i stolen, med armen vårdslöst hängande öfver armstödet, och sade långsamt, öfver-lägset:

»Å, tyst, Margency! Man blir, vid Gud, en gång trött af att höra på detta eviga käbbel om kvinnan. Nu har all världens litteratur, när männen varit alltför unga eller blifvit alltför gamla, i århundraden, i alla tonarter och på alla språk kastat smuts på kvinnan, utskrikit henne som falsk och fal och dum och ond, och — ser ni det icke? — generation efter generation reser hon sig oanfäktad på nytt, strålande ren, segerrik, leende, med barnet på armen, moder och drottning — madonna!»

»Men herr Markis de Saint-Lambert,» svarade den aldrig svarslöse Margency med sin klara, ironiskt spotska stämma. »Efter er egen ofel-bara beräkning far ni ju dock evigt och alltid majoriteten emot er: de unga och de gamla — 'alltför' tillåter jag mig att stryka som en öfverdrift — hvilka slå sig tillsammans mot de medelålders herrarna och beständigt, generation efter generation, neka att acceptera den lilla rara ängeln som 'madonna'.»

Madame de Verdelin böjde sig blixtsnabbt ned och tog af sin sidensko — i nästa ögonblick flög den tvärs öfver rummet och rakt i hufvu-det på Margency.

> Där!» sade hon blott, med gnistrande ögon, fnysande af harm öfver att höra sin egen förklarade älskare inför så många åhörare våga behandla kvinnan med denna nedsättande nonchalans. Hon blef stående upprätt ett ögonblick, innan hon åter, stolt öfver sitt säkra och kraftiga kast, satte sig tillrätta i stolen.

I första ögonblicket blef Margency en smula förbluffad. Han tog upp skon och synade den noga; så reste han sig och gick långsamt och med otadlig hållning rundt omkring bordet och bort till Madame de Verdelin.

»Madame,» — han böjde ridderligt, allvarligt ett knä — »ni tappadenyss er sko. Tillåt mig att sätta den på igen.»

Damen var redan försonad. Hon böjde sig och klappade Margency på kinden med sin solfjäder.

»Medgif, att jag öfvertygade er, lille vän,» sade hon majestätiskt.

De flesta af gästerna hade nu rest sig upp från bordet. Vid glasdörrarna ut till terrassen stodo de fyra damerna tillsammans i en grupp, matt fläktande sig med de små målade solfjädrarna. Juninatten var varm och kvaf.

»Det blir åska,» sade Madame d'Houdetot och stack försiktigt ut hufvudet.

»Inte på länge ännu,» lugnade henne Rousseau. »Det finnes stjärnor på himlen. Kom, skall jag visa er.»

I allas åsyn bjöd han henne ceremoniöst handen, och de trädde tillsammans ut på terrassen; — deras silhouetter tecknade sig mörka mot nattluften: hennes vida paniers, den utslagna solfjädern och handen, som Rousseau höll

lätt upplyft med fingerspetsarna.

De gingo framåt den breda, grus-belagda gången — de låga, rundklippta buxbomshäckarna snodde sig i konstiga,stela mönster på bagge sidor om dem. Ljuset från slottets fönster föll i långa, lysande kilar öfver den skumma trädgården.

I början tego de bägge; därpå sade Rousseau sakta, undergifvet:

»Nu har ni väl berättat Saint-Lambert alltsammans ?...»

Hon betänkte sig litet, innan hon svarade. »Nej,» sade hon slutligen uppriktigt. »Inte allt — fastän det kanske hade varit min plikt.»

»Plikt!» brusade Rousseau upp. »Ni har inga plikter mot honom.»

»Mot hvem då?» frågade hon högdraget och trotsigt.

»Den ende ni i detta fall verkligen har några plikter emot — det har jag så ofta sagt er, min Sophie!

— det är och blir, trots allting, er man.»

De stodo nu stilla midtför hvarandra vid kanten af den stora bassängen, som omgaf springvattnet. Han såg allvarligt och bedjande på henne, med ett uppriktigt försök att inbilla sig själf, att hans ord dikterades, icke af svartsjuka, men af ren moralisk känsla och respekt för äktenskapet.

Hon smålog fint. I nattens bleka skymning, som hans ögon nu vantsig vid, kunde han se hennes stora, brungrå ögon bli smala och lysande öfver den svarta mouchen.

»Vi talade ju om kärlek . . . Ibland, min vän, är ni ändå litet för mycket roturier/»

Rousseau såg nästan förskräckt på henne. Han kände vid hennes ord och ton ett styng af smärta så bittert, att han ovillkorligt, liksom vid ett fysiskt ondt, tryckte handen upp mot hjärtat. Hans Sophie var förändrad! Ännu i går hade hon — alltid så mild — ej för allt i världen velat såra honom med detta vapen.

Men Madame d’Houdetot hade upptäckt Saint-Lambert ledande Madame d’Épinay på andra sidan af fontänen. Hon började åter gå framåt vid sidan af Rousseau, och de båda paren passerade hvarandra i skymningen utan ord, men med ett leende och en nick. Hon märkte, att Saint-Lambert, då de voro förbi, halft vände på hufvudet och lät sin blick hvila på henne.

Och plötsligt — oresonligt — häftigt, började hon förebrå Rousseau, att han komprometterade henne, att han älskade henne, att han nu gick här vid hennes sida — allt hvad hon iögonblicket kunde finna på att förebrå honom. Alltsammans blott för att döfva den passionerade, förbittrade längtan hon i detta nu kände efter Saint-Lambert, som kunde gå där så lugn med en annan och i förbifarten se ned på henne med denna leende, forskande blick. Rousseau kände hennes ord som lika många pilar i sitt hjärta; hon gjorde honom förtviflad med sin ovänliga häftighet.

I detta ögonblick passerade de åter markisen och Madame d’Épinay, som också promenerade rundtomkring den stora bassängen. Saint-Lambert stannade.

»Madame d’Épinay är också nyfiken att få veta stjärnornas namn,» sade han med sin djupa, en smula beslöjade, så säkert behärskade stämma. »Jag är tyvärr inte lärd nog; — tilllåter ni, min käre Rousseau, att vi ett ögonblick byta damer?»

Utan att vänta på svar, lade han med en ståtlig bugning Madame d’Épi-nays hand i Jean-Jacques’ och tog själf — icke häftigt, men lugnt, med en herres obestridda rätt — Sophies. Rousseau såg hennes ögon flamma till i lycka, och de veko därpå långsamt,utan brådska in på den smala gång, som förde till fruktträdgården.

Madame d’Épinay såg också efter dem. Hon suckade och grep Jean-Jacques’ hand, i det hon svärmiskt såg upp på honom med sina stora, uttrycksfulla ögon. Hon sade förebrående :

»Hvarför, min vän, har ni nu icke velat anförtro er åt er enda trogna väninna ?. . .»

Han hade i detta ögonblick — det vet Gud! — den största lust att kasta sig ned i gruset och gråta ut med ansiktet mot hennes knä, så olycklig och öfvergifven kände han sig; men han kom ihåg Sophies ofta upprepade, bestämda förbud att någonsin tala om henne med några främmande

— »framför allt icke med min kära syster!» — och behärskade sig.

»Jag har intet att anförtro, dyrbaraste väninna,» stammade han med svårighet. Och då han såg hennes klentrogna och medlidsamma min, till-lade han melankoliskt, halft för sig själf:

»Kom ihåg, jag är snart en gammal man — lifvet skänker mig icke mera några hemligheter.»

Madame d’Épinay nöjde sig medatt sakta trycka hans hand. Det låg trots all hennes afundsjuka ovilja och förbittring mot denna »malplacerade kärlekshandel», i denna handtryckning en verklig och öm sympati, som Rousseau strax uppfattade, och för hvilken han i detta ögonblick var henne tacksam.

Himlen hade nu blifvit mycket mörkare, ovädret närmade sig hastigt. På afstånd hörde de redan långa, doft rullande åskknallar, och regnet började nu också falla i stora, tunga droppar. Från alla trädgårdens gångar sågo de mörka figurer under skämt och skratt skynda upp emot den upplysta terrassen.

»Kom, låt oss gå!» Madame d’Épi-nay vände sig om och kastade en blick åt det håll, dit hon sett sin svägerska försvinna med Saint-Lam-bert. »De ha nog sökt skydd i Amors tempel,» sade hon lätt, med ett leende, som hon ej kunde tillbakahålla, öfver denna ofrivilliga ordlek.

Rousseau ville nödvändigt, trots alla Madame d’Épinays böner och förmaningar, återvända till Eremitaget ännu samma afton. När han, efter att ha lånat Monsieur d’Épinays gamla regnkappa och med en stall-lykta ihanden, för andra gången gick igenom trädgården, för att nå genvägen genom parken, mötte han åter markisen och grefvinnan.

De gingo långsamt, utan att skynda sig, trots regnet, som nu började taga till. Han höll armen omkring hennes hals, och hennes hufvud hvilade mot hans axel, medan han för att skydda henne med andra handen förde undan de våta, frukttyngda grenarna. De märkte icke Rousseau, förrän de plötsligt stodo midtför honom i skenet af hans lykta.

Madame d’Houdetot blef icke i minsta mån förlägen öfver detta oväntade möte. Utan att frigöra sig från sin älskares arm, räckte hon småleende — han såg hennes ljufva, milda ögon i ljusskenet, hennes bakåtlutade gestalt, smidig och yppig i den våta, nedskrynklade sidenkjolen — med en prinsessas lugna och leende säkerhet honom sin hand.

Och Jean-Jacques Rousseau böjde sig ned och tryckte ödmjukt sina läppar emot den.Que vous me vendez cher cette amitié cruelle dont vous osez vous vanter å moi.

J. J. Rousseau (“La Nouvelle HéloVse*).

Dagen därpå, då Rousseau satt vid sitt arbetsbord och som vanligt kopierade noter, fick han en biljett från Madame d’Houdetot. Hon skref: »Käre vän! — Vill ni göra er egoistiska väninna en tjänst? Infinn er då vid den stora eken på Mont-Olympe i morgon förmiddag klockan tio. Det är mycket viktigt. Gå inte till Chevrette i dag (detta ’inte’ var understruket på det mest energiska sätt) — inte heller till Eaubonne. Jag omfamnar er af allt mitt hjärta.

Sophie.»

Rousseau satt och föll i tankar öfver biljetten — slarfvigt och vårds-löst skrifven på ett kvarts ark papper. Han glättade omsorgsfullt ut den med handen och gömde den bland hennes öfriga bref. Därpå reste han sig upp, sköt undan nothögen med en otålig suck och tog sig en lång promenad i Montmorencyskogen. När han kom hem, berättade Thérése, att markisen af Saint-Lambert hade sökt honom.

Nästa förmiddag, en half timme före den utsatta tiden, stod Jean Jacques under den stora eken på Mont-Olympe. Han fick vänta länge, — klockan blef både tio och half elfva. Ändtligen hörde han hofslag på stigen, som genom skogen förde ända fram till kullens fot. Men innan han hunnit ila till för att hjälpa henne, hade Madame d’Houdetot emellertid redan vigt och behändigt sprungit af hästen och virat tömmen omkring en trädgren.

Hon var i karldräkt liksom den majdag hon tillsammans med Madame d’Epinay besökte filosofen på Eremitaget. Kostymen doldes emellertid nu nästan helt och hållet af hennes långa, vida slängkappa af tjockt, mörkbrunt siden, hvilkens ena snibb hon höll upp framtill med vecken hopsamlade i samma hand, hvarmed hon höll sitt ridspö. Den andra snibben var heltuppdragen och kastad öfver skuldran, så att det liknade ett antikt draperi. Under kappan framtill såg man de svarta silkesstrumporna och skorna besatta med stora spännen. På huf-vudet bar hon en liten låg, trekantig felbhatt »ä la bel officier», med högt uppvikta, svandunskantade brätten.

Rousseau såg strax, att något var på färde med henne. Hon höll läpparna tätt sammanpressade och hade en liten skrynkla i pannan mellan ögonen.

»Har jag låtit er vänta, min vän ?» frågade hon brådskande, i det hon efter sin vana flyktigt omfamnade och kysste honom. »Saint-Lambert har i dag farit in till Paris på ett par timmar — jag kunde omöjligt komma, förr än han var borta.»

»Det är således utan er väns vetskap ni kommer hit?» frågade Rousseau stelt, skarpt, men hans hjärta bäfvade af ångest och hopp.

»Naturligtvis,» svarade hon förebrående. »Ni vet ju, att ni har invecklat mig i den ohyggliga situationen att beständigt behöfva narras för honom angående er.»

»Jag? — Har jag?» frågade Rousseau förvånad och djupt kränkt.»Ja, naturligtvis!» sade hon energiskt, med öfvertygelse. »Nu, då jag en gång har börjat, måste jag ju hålla i. Den morgonen, då han kom från armén och fann er i min sängkammare, frågade han mig på samvete, om ni älskade mig och om ni någonsin med klara ord hade sagt mig det. Ty då — sade han — hade ni skamligt svikit hans förtroende som vän. Nåväl, min stackars Jean-Jacques»

— hon såg litet osäkert på honom, och läpparna skälfde trots leendet — »ni vet, hur innerligt jag håller af er, jag förmår icke att skiljas ifrån er...» Hon suckade och slog ned ögonen under Rousseaus plötsligt eldiga blick. »Och dessutom,» tilläde hon dröjande, »jag kan icke tänka mig någon större olycka för någon än att blifva fiende med Saint-Lambert, jag ville icke utsätta er för det...»

»Vidare!» uppmanade Rousseau skarpt och otåligt. Han visste, att hon talade sant, men han kände icke längre någon anledning att glädjas öfver hennes uppriktighet.

Hans ovänliga skärpa och brist på sympati irriterade henne. Hon svarade kyligt, med plötslig uppriktighet:

»Jag tyckte, förstås, att det varalldeles likgiltigt, om ni sagt det eller icke, eftersom jag ju icke älskar er eller någonsin låtit er tro det. Därför försvarade jag er med godt samvete. Min Gud — det hela är ju icke värdt hälften af det väsen folk ställt till för det!»

Madame d’Houdetot var nu i riktigt dåligt lynne. Hon satte sig på en nyligen afhuggen trädstam och vippade missnöjd ridspöet upp och ned mellan fingrarna.

»Och nu då han upptäckt, att jag icke gärna vill, att ni båda skola träffas allena, så har hans misstänk-

o

samhet åter blifvit väckt. A» —till-lade hon ologiskt — »nu är det mig alldeles likgiltigt, om han vet det andra, jag menar det om er och er kärlek, blott han aldrig får veta, att jag har ljugit för honom! Kan ni begripa Saint-Lambert ? Han har blott lof att vara hemma några dagar, och så bråkar han hela tiden med dessa dumma småsaker, i stället för att verkligen njuta af denna korta tid, som vi ändtligen en gång ha för oss själfva. Jag är rädd för, att jag riktigt börjar att hata er, min vän» — hon smålog svagt emot honom — »för det ni skaffat mig

dessa ledsamheter på halsen!»Rousseau låg vid hennes fötter med hufvudet upplyft och armbågen stödd mot marken. Han såg upp på henne och fattade sakta hennes hand, som ännu lekte med ridspöet.

»Är det nödvändigt för er freds skull att genomborra mitt hjärta? Gör det då, min Sophie!»

o

»A, Rousseau! .. . Min egen gode vän! Ni har rätt att förebrå mig — jag vet, att jag är grym och egoistisk,» ropade hon ångerfullt. »Men jag kan ju icke hjälpa, att ni älskar mig — hvarför skall Saint-Lambert då förebrå mig det? Ni vet bättre än någon annan, hur obrottsligt trogen jag är honom — är det honom icke nog?...»

»Låt mig tala med Saint-Lambert,» sade Rousseau beslutsamt och reste sig till hälften upp.

»O Gud — nej! Det är ju just det jag kommit hit för att förhindra. Då måste han ju på samma gång få veta, hur skamligt jag har ljugit för honom. Att jag fortsatt mitt dagliga umgänge med er, att jag varit er väninna, fastän jag visste, att jag var något annat för er. Ty till och med om ni ville, så kan ni icke narras för honom, så att han tror det!» Hon suckade.

»Jag har haft orätt, Sophie! Jagser nu, att jag har haft orätt i att söka behålla er vänskap, då jag ej kunde återgälda den. Ni vet, att jag har velat uppfostra mitt hjärta,» till-lade han med en djup suck — »men det ville icke lyda mig!»

»Ser ni,» sade hon inställsamt och böjde sig fram, »hvad jag nu ville bedja er om, det är blott, att ni under dessa dagar så mycket som möjligt sökte undgå Saint-Lambert — det kommer kanske att väcka en smula uppmärksamhet, men jag kan icke tänka mig, att det behöfver ställa er i någon skef dager. Jag skall nog sörja för,» tilläde hon leende, med en lätt rodnad, »att han åtminstone icke får mycken tid att finna det påfallande.»

»Men om Saint-Lambert direkt affordrar mig en förklaring — liksom han gjort med er?»

»Så måste ni hålla med mig!» Hon grep fast i uppslaget på hans frack och såg honom bönfallande rakt in i ögonen. »Om ni icke precis vill förneka, att ni har en svaghet för mig, så måste ni försäkra honom, att ni ej vetat det ringaste om era ömma känslor förr än nu.»

»Men, Madame! Sophie!» ropade

10Rousseau upprörd. »Det ni här fordrar af mig är omöjligt. Ingen man af ära förnekar sitt ord, och ännu mindre sin känsla.»

Hon såg på honom från sidan under de långa ögonhåren — litet förvånad. Hon sade ingenting, men i hennes blick och ansiktsuttryck läste Rousseau tydligt, hvad hon menade. »Hvad skulle det göra dig — du är ju icke adelsman,» sade hennes blick.

Han reste sig upp — förbittrad, sårad, pinad i sitt innersta af detta samtal, af hela hennes hållning, som så mycket skilde sig från hennes förra sätt att vara gent emot honom.

»Men om jag sörjer för att ni icke kommer att träffa Saint-Lambert allena,» fortfor hon bedjande.

Han vände sig om. »Det blir mycket svårt för er, Madame,» svarade han sarkastiskt. »I går sökte Saint-Lambert mig på Eremitaget. Hade jag ej tillfälligtvis varit ute, hade vi redan haft detta samtal, som ni så mycket tyckes frukta.»

Hon knäppte andäktigt ihop händerna, liksom om hon ville tacka Gud, för det han i sin nåd styrt det så, att Rousseau varit borta. Därpå ska-kade hon bedröfvad och resignerad på hufvudet.

»Att tänka sig, att det icke är annat än fåfänga, jämmerlig fåfänga på båda sidor!» sade hon klagande. »Saint-Lambert är rädd för, att'folk' skall undra öfver, att han fortfarande kan vara vän med en man, som älskar hans älskarinna. Ja!» — hon mötte hans smärtsamt undrande blick och höjde stolt hufvudet — »hvad tjänar det till att skräda ord ? Hela världen vet ju, att jag är hans älskarinna, det är blott af vänskap för min man, som jag hittills icke har sagt det högt. Och ni! . . . Af egensinnighet, af manlig stolthet — hvad skall jag kalla det ? — har ni

beslutit att rubba, att ödelägga det förtroende, som den ende man i världen, jag bryr mig om, nu i många år har hyst för mig. Jag gjorde det för er skull,» tilläde hon gråtande, »för det jag visste, att ni satte värde

o

på hans vänskap, och nu ... A, jag kan icke lida den tanken, att han skall komma till mig och säga: ’Du har ljugit för mig! Du har gjort det en gång, du kan göra det flera gånger

— jag vågar icke lita på dig mera’.»

Rousseau, som ansågs så litet förfinad i jämförelse med societetens af-slipade 'ödh skarpsinniga kavaljerer^ hri&as förnämsta intressen dessutom alltid samlade sig omkring »könet»-, uppfattade likväl kvinnorna klarare än någon annan af sina samtida. Hans intensiva känslighet, hans ytterliga mottaglighet för alla intryck, framför allt hans djupt revolutionära, mot allt häfdvunnet så rebelliska ande, gjorde, att han framför alla andra män var i stånd att förstå. Och patisera med det, sörn Så ofta är kvinnonaturens innersta väsen: dess aldrig böjdat Vig evigt förnyande, trot* sigt upproriska motstånd gentemöl dc lagar och föreställningar, som männen me»3 sin logiska vetenskaplighet, sin matematiska regelmässighet, sin respekt för allt klassiskt i århundraden tornat ofvanpå hvarandra — lagar, hvilkas ursprung ofta ingen längre känner, föreställningar, som ha upphört att äga en motsvarande verklighet. Efter Rousseaus egen innersta mening, hade Madame d’Houdetot rätt i sitt något oklara och rebelliska, högst själfviska resonnemang: för henne var realiteten, innehållet allt — när formen stred däremot, kastade hon den vanvördigt och egenmäktigt åt sidan.

»Jag skall göra hvad jag kan föratt göra er till viljes,» sade han mikh, efter en kort paus. »Gråt blott icke, Sophie! Om ni visste, hur era tårar fräta på mitt hjärta, som redan lider nog för er skull! Jag skall göra hvad jag kan — blott det vill jag icke tåla, att den man, som ni älskar, skall kalla mig feg.»

»Tack,» sade Madame d’Houdetot matt och torkade sig i ögonen med kragen af sin musketörhandske. »Tack, min vän!» Hon räckte Rousseau handen, som han dröjande förde till sina läppar.

De tego bägge ett par sekunder. Därpå sade Rousseau:

»Men — det är en sak, som jag hittills har glömt att fråga om. — Visserligen vet jag, att armén är tämligen sysslolös, men ändå . . . Hvad är orsaken till, att Saint-Lambert så plötsligt vändt tillbaka?»

Hon såg upp, strålande, småleende, med ögonen ännu fulla af tårar.

»För det, att han älskar er Sophie,» sade hon med denna vemodigt skälmska och smeksamma klang i stämman, som blifvit honom så kär.

»Men hur i all världen har han då fått veta, att... att.. . något...»

Madame d’Houdetot afbröt honomgenom en indignerad viftning med handsken:

»Grimm!» sade hon blott, med ett obeskrifligt tonfall.

»Grimm?» upprepade Rousseau klentroget. »Ni drömmer! Han är min bäste och käraste vän.»

»Det är ni, som drömmer,» sade hon mildt ironiskt. »Jag gratulerar er till att beständigt ha så vackra drömmar!»

»Men det är omöjligt,» ropade han häftigt. »Dessutom: han vet ingenting. Han reste ju ur landet redan i april, och ni kom först hit i maj.»

»Min syster d’Epinay!» sade hon lika lakoniskt.

Rousseau teg litet. »Ni gör dem bägge orätt,» sade han allvarligt.

»Det säger Saint-Lambert också,» svarade hon vårdslöst. »Ni män äro ju alltid så kloka — eller så ridderliga. Men han säger det bara.»

»Alltså: Saint-Lambert tror också .. . ?»

»Han vet det, min stackars vän. Då armén, som ni vet, för ögonblicket ej har annat att göra än att prata och

profva uniformer, har Grimm som tidsfördrif underhållit honom med tyska röfvarehistorier.»o

»A,» mumlade Rousseau smärtsamt. »Hvem skall jag väl nu tro på? Grimm — min Émilie!» Han satte bägge händerna för ansiktet. Därpå såg han åter hastigt upp: »Nej, jag kan icke tro det,» sade han stilla.

Madame d'Houdetot reste sig upp från sin trädstubbe. Hon svepte kappan omkring sig och slog åter med ett raskt kast den ena snibben öfver vänstra axeln.

»Bry er icke om det, min vän. Låtsa om ingenting! Jag har lefvat i beständigt guerillakrig med min syster d'Epinay allt sedan jag var så stor som så» — hon stödde sitt ridspö mot marken. »Är det någon, som kan märka det ? Äro vi icke alltid de bästa vänner?» frågade hon triumferande. »Kom ihåg, det är en lifsbetingelse för henne att intrigera

— de flesta damer kunna icke lefva utan att få ställa till krångel. Jag är ett undantag,» tilläde hon med uppriktig självkänsla.

Rousseau fattade hennes hand. »Jag skrifver i afton till Grimm,» sade han beslutsamt. »Första gången jag träffar Madame d'Épinay affordrar jag henne en förklaring.»

»För Guds skull!» ropade gref-vinnan förfärad. »Inte ett ord får ni säga till Émilie! Det blir skandal, scener, förklaringar — det blir aldrig slut därpå! Och hvad skall det då alltsammans tjäna till? Vi ha det ju så trefligt och präktigt som vi ha det. Det är ju blott ett behag mera att veta med sig själf, att man icke är narrad! Lyd mig nu» — hon gick fram och lade bevekande handen på hans skuldra: »Rör icke vidare i denna sak! Ni vinner blott att förstöra er Sophies rykte.»

»Jag kan inte lyda er,» ropade Rousseau rasande. »Jag måste tala. Detta förräderi af vänner mot en vän är allt för upprörande!»

o

»A, de ha lekt en smula kurra-gömma bakom vår rygg — vi ha ju nästan gjort detsamma bakom deras. Naturligtvis: vår lek var oskyldigare, den skadade ingen — utom oss självfva,» tilläde hon med en suck. »När de tala om oss, kalla de oss också för förrädare, det vill jag dö på.»

»Om de göra det, så tala de emot sitt samvete — både Grimm och Madame d'Épinay. Ty de känna mig, de veta» — han rätade på sig och stack högtidligt handen innanför västen

— »att i Jean-Jacques Rousseausbröst har aldrig en förrädares hjärta klappat.»

Madame d'Houdetot hade redan börjat gå nedför kullen. Hon vände sig om, satte hatten, som kommit något snedt på hufvudet, tillrätta och sade: »Samvetet är så lydigt, min vän. Det gäller blott att uppfostra det.»

Och medan hon lätt satte foten på hans framräckta hand för att åter svinga sig upp på hästen, som otåligt stod med böjdt hufvud och skrapade i marken, frågade henne Rousseau smärtsamt:

»Är det min väninna — min Sophie, som talar så?»

Hon ordnade sin kappa, grep tyglarna och gaf hästen ett lätt rapp på buken, så att han stegrade sig.

»Ja, det är er Sophie. Den stygga vargen Skepsis, som har bitit tag i oss allesammans, slukar nu också ert enda lilla lamm. Fräls henne, om ni kan!»Jusque lå j'avais été bon ; des lors je devins vertueux ou du moins enivré de la vertu.

J. J. Rousseau ('Confessions").

På Chevrette var man denna sista veckan i juli ifrigt sysselsatt med förberedelserna till en stor fest, hvarmed Monsieur d'Épinay önskade högtidligt inviga den nya flygeln, han låtit bygga, på samma gång som hela det öfriga slottet blifvit i grund restaureradt. Hans fru, hvars intressen annars sällan brukade sammanfalla med gemålens, var denna gången lifligt upptagen af projektet eller låtsade åtminstone vara det. Hon glömde till och med att beklaga sig eller ens göra någon anmärkning öfver, att Rousseau, som hon annars i sin sentimentala och

tyranniska vänskap härpå landet icke kunde undvara många timmar å rad, nu icke på flera dagar satt sin fot på slottet eller med ett ord låtit höra af sig. Hon komponerade »landtliga» kostymer till tjänstfolket, inöfvade balletter och pantomimer med dem och var outtröttlig i att på alla lediga stunder repetera igenom en lång feroll med sin lilla dotter, som pudrad, sminkad och halfva dagarna utklädd i en fantastisk, ljusblå dräkt med vingar på skuldrorna, lydigt efterapade moderns gester och med sentimentalt eftertryck deklamerade sina verser.

Rousseau hade fast beslutit att hålla sitt löfte till grefvinnan: att hvarken söka någon förklaring med Madame d'Épinay eller göra henne några förebråelser. Han hade föresatt sig att för en gångs skull spela lika bra salongskomedi som de andra, men att uppträda på scenen var honom i så hög grad motbjudande, att han dag efter dag uppsköt att besöka Chevrette.

Från Sophie hörde han ingenting. Han visste, att hon nu beständigt höll sig hemma. Saint-Lambert ägde också en liten egendom i Eaubonne helt nära det hus Madame d'Houdetot hyrtför sommaren. Margency hade, så snart han fick reda på Saint-Lamberts ankomst, strax förmodat, att det var för att se till, hur bönorna och ärterna växte i hans köksträdgård, som markisen så hals öfver hufvud lämnat lägret i Westfalen. Rousseau hade hittills icke tänkt därpå, men nu förstod han, att det naturligtvis var grannskapet med Saint-Lamberts gård, mera än svägerskans närvaro på Chev-rette, som bestämt den unga gref-vinnans val af sommarbostad.

Ingen af gästerna på Chevrette tänkte någonsin på att besöka Eremitaget, och filosofen gick åter som en enstöring i sitt hem eller ströfvade omkring i Montmorencyskogarna. Ingen tycktes längre taga någon notis om honom och, trots sin ofta uttalade likgiltighet för människors sällskap, var det med en viss bitterhet han åter kände sig hänvisad blott till »tanterna», som Madame Le Vasseur och Thérese på skämt brukade kallas af vännerna.

Under dessa långa ensamma dagar i skogen och i den lilla inhägnade trädgården på Eremitaget, där han med egna händer rensade ogräset från jord-gubbslanden eller band upp de nedfallna fruktspaliererna, tänkte han meraän han någonsin förut gjort öfver heiä sitt förhållande till alla dessa människor, som kallade sig hans bästa vän-ner-, och som han själf ända tills nu uppriktigt ansett därför. Smärtari öfver att känna sig förrådd af Madamö d'Epinay, hvilken han nu i flera år varit van att betrakta som eri kär och förtrölig syste^ vär för honom riästari lika bitter som den tanken* att baris hjärtas ömmaste känslor voro likgiltiga förj ja, räknades för så godt som värdelösa af den enda kvinna, han ändt-iigeri eri gång i sitt lif af hela sin själ älskade. Hans stolthet reste sig, hans omätliga självkänsla, som hviskade till honom, att han — Jean-Jacques Rousseau — den fattige medborgaren i Genéve, hvilken nu gick här som en främling och ett nådehjon i herr d'Epi-nays skogar, var tusen gånger mera värd än alla dessa obetydliga, ytliga världsmänniskor tillsammans, hvilka till tidsfördrif roade sig med att leka med honom och hans cde som med en boll. Var det afund från Grimms sida? Kunde han då verkligen se, att den »björn» hans väninna fångat och nu höll bunden i rosenlänkar, en gång, när han sönderslet länkarna, skulle resa sig som den skogens konung hanvar? Gång på gång i dessa ensamma dagar sade han sig själf, att han stod ett steg högre än de flesta andra människor, han var dygdigare och starkare, stöpt af ädlare metall, hans syn räckte vidare, hans öra hörde skarpare än någon nu lefvande mans, som han kände. Han visste med sig, att han, trots sin svärmiska naturell och stora mottaglighet för intryck, dock hade få illusioner. Världen hade tagit lifvet af de flesta, medan de ännu blott voro små, späda, veckogamla barn, och de få, han hade fått behålla, närde han besvärligt med tviflande sympatier och bleknade förhoppningar, allt under det han fegt blundade med ögonen af fruktan att förlora också dem. Och ändå! — med denna sin stolta, orubbliga öfvertygelse om sitt eget värde, och att han kunde och borde vara sig själf nog, med sin dyrköpta lifserfarenhet bakom sig kunde han ändå ej låta bli att söka efter vänner och naivt och blindt tro på dem, han tyckte sig ha funnit!

Det var honom rent af ett behof att tro på dem, han höll af — och fanns det några, han innerligt hållit af och slutit sig till här i Frankrike, så var det först och främst Madamed'Épinay och Grimm. Det var han, som introducerat den då obetydlige och beroende främlingen i väninnans hus, det var han, som fört deras hjärtan tillsammans, som med glad tillfredsställelse sett deras ömsesidiga sympati blifva varmare och varmare. Och nu fann han sig plötsligt utanför detta förhållande, som han själf varit med om att skapa, ovänligt och fientligt distanserad genom en perfid angifvelse, en onödig och halft uppdiktad anklagelse. Nu, då han allra bäst be-höfde hjälp och stöd hos

sina vänner, nu förrådde de honom, handlade illojalt bakom hans rygg, förtalade honom och gjorde honom förhatlig för en af de få män, hvilkas vänskap och aktning han i hög grad satte värde på: Saint-Lambert. Hans älskade väninna skrämde de bort från honom, beröfvade hans ensliga tillvaro den fattiga allmosan af hennes oskyldiga umgänge och hennes ljufva, förtroendefulla vänskap. Och allt detta utan att någonsin på förhand gifva honom ett varnande ord, ett vänligt råd, en broderlig förmaning, utan att ens göra sig den mödan att i grund och botten undersöka, huruvida det »förräderi» de med en sådan indignationanklagade honom för, verkligen existerade eller icke.

Han var de första timmarna, efter det han återkommit från mötet på Mont-Olympe, så bedröfvad och harmsen, så rent af förbittrad på Madame d'Épinay, och i synnerhet på Grimm, att han på fullt allvar föresatte sig att aldrig mer sätta sin fot på Chevrette. Men då han sofvit på saken och ett par dagar förflutit, presenterade det hela sig litet annorlunda. Var det nu också verkligen alldeles säkert, att Sophie hade rätt? Han kände väl till hennes eviga »guerillakrig» med svägerskan, och hade hon icke själf för kort tid sedan öppet erkänt, att hon icke kunde fördraga Grimm? Det var ju möjligt, att denne på tal om Chevrette låtit undfalla sig ett par skämtsamma ord till Saint-Lambert, som den om sin »ära» så skuggrädde markisen ögonblickligen tagit på allvar. Han intalade sig själf—ty han ville gärna öfver-tyga sig därom — att det egentligen var högst orätt af honom att på detta sätt döma två af sina äldsta och bästa vänner ohörda och på lösa antaganden, som falska och lågt afundsjuka. Och dessutom : här på Eremitaget var han Madame d'Epinays gäst, hon hadei sitt hjärtas godhet, då hon kände hans leda för stadslifvet och i synnerhet för Paris, upplåtit åt honom denna fristad, nästan tvungit honom att mottaga den. Vore det ej den svartaste otacksamhet af honom att vid första ord af en annan tvifla på hennes så ofta pröfvade vänskap? Och plötsligt, med ett af de häftiga omslag, som så ofta förekommo hos honom, vände han på en gång hela sin vrede och alla sina förebråelser uteslutande mot sig själf. Till slut — efter några dagars förlopp, under hvilka han hvar-ken hört eller sett till någon i sin ensamhet — behöfdes det icke mera än en af Madame d'Epinays vanliga hjärtliga och sentimentala biljetter med hennes vanliga ömma förebråelser och vänskapsförsäkringar, för att han, fullkomligt öfvertygad om hennes oskuld, sin egen lättrogenhet och orättvisa, ånyo ångrande och botfärdig, skulle uppsöka sitt andra hem: Chevrette.

Han kom som vanligt vid middagstiden och blef af värdinnan mottagen med en hastig, halft förebrående, halft forskande blick, som han strax besvarade med att ömt omfamna henne. Monsieur Dupin de Francueil, till hvars smak och arrangeringsförmåga

11Monsieur cTÉpinay ständigt hade det allra största förtroende, var äfven i dag middagsgäst på Chevrette. Af andra främmande var där blott Madame de Verdelin, ty både Margency och den gamle markisen af Croismare räknades ju för ögonblicket med till husets folk. Mademoiselle d'Ette hade ändtligen rest sin väg, och Madame d'Houdetot och Saint-Lambert höllo sig obevekligt hemma på Eaubonne.

Efter middagen slog sällskapet sig ned i Madame d'Epinays lilla salong. Rousseau, som strax vid ankomsten och mötet med Madame d'Epinay känt sig tryggare och gladare till sinnes, än han gjort under någon af de sista dagarna, hade nu, då han hvarken fann grefvinnan eller Saint-Lambert på Chevrette och ingen ens nämnde deras namn eller talade om dem, plötsligt blifvit vid mycket dåligt lynne, bitter och häftig. Redan under middagen hade han begynt att på det våldsammaste fara ut emot Frankrike och fransmännen, lyxen och rangförordningen, öfvercivilisationen och salongs-estetiken — kort sagdt, han hade, som Monsieur d'Épinay med en axelryckning beklagande uttryckte sig, »börjat rida alla sina gamla spattiga käpphästar».»Kriget!» brusade han nu upp som svar på en anmärkning af Monsieur de Croismare, hvilken stillsamt, i de lindrigaste, mest valda ordalag beklagade, att det dröjde så länge, innan öfverbefälet skred till aktion. »Hur vill ni, att de moderna fransmännen skulle kunna ha begrepp om manstukt eller om ett energiskt uppträdande i fält? Karlar, som — jag talar här naturligtvis blott om de ledande herrarna,» tillade han med en handrörelse, hvilken fullständigt räddade menige man från hans dom;

— »karlar, som, när de äro hemma, dagen igenom låsa sig inne med damer i förgyllda boudoirer och snattra med dem som inlärda papegojor. Säg mig,» — han ställde sig hotande framför Madame d'Epinay, blott för det att hon

på hans oroliga vandring fram och tillbaka i rummet händelsevis för ögonblicket råkade vara honom närmast. »Säg mig, hvad gör ni till exempel hela dagen här på Chevrette

— ni och era vänner? Hvad gör ni?»

Madame d'Epinay skrattade, halft

road, halft ängslig öfver hans orimliga, alldeles onödiga häftighet. Det var icke likt honom att uppträda på detta hänsynslösa sätt i närvaro af så många människor.»Hvad vi göra?... Men . .. min Gud, vi göra hvad alla andra människor göra. Vi prata naturligtvis.»

»Naturligtvis! Ja, just det —

o

ni 'prata'! Århundradets friska vindfläkt, som nu börjat blåsa öfver Europa, den går i Frankrike upp i munväder. Ni pratar, konverserar, talar, säger repliker — eller sjunger på sin höjd kupletter!»

Margency klappade i händerna, Francueil och Monsieur d'Épinay gåfvo sig också till att applådera.

»Bravo, Jean-Jacques! Flera 'repliker'! Intet klär Jupiter så som den heliga vreden!»

»Och intet klär en schweizisk medborgare så som att säga 'ni' till sina franska bröder,» sade Madame d'Épinay mildt, med en skämtsamt förebrående blick ur sina vackra ögon. Rousseau mötte den, kom strax bort och kysste öfverdrifvet ångerfullt hennes hand.

o

»A, Madame...» mumlade han självförebrående, nästan otröstligt.

»Ack, du känsliga hjärta!» ropade Francueil. »Du kraftiga hand och heta hufvud! Du är tribunen, som skall frälsa folken, det tvifla vi icke på,» — hans stämma hade enlätt anstrykning af ironi — »men vi, ser du, vi äro liktorerna med fascema som röja väg. Efter oss kommer Caesar.»

Madame de Verdelin, som hvar-ken var styf i romersk eller i fransk historia, men som uppfattat namnet Caesar, satte det nu med plötslig djupsinnighet i förbindelse med hvad hon hade hört angående nationens hopp till salig hertigen af Bourgogne och hans förmodade reformationsplaner. Hon hade en adlig dams obegränsade vördnad för kungahuset och önskade gifva kejsaren, hvad kejsaren tillhörde, då hon naivt eftertänksamt och höfligt frågande vände sig till Francueil:

»Menar ni Monseigneur le Dau-phin, Monsieur?»

De skrattade allesammans, till och med Rousseau. Stackars vanmäktige, förtryckte Dauphin, ofri i hvar rörelse, bevakad natt och dag af sin fars mätresser och gunstlingar! Att sätta hans namn i förbindelse med Caesars!

Rousseau afbröt skrattet, suckade och slog tragiskt ut med handen:

»Ack nej, Madame! Ur denna jordmån uppväxa inga romare!»»Men i brist på Caesar, som ju onekligen för länge sedan dragit sig tillbaka från Gallien, ha vi åtminstone en Kleopatra. En Kleopatra, som vida öfverträffar den första och som ensam är kapabel att stuka alla romare!»

Utan vidare öfvergång, började de nu alla att tala om Madame de Pompadour och därefter åter om kriget — »hennes krig» — samt om kungen af Preussen, som nu hela världen svärmade för.

Margency undrade med sin vanliga ironiska min, om ändå inte Richelieu, ifall man kunde förmå honom att lösslita sig från Paris, dugde bättre till öfverbefälhafvare än både marskalken af Estrées och prinsen af Soubise, som man nu sades sätta sitt hopp till i Versailles.

»Jag ber er, min herre,» — den gamle markisen af Croismare reste sig upp med denna ståtliga, graciöst nedlåtande artighet, som präglade hela hans sätt och som ovillkorligt påminde om Louis XIV och »le grand siécle»

— »jag ber er, tala med mera aktning om hertigen af Richelieu, som jag har den äran att räkna bland mina särdeles goda vänner. Ni skulle ej tillåta er denna ton, min unge vän,om ni som jag hade sett honom vid Fontenoy!»

»Men, herr markis,» invände Mar-gency med spotsk saktmodighet, »numera tror ju ingen, att det verkligen var vår älskvärde hertig, som vann slaget — inte mera än det brushuf-vudet d'Auteroche!»

»Ah, d'Auteroche — den tappre d'Auteroche!» ropade markisen. »Har man ej heller längre respekt för detta namn? Det går sannerligen tillbaka med Frankrike, när en yngre släkt ej längre har aktning för ett dristigt dåd, ett fint och djupt ord på sin rätta plats!» Den gamle herrn skakade beklagande på hufvudet. »Stå öga mot öga med döden och icke ett ögonblick förlora sin kallblodighet eller världsvana — först då kan man säga, att man är väluppfostrad och civiliserad! Ni skulle som jag ha sett det glada humör, det ridderliga behag, hvarmed han hälsade fienden och viftade med handen: 'Efter er, mina herrar engelsmän!'. .. Och ni skulle ha medgifvit, att han den dagen som en äkta fransman och en äkta adelsman häfdade landets ära!»

»Men ni nekar då icke, herr markis, att det var ett rätt kostsamt sättatt häfda vårt folks oöfverträffliga lefnadsvett,» svarade Margency hvasst, retad öfver tillrättavisningen.

»Kostsamt!» Den gamle markisen vände med en superb rörelse hufvu-det och gaf Margency en blick öfver axeln. »Kostsamt, säger ni? Med ett sådant ord betalar man igen millioner.»

Frampå aftonen, just då man efter en kort promenad i parken beredde sig att gå in till supén, kommo Madame d'Houdetot och Saint-Lambert. De voro bägge till häst, och denna gång bar Madame d'Houdetot frun-timmersriddräkt. Strålande, naivt lyck-salig, stolt som en ung drottning hälsade hon från hästryggen sällskapet på slottstrappan utan att särskildt utmärka någon. — Rousseau visste icke ens, om hon såg honom bland de andra. Saint-Lambert var lugnare, men också öfver hans manliga ansikte låg utbredt ett skimmer af så strålande lycka, att det ovillkorligt föll i ögonen på dem alla. De redo in på borggården och stannade blott ett ögonblick för att hämta ett besked angående festen. Med handen på sinsysters stigbygel och ansiktet nyfiket nästan forskande vändt upp emot hennes, gaf Monsieur d'Épinay den begärda upplysningen. När de, efter en kort men vänlig hälsning, ånyo vände hästarna och i skarpt traf sprängde bort från gården, medan de alla i det starka skenet från den nedgående solen ett ögonblick stodo stilla och sågo efter dem från trappan, sade husets herre långsamt, halft af-undsjukt:

»Skall man tro de där bådas ansikten, så måste det likväl här på jorden finnas ett slags fullkomlig lycka.»

Rousseau var icke afundsjuk. Hans förra misstämning och nervösa trätgirighet hade helt och hållet försvunnit, voro som bortblåsta, medan

f

han mellan Madame d'Epinay och Francueil, tyst under deras samtal, hvaraf han intet uppfattade utom ljudet af de kära, förtroliga rösterna, stilla vandrade genom parken. Han kämpade självförnekelsens stolta kamp mot sitt eget hjärta och drömde om den saliga lyckan att kunna älska utan synd. När sedan Madame d'Hou-detot och Saint-Lambert så oförmo-dadt redo in på gården, kände han, i samma stund han stod framför dem,ansikte mot ansikte, ingen som helst bitterhet eller svartsjuka, blott en smärtblandad, exalterad fröjd öfver att se den älskade så lycklig. Och med berusande hänförelse, med stolt beundran för sig själf visste han, att han — åtminstone i detta ögonblick

— vunnit seger öfver sina rebelliska sinnen och sitt ännu mer rebelliska hjärta.

I det han därefter liksom de andra ännu stirrade efter den högreste kavaljeren och den smärta ryttarinnan, som, med den himmelsblå kjolen, fladdrande bakom sig, så dristigt tumlade sin häst ute i den breda slottsallén, sade han

— som svar på Monsieur d'Épinays ord — sakta och drömmande:

»Lyckan?... Ja, det är lycka att helt kunna gifva sig själf till en annan, i tanke, i ord och handling ...» Han teg litet, och blicken följde de bägge höga gestalterna, som nu öfverst på backen en kort sekund tecknade sig mörka mot den i brandrödt flammande himlen, innan de i nästa ögonblick hastigt försvunno nedför sluttningen.

»Men,» — han vände sig emot Monsieur d'Épinay och de andra, och hans varma, bruna ögon strålade —»jag säger eder, tro mig: den största lyckan är att äga och behärska sin egen själ.»

Madame d'Epinay stod ännu kvar bredvid Rousseau. Hon vred huf-vudet och såg förvånad, skarpt på honom från sidan. Han kände det och vände sig emot henne — hon sänkte långsamt, allvarligt ögonen för hans klara och ljusa blick.

De öfriga gingo en efter annan in i hallen; de hörde de högklackade skornas klapprande mot marmorgolfvet, och dörrar, som öppnades och slötos.

Men Madame d'Epinay och eremiten stodo ännu kvar öfverst på trappan. Nu var det blott en smal, gyllene rand kvar af solen — den gled långsamt ned bakom träden.

Det blef ett ögonblick alldeles tyst omkring dem. De hörde ett par stora fåglar flaxande slå ned på taket öfver pelargången. Så svepte plötsligt en kylig, mild vindfläkt öfver deras ansikten.

Madame d'Epinay drog pelissen tätare om sina bara skuldror och vände sig om för att gå in.

»Kom,» sade hon. »Det är aftonbrisen. Nu är dagen förbi.»On m'a fait boire jusqu'á la lie la coupe amére et douce de la sensibilité.

J. J. Rousseau ("La Nonvelle Héloise").

Blott i hopp om att återse Sophie hade Rousseau antagit bjudningen till festen på Chevrette. Han hade ej talat med henne sedan deras möte på Mont-Olympe — det var nu nära en vecka sedan — ej sett henne sedan den där aftonen i borggården på Chevrette, ty trogen sitt löfte hade han ej en enda gång velat uppsöka henne i hennes hem. Han hade under dessa dagar skrifvit minst tjugu bref till henne — tusen gånger mera ömma och eldiga än dem Saint-Preux någonsin skref till Julie, men så stor var hans ödmjuka fruktan att göra henne emot, att han ej vågat afsända ett enda. Det som ökade hans saknadefter den älskade, hvilken nu under nästan två månader varit så godt som hans dagliga sällskap, var att han ju under denna tid, då hon ej en timme på dagen var borta ur hans tankar, oupphörligt måste föreställa sig henne tillsammans med Saint-Lambert, uteslutande upptagen af honom. Ty han visste, att hon svartsjukt räknade hvar dyrbar minut, det förunnades henne att tillbringa med sin älskare, som inom kort måste återvända till armén. Rousseau kände, att Sophie ej skulle förlåtit honom, ifall han beröfvat henne ett enda af dessa ljufva ögonblick. Och för honom, som måste nöja sig med så litet, och ändå lefva i evig fruktan att förlora detta lilla, var hennes missnöje värre än döden.

Men nu vid festen skulle han åter ha lof att se och tala med sin ljufva väninna. Då alla kände deras föregående intimitet, kunde hon ej gärna utan att utsätta sig för anmärkningar och kommentarier försöka att undgå honom. Han skulle åter möta hennes kära ögon, höra hennes klara, litet sjungande stämma, hennes ljufva, lättsinniga skratt. Hans hjärta klappade fortare af oemotståndlig, dåraktig glädje, medan han på samma gång, halft spotskt,halft vemodigt resigneradt, smålog öfver sig själf: han tänkte på, hur det beständigt varit hans öde i lifvet att mest njuta den kärlek, han aldrig kunnat vinna.

Hon kom sent; alla de öfriga gästerna voro redan samlade, äfven Saint-Lambert hade för länge sedan anländt. Genom de höga, hvälfda dörrarna, som storväxta, hvitpudrade lakejer, silfver-glittrande i ljusgrönt och violblått livré, vördnadsfullt höllo öppna, trädde grefvinnan d'Houdetot vid sin broders hand in i salen. Hennes dräkt af blekröd brokad och franska spetsar, stram öfver skuldror och byst, med stora veckrika paniers, hela hennes mjuka, harmoniska och spänstigt raka gestalt passade så enastående väl in i ramen af det med matt guld och blekt bortdöende skiftningar i lila och pärlemorsgrått dekorerade rummet, att damerna nästan begynte misstänka henne för att rent af ha beräknat den verkan hon önskade göra i ensemblen. Gästerna beredde höfligt plats förslotts-herrn och hans syster, och i ljuset från de nya, hypermoderna kronorna af det nu hypermoderna sévresporslinet,

näpet trippande på sina höga, karmosin-röda klackar, behagfullt och förbind-ligt böjande sitt pudrade hufvud öfver den skära, diamantbesatta colleretten, drog den unga, nu helt segerrika, förfinade och fullkomnade rococons själfs-våldiga och graciösa drottning in i sitt rike.

De flesta af damerna tillhörde ämbetsmannavärlden och finansadeln, men med grefvinnan d'Houdetot trängde på en gång liksom en fläkt från Versailles in i salongen. Hon tillhörde den intimare hofkretsen och var drottning Maria Leczinskas gunstling och väninna. När hon hälsade, var det med detta egendomliga, på en gång osökta och strängt studerade behag, man i hela vida världen blott såg vid kungens af Frankrike hof: denna djupa, långsamma böjning med sänkta ögon och styf midja, denna spänstiga elegans i sättet att åter räta upp sig, medan blicken stolt, men blygsamt å nyo lyfte sig och hufvudet lätt kastades tillbaka — korrekt, graciös och beundrandsvärdt behärskad i hvar rörelse, i hvar linie af sin kropp.

Längst borta i salen vid den motsatta dörren stod Rousseau i ifrigt samtal med Monsieur de Jully och Saint-Lambert om den moderna italienska musiken och om den franskaoperans förtviflade och hopplösa kamp för lifvet. De tre herrarna hade varit så upptagna af diskussionen, att de glömde gifva akt på sällskapet; men midt i ett häftigt och lidelsefullt angrepp mot Rameau tystnade Jean-Jacques tvärt, stammade hjälplöst ett par gånger och glömde fullständigt att afsluta satsen. Saint-Lambert betraktade honom förvånad med sina stora, klarblå ögon, vände sig om och följde riktningen af hans blick: Madame d'Hou-detot passerade så tätt förbi dem, att hennes paniers snuddade vid deras styfva, utstående frackar.

Hvarken Rousseau eller Saint-Lambert återtogo samtalet. Strax därefter började »défilén» — det vill säga gästerna samlade sig parvis för att i ett långt tåg genom den restaurerade och nybyggda delen af slottet, som man då på samma gång kunde taga i betraktande, begifva sig till kapellet, hvilket nu högtidligt skulle invigas af sockenprästen i Deuil.

Hand i hand trädde paren in i den lilla slottskyrkan, som afslutade den nybyggda flygeln. I midtelgången framför koret, där prästen liksom i en kaskadaktig terrass af ljus och blommor, redan väntade, skildes kavaljereroch damer med en djup och sirlig hälsning från hvarandra. De förgyllda och hvita bänkradernas praktfulla ödslighet fick på samma gång plötsligt innehåll och lif genom alla dessa guld-broderade, mångskiftande frackar, dessa spetsjaboter, pudrade peruker och stångpiskor på den ena sidan, och på den andra: smala, styft snörda midjor, bara bröst och halsar under snäfva sidencolleretter, hvilka som en blomsterkalk inneslöto damernas ansikten, sminkade, målade, besatta med moucher under höga, snöhvita koaffyrer. Solfjädrarna gingo fläktande af och an

— som fjärilar öfver en rosenrabatt

— halfhöga hviskningar och leende ögonkast gledo från bänk till bänk och tvärs öfver den skiljande matt-belagda midtelgången. Längst framme vid koret, i sin lilafärgade fåtölj, skådade byggherrn stolt och glad ut öfver sin kyrka, som med sina mjukt förtonande fresker, förgyllningar och kokett ornamenterade pilastrar mera liknade ett tempel upprest åt det adertonde århundradets suprema gudom: konsten, än en boning för de kristnes stränge gud.

s>Ecce sedes hic Tonantis» ... klang

den af Rousseau för tillfället kompo-

12nerade motetten patetiskt och högtidligt ut öfver församlingen, och den italienska primadonnan Signora Bruna trädde fram för orkestern.

Vid utgången från kapellet gåfvo Monsieur och Madame d'Epinay så att säga kur för sina gäster, hvilka med många smickrande och välfunna komplimanger trängde sig omkring dem.

Blott Monsieur de la Popeliniére, som hittills obestridt häfdat sin plats som den fermier général, hvilken med mesta esprit och smak förstått att till sitt eget och sina vänners bästa använda de obegränsade inkomster, som Gud, kungen och folket unnade honom, var icke riktigt nöjd. Hans oöfverträffliga, namnkunniga »petite maison» fördunklades i afton af Chev-rettes glans. Han komplimenterade artigt värdfolket, men två steg ifrån dem, vände han ryggen till, och vänd till baron Holbach, som råkade stå bredvid honom, sade han alldeles högt:

»Den lille Épinay, som redan, tack vare sin gemål, står sig så väl med filosofien, och tack vare sin vackra syster har vunnit naturen och dess apostel på sin sida, önskar nu också skaffa sig vår Herre till bundsförvant.Man trodde ju visserligen, att han efter Voltaires tronbestigning hade abdikerat, men tydligen har han ännu chancer att komma till heders igen, eftersom Épinay med sin fina näsa inte törs lämna honom i sticket.»

Monsieur d'Épinay vände sig icke ens om — han kände stämman. 1 det han bugade sig för Madame Ducros, en financiere, hvars vänliga sinnelag han hade all anledning att betvifla, sade han ögonblickligen med hög röst och sitt allra mest förbindliga leende:

^Hvad det gläder mig att ha den äran att se er i dag, Madame! Det är icke i motgång man skall pröfva sina vänner — det är i medgång. De flesta ha nämligen ingenting emot att spela beskyddare . .. Men en man, som gratuleras till en seger, kan vara säker på att möta idel gröna ögon hos sina vänner. Det gläder mig att kunna konstatera, att era äro lika förtjusande himmelsblå som alltid!»

Markisen af Saint-Lambert, som stod omedelbart i närheten af den talande tillsammans med Madame d'Houdetot, fångade strax repliken, och — utan att låtsa se Jean-Jacques, hvilken hade plats ett par steg därifrån på hennes andra sida — sade han:»Er broder, Madame, har icke rätt att yttra sig så skarpt om Monsieur de la Popeliniére. Efter allt hvad jag känner till angående honom, duger han icke blott till att vara en mans vän, utan till och med att vara hans fiende.»

»Hvad menar ni, Monsieur?» mumlade Madame d'Houdetot, förskräckt öfver hans plötsligt sarkastiska ton, som hon så väl kände, men som han aldrig någonsin användt mot henne.

»Jag menar hvad jag säger,» sade han kallt. »Till vän duger hvilken stympare som helst, så länge han är ens vän. Men ni måste medge, Madame, att det är högst maktpåliggande, att ens fiender — hemliga så väl som uppenbara -— äro hederliga och lojala människor. Det är ju med dem man skall mäta sina krafter.»

Rousseau vände sig hastigt om utan att våga se på Madame d'Hou-detot. Han så väl som hon hade fullständigt förstått adressen och riktigt tolkat hotelsen i de sista orden.

»Han vet allt!» sade han till sig själf. Och därpå med plötslig, åter vaknande självkänsla, i det han höjde hufvudet: »Nej, icke allt — ty dåkunde han ej misstro en ängel eller hota en dygdig och uppriktig vän!»

Och liksom om han skämdes för sin förra, alldeles oreflekterade, fega ängslan, gick han fram till Saint-Lambert och hans älskarinna.

»Jag har ej på länge haft den glädjen att se er, Madame, eller ens att få hälsa på er. Eremitaget och Chevrette ha saknat sin solstråle.»

Madame d'Houdetot rodnade utan att vilja möta hans blick. Saint-Lambert sade kallt med sin högdragna, fasta blick:

»Om Madame i ert sällskap är van vid att alltid få höra så vackra saker, beklagar jag, att hon så länge måst undvara dem.»

Markisen vände sig om på klacken, bjöd handen åt Madame Ducros och gick ut ur kapellet.

Rousseau tillät sig att erbjuda grefvinnan sin hand. Hon tog den dröjande och motvilligt.

»Min Gud, hvad har ni då gjort!» hviskade hon häftigt. »Ser ni icke, att han vet allt!»

»Jag svär er, det är icke min skull. Trösta er, dyraste Sophie, allt skall bli godt igen!»

»Gå då inte här och kalla mig'Sophie', åtminstone!» hviskade Madame d'Houdetot energiskt och rasande. »Hvad vill ni, att människorna skola tro? Ni slutar ju med att fullständigt förstöra mitt rykte.»

»Min väninna...»

»Men, min Gud!» Hon klämde vredgad hans hand. »Har jag icke förbjudit er att bruka alla dessa ömma ord? Börja rätt och slätt 'Madame' och säg så hvad det är, ni vill säga.»

Rousseau svarade icke. Hon började få samvetskval öfver sin häftighet och ovänlighet.

»A, min vän ... ni vet inte, hur olycklig jag är! Jag kan icke uthärda att se honom i dåligt lynne.»

Och då Rousseau ännu icke svarade, drog hon honom plötsligt — glömsk af all konvenans, af alla onda tungor omkring dem — in i en af de djupa fönsternischer, de just passerade.

»Jag ber er,» sade hon brådskande, bönfallande — »hämta Saint-Lambert, bed honom komma till mig. Ni måste hjälpa mig — kom ihåg, det är er skull! Går han och tänker ondt om mig en half timme till, kan jag icke lefva.»»Men supén? Och pjesen, som sedan skall spelas? ...»

»Jag måste tala med honom,» sade hon bestämdt. Ögonbrynen voro skarpt hopdragna öfver de klara, allvarliga ögonen, som hon nu fast riktade på honom. »Jag går ut i pelargången» — hon öppnade hastigt, medan hon ännu talade, det höga fönstret, som gick ända ned till golfvet. »Bed honom söka mig där.» Och i det hon beredde sig att gå, sade hon dröjande, som om hon en smula skämdes öfver sin själfviskhet:

»Och ni, Rousseau — ni kan söka upp oss där . . . sedan.»

Rousseau uträttade helt kort och utan någon som helst förklaring sitt uppdrag till markisen, som ännu samtalade med den tjocka och indignerade Madame Ducros. Han gick rakt fram till honom, i det han sade — så högt och tydligt, att alla kunde höra det:

»Madame d'Houdetot önskar att tala med er, min käre Saint-Lambert.»

Och då markisen häftigt vände sig emot honom, gaf han honom lika lugnt, i lägre ton, anvisning på, hvar han kunde finna henne. Då han mötte Saint-Lamberts ögon under de sam-mandragna brynen, gratulerade han sig själf till att vara så behärskad.

Madame d'Houdetot hade emellertid raskt trädt ut i pelargången, som

— lik ett öppet galleri — gick jäms med denna del af huset och inneslöt en liten kringbyggd gård, i hvars midt en vattenfontän plaskade. Hon gick obekymradt fram till fontänen, utan fruktan att bli sedd från fönstren, då hon visste, att gästerna vid det här laget troligen alla hade samlat sig i rummen, som vette utåt parken, för att betrakta fyrverkeriet, hvilket Monsieur d'Épinay såsom ett slags öfvergång från den högtidliga kyrko-invigningen till den mera muntra supén och det därpå följande vidlyftiga teaterdivertissemanget hade funnit passande att arrangera.

Medan hon väntade, satte hon sig på fontänens marmorkant och doppade tanklöst fingerspetsarna i det kalla vattnet. Den hos henne så ovanliga upphetsningen hade redan lagt sig; hon ångrade blott, att hon gifvit Rousseau ett dylikt uppdrag och sålunda själf försatt de båda männen i ett ännu mera skeft förhållande till hvarandra, än det, hvari de förut stodo.

Hon satt där länge. Ändtligensåg hon en mörk skugga röra sig under pelarna och därefter komma fram i ljuset från fönstren, som från bägge våningarna klart belyste gården. Han hade strax fått syn på henne och gick bort till fontänen.

Hon reste sig upp — det var icke Saint-Lambert, det var Rousseau.

»Ni är allena?» frågade han förvånad.

Hon tog ett steg fram emot honom. Trots sminket såg han i ljuset från fönstren, hur blek hon var.

»Vill ni verkligen påstå, att ni har talat med Saint-Lambert?» Hon kramade nervöst den hopslagna solfjädern i sin knutna hand och vände trotsigt ansiktet upp emot honom. »Att ni har framfört min hälsning, att jag önskade se honom? ...»

»Ja, Madame,» svarade Rousseau fast, med ovanlig värdighet.

Hon såg hjälplöst på honom med sina stora ögon — liksom om hon icke förstod. Så tryckte hon plötsligt bägge händerna mot hjärtat och hvi-skade:

»Han vet det... han vet, att hans Sophie väntar honom — och han kommer icke! Då älskar han mig icke mera.»»Sophie!» Med armen om hennes lif satte han henne varligt ned på bassängens breda marmorkant, och han förekom sig själf i detta ögonblick nästan öfvermänskligt stark, som icke strax drog henne intill sig och slöt henne i sin famn, där hon vacklande sträckte sina händer emot honom. »Tro mig,» hviskade han — »det är ett missförstånd. Det kan ej vara annat. Låt mig ännu en gång uppsöka honom.»

»Nej, min vän,» sade hon stilla men bestämdt och höll fast den hand, som ännu omfattade hennes. »Nej. Jag har varit dåraktig nog att sända er till honom en gång — han har uppfattat det som en utmaning, en

o

fräckhet — af er, af mig ... A, hvad vet jag!»

Med en rörelse af hjälplös för-tviflan knäppte hon ihop händerna och lät dem sjunka. Hennes ögon voro fulla af tårar.

o

»A,» mumlade hon klagande — »Ingen vet, hur ondt det kan göra i hjärtat, när man älskar!»

»Madame!» ropade han lidelsefullt, djupt sårad af att hon så komplett tycktes glömma honom. »Sophie! 1 er egen smärta är ni obarmhärtigmot andra. Jag vet, hur ondt det gör att älska! ...»

Han böjde passioneradt ansiktet ned mot hennes händer, som ännu slappt hvilade i skötet. Natten var ljuf och mild, de voro allena i denna förtrollande skymning: reste han sig ej nu upp med en kraftansträngning och gick utan att vända sig tillbaka, kände han, att det snart skulle vara förbi med hans på sista tiden så mödosamt tillkämpade själfbehärskning.

o

»A, jag vet,» sade hon sakta, halft frånvarande. »Jag tänkte icke därpå ...»

»Sophie!» ropade han åter lidelsefullt, med en plågad mans hänsynslösa brutalitet — hans stämma liksom väckte henne, hon höjde hastigt blicken och såg i det osäkra ljuset hans skarpa bruna ögon helt nära hennes ansikte flamma mot sina. »Sophie, nu är det förbi med mitt tålamod! Ni kan neka att bönhöra mig, men på min kärlek måste ni tro.»

För första gången blef hon förskräckt öfver hans häftighet, för första gången kände hon sin öfverlägsna makt öfver honom glida sig ur händerna. Hon reste sig hastigt upp.

Men Rousseau höll henne medvåld tillbaka. Han hade kastat sig på knä och grep med bägge händerna om hennes midja, i det han tryckte hufvudet ned mot hennes klädning.

»Sophie,» mumlade han — »mot mig har lifvet varit hårdare och bittrare än mot någon annan man. Du allena har makt att göra det ljuft. .. å, så ljuft!...» Hans stämma skälfde och var så låg, att hon mera anade än uppfattade orden. »Sophie, älskade — var god emot mig en enda, enda gång...»

I detta ögonblick gnisslade det stora fönstrets espagnoletter ännu en gång, och en man trädde ut i skuggan under pelargången.

»Saint-Lambert!» ropade Sophie högt.

Hennes stämma, detta uttryck af jubel och ångest, af lättnad och fruktan återgaf Rousseau med ens besinningen. Med en blick, som hon aldrig någonsin glömde, reste han sig hastigt upp, och med en svag handrörelse gaf han henne stum passagen fri.

Men hon blef stående. Med ena handen stödd mot en af de blomsterurnor, som med lika mellanrum prydde kanten af bassängen, den andra lätt knuten om solfjädern stod hon stillavid sidan af Rousseau, då Saint-Lambert hastigt kom öfver gården fram till dem.

»Jag ber om ursäkt, att jag ej förr kunde hörsamma er uppmaning, Madame,» började han formellt och afmätt. »Er svägerska Madame d'Épi-nay har länge uppehållit mig. Till min glädje ser jag, att ni ej har be-höft sakna sällskap.»

Ingen af dem lät narra sig af Saint-Lamberts tillkämpade, förnäma köld och stela hållning. De visste bägge med fullkomlig säkerhet, att han sett dem, innan de fingo syn på honom, och i en blick uppfattat hvad som föregått. Hvarken Rousseau eller Madame d'Houdetot svarade.

Plötsligt, med ens, svek självfbe-härskningen Saint-Lambert. Med flammande ögon och händerna knutna under spetsmanschetterna gick han rakt på Rousseau:

o

»A,» mumlade han rasande — »försök blott att komma henne nära en gång till, försök blott att ännu en gång till förgifta hennes öron med era förbannade, sentimentala sofismer, och jag skall...»

De båda männens blickar möttes, korsade hvarandra som tveeggadeKlingor. 1 bägges ögon lågade samma svartsjukans dödliga, orimliga hat.

Madame d'Houdetot lade stilla, som om hon intet hört eller sett, sin hand på sin älskares arm.

»Jag fryser,» sade hon med en lätt rysning. Och i det han, vid ljudet af hennes röst, halft frånvarande vände sig emot henne:

»Ni har låtit mig vänta en timme ...» Hon såg upp i hans ögon och tilläde lägre, en smula vemodigt: »Det är första gången . . .»

Hur ljuf hennes stämma var: mild som julinatten, skälfvande, nästan ödmjukt öm trots ordens förebrående klang!.. . Som så ofta förr utöfvade den också nu sin gamla, oemotståndliga trollkraft på Saint-Lambert. Han rätade på sig, och de knutna händerna slappades, då han svarade:

»Under denna timme, Madame, har ni ej ett ögonblick varit ur mina tankar.»

På hans röst, på själfva orden hörde hon, att han ännu ej fullkomligt förlåtit hennes bedrägeri, men hon hade honom bredvid sig, hennes arm hvilade i hans, hon hade hela natten, hela dagen i morgon, många andra dagar och nätter för sig: hanskulle icke komma att resa ifrån henne med missnöje och misstro, det lofvade hon sig själf. Och öfvermodig, glad öfver att ändtligen ha ridit ut den värsta stormen, i grunden lättad öfver att slippa ha någon hemlighet mera för sin älskare, nickade hon vänligt, nästan tacksamt till Rousseau, i det hon vid markisens arm gick förbi honom öfver gårdens rutiga marmorgolf.

»Min Gud!» mumlade Rousseau lidelsefullt smärtsamt, i det han, stirrande efter henne, såg henne försvinna bakom pelarna och strax därefter å nyo dyka upp i ljuset innanför fönstren. »Har jag då kastat bort mitt lifs kärlek på ett vuxet barn? — Äger hon ej en gång en kvinnas hjärta?»

Men så mindes han i samma nu hennes blick, när den mötte Saint-Lamberts, hennes stämma, när hon ropade hans namn. Jo, hon ägde en kvinnas hjärta — blott icke för honom!

Jean-Jacques Rousseau satte sig ensam ned vid marmorfontänen mellan rosenurnorna och suckade bittert med ansiktet i händerna.L'un å 1'autre enchantés dans ce vallon sauvage, Réunis par nos gouts, conduis-moi tour å tour De Pétude aux plaisirs et des arts å 1'amour.

Te bien peindre, te mériter,

Te caresser et te chanter Sera tout 1'emploi de ma vie.

Saint-Lambert.

Jeune j'aimais. Le temps de mon bel âge, Ce temps si court, l'amour seul le remplit. Quand j'atteignis la saison d'étre sage, Toujours j'aimais: la raison me le dit...

M:me d’Houdetot.

Monsieur de Saint-Lambert och Madame d’Houdetot hade tillbragt hela dagen efter festen allena på markisens gamla gård i Eaubonne. Det var nu strax efter middagen, som de intagit tillsammans i den gammaldags matsalen. I två ljusa, breda strimmor föll eftermiddagssolen genom de smårutiga, grönaktiga fönstren ut öfver det nötta, röda stengolfvet och förgyllde muntert de gamla svartnade freskerna på dehöga väggarna och porträtten af den gode kung Henrik i barett och stort skägg och den vackra Gabrielle i styft veckadt Medicifräs omkring den fylligt mjuka hakan. Framför den kolossala, nu tomma spiseln med sina två blank-polerade kopparkulor midtför den mörknade stenhärden, som nu i tvåhundra år, alltsedan Valois’ernas och religionskrigens dagar, vinter och sommar samlat gårdens folk omkring sig, sutto nu husets herre och hans kära, vackra väninna — såsom så många fina herrar och damer suttit här i samma rakryggade, skinnklädda stolar midtemot Simson och Delila på kaminens nedrökta, svartnade relief, och talat om så många viktiga och betydelsefulla saker, som nu allesammans voro be-grafna och glömda.

Deras bägge kaffekoppar stodo halftömda på det lilla bordet bredvid dem. Madame d’Houdetot tog fram sin näpna snusdosa med lock af en enda stor graverad sten och räckte den persvaderande till Saint-Lambert. Han tog tankspridt en pris. Hon betraktade honom bekymrad.

>;Hur kan det vara, att du ännu är så förstämd, minvän?» Hon reste sig upp och gick bort och satte sigpå armstödet af hans stol, i det hon lätt, halft otåligt gungade med tåspetsen mot golfvet. »Jag har ju sagt dig allt hvad du ville veta, lofvat dig allt hvad du ville, att jag skulle lofva. Min Gud, jag kan ju icke göra mer!»

Med armen omkring stolsryggen böjde hon sig så djupt fram, att hon kunde se honom rakt in i ögonen.

Han drog henne ned i sitt knä och sade ömt, långsamt och mycket betänksamt:

»Tycker du om Eaubonne?»

»Ja. Hvarför det?»

»För det jag har något mycket viktigt att säga dig, min Reinette — något som jag tänkt på länge och ofta, men aldrig så mycket som nu... Det kommer att kosta oss något, men mycket, mycket mera skola vi vinna.. .»

Hon lade bägge armarna om hans hals och såg honom rakt in i ögonen -— småleende, öfverlycklig.

»Saint-Lambert! . . . Jag vet, hvad du menar, mitt hjärta. Du vill, att jag skall komma hit och bo här hos dig? . . .»

Han tog henne om hufvudet — litet våldsamt — såg på henne och tryckte så hennes ansikte intill sin kind..83

»Ja!» sade han kort, nästan tvärt. Hon gjorde sig fri från hans händer och reste sig upp — blid och allvarlig, men med denna strålande, innerliga blick, hvilken — som hennes älskare sade — »kunde förgylla allt hvad hon såg på», och alltjämt med ögonen i hans sade hon enkelt, på sitt ömma, frimodiga sätt:

»Och det har du tänkt på länge ? Och icke unnat mig att veta det förrän nu ? . . .>

Han reste sig också upp. Ett ögonblick betraktade de hvarandra — han räckte bägge armarna emot henne.

»Saint-Lambert» — hennes händer hvilade på hans skuldror och hon böjde hufvudet en smula tillbaka, med blicken ännu hvilande i hans. »Saint-Lambert...» — Hennes stämma var så mild, så underligt bruten, och plötsligt brast hon ut i tårar.

»Mitt hjärta!... Hvad betyder då detta? — Sophie?»

Hon skakade på hufvudet och fortfor att gråta.

»Jag visste inte, att du . . . att du älskade mig så högt...»

»Men, Sophie!» hviskade han förebrående, mycket ömt. Han stod bredvid henne, med armen om hennes lif,hennes pudrade hufvud lämnade ett hvitt märke efter sig på sidenfracken. »Så högt ?...»

»Ja.» Hon såg upp med ögonen ännu fulla af tårar. »Ser du — jag är icke så tanklös, så egoistisk, som du tror.» Han smålog och skakade på hufvudet. »Nej, du måste tro mig

— nu vill jag tala ut riktigt.» Och hon fortsatte med låg röst:

»Ibland, du — å, ofta förresten

— har jag sagt till mig själf: jag är hans älskarinna, som så många andra varit det, och han tror, att han är min ’vän’, som alla kvinnor i vår värld ha en ’vän’... för en tid! Och mig har han vunnit så lätt. Han tror kanske» — här lade han handen öfver hennes mun, och deras ögon möttes. »Nå! — Ja . . . Och så har jag sagt till mig själf: det kommer en dag, då han önskar se en husfru i sitt hus, ett barn, som kan fortsätta hans släkt, bära fram hans namn . ..

o

A!» utropade hon häftigt—»du tror kanske icke, att jag tänkt allt detta?»

»Det har jag aldrig anat, Sophie. Och det har du aldrig talat med mig om, mitt hjärta?»

»För det jag var så rädd, att du skulle känna dig bunden! A, jag harju sett, hur min syster d’Épinay plågade Francueil, och hur han jämt bedrog henne.» — Hon slog föraktligt ut med handen. — »Du var ju fri. .. fri, när du vann mig. Hade jag väl rätt att binda dig med löften sedan, när jag ej mera kunde gifva dig något till gengäld? Intet utom mig själf — och mig hade du ju fått utan att knappt behöfva be därom!»

»För det, att du från första ögonblicket insåg, att det icke lönade mödan att göra motstånd, mitt hjärta. Då jag första gången såg dig på ängen vid Épinay och kände din hand i min, svor jag på, att du skulle bli min.»

Deras ögon möttes i strålande hänryckning vid detta alltid lika betagande minne af deras första ömsesidiga, oemotståndliga passion.

»Och om jag verkligen vunnit dig utan att tigga alltför mycket» — till-lade han lägre, i lättare ton — »så har du ju också förstått att eröfra mig, utan att göra den allra minsta ansträngning.»

»Jo,» sade hon uppriktigt— »jag ville, att du skulle älska mig, och hade jag bara fått tid . . .»

De skrattade. Så började han åter, allvarligt och mycket ömt:»Men, Sophie — om du nu kommer till mig och — också inför världen — oupplösligt binder ditt öde vid mitt, inser du då icke, att om någon af oss gör en uppoffring, så är det du, blott du.»

Hon rätade på sig, stolt, strålande glad:

o f

»A, jag förstår ingenting, jag förstår mig icke alls på att räkna! ’Du’

— ’jag’ — 'uppoffring’ — ’vinst’! .. . Ibland, Saint-Lambert, är du en pedant!» Hon såg honom skälmaktigt rakt in i ögonen, där hon stod framför honom — bakåtlutad, gungande fram och tillbaka med händerna fast knäppta om hans nacke. »En pedant — precis som Grimm och de andra! A, dumheter — du är icke det minsta lik Grimm. Ingen i världen är lik dig! Och jag är så lycklig, så lycklig, för det...»

»För detr...»

»För det» — hon hviskade det med läpparna intill hans öra — »jag aldrig skall behöfva höra den titeln: fru markisinnan de Saint-Lambert.»

Han skrattade högt — smickrad och förtjust. Han hade icke anat, att hon, så förtroendefull och vårdslöst.87

säker, någonsin gjort honom den äran att vara svartsjuk.

»Hon har alltså verkligen gjort dig en hel del bekymmer, den markisinnan ?. ..»

o

»A, du!» Hon suckade. »Den ende, jag vågat tala med om detta, är Rousseau, och han skrämde till på köpet ännu mera upp mig.»

»Såå?... Det kan jag nog tro.» Hans ansikte mörknade. »Men,» till-lade han, — »tog du då aldrig med i beräkningen, hur ytterst tvifvelaktigt det var, att jag skulle komma att älska min gemål — det är, som du vet, ett högst sällsynt fall i vår bekantskapskrets. »

»Men hon kunde älska dig...»

»Tror du då, att jag är så förtrollande?» Han skrattade och fortfor därpå, halft vemodigt:

»Kom ihåg, jag är fyrtio år — mitt hår är grått!»

o

»A, min Gud — när man pudrar det!» Hon blåste lättsinnigt på de snöhvita tinningbucklorna, så att hon fick puder i näsan och kom att nysa.

Plötsligt sträckte hon ut handen och ringde med den tunga silfver-klockan på bordet.

»Charlot,» sade hon till tjänarensom kom in. Hon talade med sin vanliga, ljuft sorglösa stämma, men det låg något visst ovanligt beslutsamt, nästan högtidligt i det sätt hvarpå hon vände sig om och gick ett par steg emot den inträdande. »Säg till Manon, att vi stanna här i afton och allt framdeles — så länge markisen är i Frankrike.»

Den gamle kammartjänaren bugade sig och drog sig tillbaka med nedslagna ögon.

Saint-Lambert sade ingenting. Han följde henne med ögonen, medan hon talade och därpå stilla satte sig på sin gamla plats vid kaminen. Men när Charlot gått och var utom hörhåll, gick han fram till henne.

»Sophie!» sade han blott. Han böjde långsamt, ridderligt ett knä och kysste hennes hand, som han aldrig någonsin hade kysst den förr. Hon hade gissat hans hemliga önskan, och utan att spilla tid, på sitt djärfva, men enkla och blida sätt, strax verkställt den stora brytningen.

Solen höll nu på att gå ned; det gyllene ljuset, som upplyst rummet var nu borta. Skymningen började mer och mer sänka sig omkring dem.

:>Sophie,» sade Saint-Lambert lång-samt. Han spatserade fram och åter pä golfvet med händerna i den långa västens fickor. »Hvarför ville du icke visa mig de där brefven, jag bad om i morse?»

Hon spratt till, där hon salt i stolen — med halfslutna ögon, småleende åt sina egna tankar. — »Brefven ?... Jag sade dig ju, att jag har bränt upp dem,» sade hon kort, förvirrad.

Han stannade framför henne.

»När jag i natt följde dig hem från Chevrette,» sade han lågt, »lof-vade du, att du ville säga mig allt

— visa mig hvart skrifvet ord, låta mig själf döma.»

Hon såg icke upp. Hennes nacke tryckte sig fastare mot stolsryggen. Hon satt och spelade med fingrarna mot stolens armstöd.

»Var ädelmodig, Saint-Lambert,» mumlade hon. »Icke mot mig — jag behöfver det icke, men mot honom, som är min vän.»

»Nej,» sade han kärft. »Jag vill se brefven.»

Nu brusade hon upp. »Du får inte,» ropade hon med flammande ögon och rodnande kinder. »Inte för något pris i världen.»Han stampade i golfvet. »Jag vill veta, hvad han, som du beständigt kallar din vän, har vågat skrifva till dig.»

Hon reste sig upp från stolen — stolt, med hufvudet kastadt tillbaka.

»Allt,» sade hon öfvermodigt — »allt har han vågat att skrifva till mig! Det finns icke ett ord i språket så ömt, att

han ej funnit det godt nog åt mig. Hela sitt hjärta har han lagt för mina fötter, alla sina goda och stora tankar, och så skulle jag» — hennes stämma sjönk och hon såg bönfallande upp på sin älskare — »Saint-Lambert, du kan omöjligt vilja, att jag skall handla så lågt ...»

Markisen vände sig om på klacken.

»Bränn upp dem!» sade han hårdt. »Jag afstår från att se dessa bref, men bränn upp dem!»

Hon stod stilla — litet eftersinnande. Så sade hon sakta:

o

»A du — sådana bref bränner man ändå inte upp!»

»Hur giriga kvinnorna äro!» ropade han spotskt. »Allt vilja de äga

— intet glömma!»

»Glömma? — Min Gud, nej — då vore man ju alltid lika fattig!»

»Men, Sophie!» ropade han häf-tigt, »finner du då själf intet förnärmande däri, att en annan man älskar dig, åtrår dig på samma sätt som jag, vågar säga dig det, fastän han vet, att du med kropp och själ tillhör en annan.»

»Nej,» sade hon uppriktigt. »Du talar så underligt.» Och hon tilläde eftertänksamt: »Det kommer naturligtvis an på, hurudan den där andre mannen är emot mig, och han . ..» Hon höjde hufvudet: »Jag har alltid mest varit stolt öfver Rousseaus kärlek.»

»Det är just det!» ropade Saint-Lambert nästan förtviflad. »Du är ’stolt’ öfver hans kärlek! Hans blotta känsla — besvarad eller obesvarad — är dig dyrbar — du nänns icke skilja dig därifrån.»

»Saint-Lambert,» — hon säg fast på honom,— »du är förändrad sedan i går.»

»Hela vårt förhållande är för-ändradt,» sade han kort och vände sig om.

»Du menar?» — hon bleknade.

»Jag menar, att från och med den dag då jag upptäckte, att det, vid sidan af oss båda, finns en tredje

— en man, som jag vet älskar dig,och som jag likaledes vet icke är dig likgiltig... Nej, afbryt mig icke!» — Han höjde handen — »han är dig lika litet likgiltig som han är mig likgiltig. Förr voro vi två fria människor, som älskade hvarandra — det fanns blott du och jag i världen att taga hänsyn till. Jag talar nu icke om former utan om känslor, det förstår du nog . . . Nu ha vi denne tredje att räkna med, en man, som står utanför, men gentemot hvilken du, och följaktligen också jag, alltid känna oss bundna af ett ansvar. Begriper du mig?»

Hon nickade. Hon satt stilla med armbågarna stödda mot knäna och hakan i händerna, munnen en smula framskjuten. Så sade hon:

»Han borde ha älskat någon annan. Han är för god att vara ’den tredje’.»

»En annan än han hade icke varit god nog att accepteras som ’den tredje’,» svarade Saint-Lambert kärft. »En vanlig galant stympare hade man helt simpelt sparkat åt sidan!»

Det var nu nästan alldeles skumt. Saint-Lambert stod borta vid fönstret, ännu med händerna i västfickorna, och såg ut öfver trädgården med ryggen mot rummet. iMadame d’Houdetotreste sig upp, gick fram till honom och stack sakta sin arm under hans.

»Saint-Lambert — hvarför tala vi om detta nu?»

Han svarade icke, tryckte blott med handen hennes hufvud intill sin skuldra.

»Och om tre dagar måste du resa ...»

»Ja, ja, Sophie!» Han suckade. »Jag medger, att jag använder min tid illa. Det är väl just för det jag vet, att jag måste bort. . . Spela litet för mig, sjung en af dina egna visor — du kan ju tala i vers, när du vill.» Han smålog.

»Nu är det skymning, snart blir det natt. Sjung, Sophie,»

— han satte sig ned i karmstolen vid fönstret, med hufvudet i ena handen, och sköt henne ömt ifrån sig med den andra. »Jag vill se, hur det mörknar omkring vårt hus och tänka på, att du blir hos mig i natt — hvar natt och dag, så länge jag stannar i Frankrike.»

Och då hon ännu dröjde, med armen omkring hans hals:

»Hvem spiller nu tiden?. . . Sjung, Sophie.»

Hon gjorde inga flera invändningar, utan vände sig om och hämtade lydigtguitarren, som låg ofvanpå locket till det urmodiga, bristfälliga klaveret. Hon satte sig till rätta i sin gamla stol vid kaminen — långt ifrån honom — och knäppte försöksvis, eftertänksamt på strängarna, med lätt hopdragna ögonbryn och hufvudet på sned. Sommarkvällens skymning sjönk djupare och djupare omkring dem, men ännu kunde de se hvarandra — han borta vid fönstret med hufvudet lutadt i handen, hon i sin högryggade länstol, med guitarren stödd mot den blanka, sidenklädda skuldran, hufvudet lätt böjdt tillbaka öfver den fyrkantiga ringningens många spetsar.

Deras ögon möttes tvärsöfver rummet, allvarliga och ömma. Så formade sig de famlande greppen i strängarna till en melodi — enkel och ljuf, en smula vemodig, och hon sjöng:

Uamant que j'adore, pr 11 ä me quitter, d'un instant encore voudrait profiter:

Félicité vaine qu'on ne peut saisir, trop pres de la peine pour étre un plaisir!Vous ornez avec tant de grace les privations que vous m'imposez qu'il s'en faut peu que vous ne me les rendiez chéres.

J. J. Rousseau ("La Nouvelle Ht?loVse").

Har ni någonsin tänkt på mig, Madame, under dessa två dagar, som följt den ödesdigra timme, då vi skildes åt vid fontänen på Chevrette ? O, ja — ni har tänkt därpå, jag vet det! Ty en af orsakerna, hvarför jag älskar er, och blott er, min Sophie, det är, att jag hos er har funnit ett hjärta, som förstår godheten och utan att någonsin ha lidit är mäktigt att uppfatta medlidandet: ni känner mig ju nog för att veta, att Jean-Jacques blott kunde älska en god kvinna!

Under dessa två dagar har ni ej lämnat min tanke ett ögonblick. Meden stränghet, som hos en mänsklig varelse skall söka sin like, har jag ånyo öfvervägt och pröfvat hvart ord, som denna afton växlades emellan oss

— hvar känsla, som fick uttryck, och hvar känsla, som gömdes i mitt inre. Jag tror, dyraste väninna, att ni i detta ögonblick skulle vara nöjd med mitt hjärta. Det är en väns, Sophie

— en väns, som svurit er den heligaste, mest okränkbara vänskap. Alla fåfänga önskningar har jag bannlyst, och för att ej fresta mitt stackars svaga hjärta har jag till och med bannlyst min Sophies bild; jag törs ej mer se denna kindens ljufva rund-ning, denna hvita hals under kläd-ningslifvets spetsar, detta lilla öra, som förleder den visaste till dåraktiga ord ... O, jag olycksalige, hvad har jag gjort! 1 detta ögonblick står min väninna från lusthuset i Eaubonne åter lefvande för min hänryckta blick, jag sträcker mina armar efter denna ljufva syn . . .

Men var ej rädd, Madame! Jag har svurit att vinna seger öfver mitt hjärta, skulle det än förblöda i striden !

Jag ber er icke om förlåtelse för de ord jag yttrade till er i tisdags;er egen känsla bör säga er, att ni har intet att förlåta: kärleken som känsla är alltid helig!

Ni skall bli nöjd med mig, Sophie. Mitt hjärta är i detta ögonblick så rent, att om ni komme till mig nu och själf kastade er i mina armar — jag vände mitt ansikte bort och både er gå. Hellre ville jag lida dödens kval än jag ville förnedra min Sophie!

Låt mig säga det till er, och låt mig säga det till Saint-Lambert, medan jag ännu har styrka därtill: jag finner er så älskvärd, min väninna, i er trofasta och sorglösa kärlek till er älskare, att om ni öfverflyttade den på mig, tror jag, att jag skulle älska er mindre. Sophie, förlåt mig!

Och låt mig också säga er detta: som en erfaren botaniker gläder jag mig åt att i denna det moderna Paris' kalla

och torra jordmån ha funnit två människoplantor med friska hjärtblad, att ha funnit en kvinna och en man, som förstå att älska enligt naturens bud: varmt och oegennyttigt.

Ni skall alltid för mig, Madame, vara min Sophie, min väninna, den första af alla kvinnor; men därjämte skall ni för mig också vara min gode

14och aktade vän Saint-Lamberts tillbedda älskarinna. Och min tanke skall aldrig tillåta sig att dröja vid den första Sophie utan att äfven omfatta den andra!»

Madame d'Houdetot fick brefvet på sängen om morgonen. Med klappande hjärta ögnade hon hastigt igenom det — hans rediga, karakteristiska handstil var för henne nästan lika lättläst som boktryck — och bad därpå strax sin kammarjungfru hämta herr markisen.

När Saint-Lambert kom, satt hon och grät, medan hon läste brefvet för andra gången. Han gick in i »ruellen», som efter gammal sed ännu fanns kvar i detta gamla hus, medan hon utan att besvara hans hälsning tyst räckte honom brefvet.

Saint-Lambert blef också rörd. Han förstod plötsligt klarare hela detta förhållande, som han förut, med sin rationalistiska, världsligt konventionella uppfattning, aldrig någonsin riktigt begripit.

Grefvinnan låg och grät på kudden. Hon torkade ögonen med debreda banden på den stora broderade nattmössan.

»Är han icke ädel? — Är han

o

icke sensibel?» snyftade hon. »A, min vän, hvilken själ! Jag kunde hata mitt eget grymma hjärta...»

»För det att det tillhör mig?» frågade han förebrående.

o

»A, tyst!» Hon smålog under tårarna. Och därpå hastigt:

»Jag vill träffa Rousseau — i dag . .. Inte sant, Saint-Lambert, vi vilja bägge fara till Eremitaget? Manon!» Hon reste sig halft upp i sängen och klappade ifrigt i händerna. »Gif mig penna och papper — här — strax! . .. Jag vill skrifva ett par ord till honom, att vi komma i afton. Eller hur, min vän?» Hon såg upp till honom, medan hon doppade pennan i bläckhornet, som Manon höll fram.

»Som ni vill, Madame,» svarade markisen fogligt från andra sidan af sängen.

Hon skref hastigt:

»Jag har fått ert bref, ädle vän, och jag omfamnar er tusen gånger. Ack, jag visste, att jag kunde ej misstaga mig på ert hjärta! Monsieur de Saint-Lambert och jag fråga er, om Mademoiselle Le Vasseur möjligen ickeskulle ha en tallrik soppa och en kotlett till öfvers åt oss i afton: vi längta bägge efter Eremitaget, mest efter eremiten!

0, jag lofvar er — ni skall bli nöjd med

Er Sophie.*

Hon såg frågande upp på Saint-Lambert, som, medan hon skref, läste öfver hennes axel, och vek ihop biljetten. Han nickade gillande.

»Gå din väg, käraste, medan jag läser mina böner,» sade hon, när Manon gått med brefvet. »Men kom ändtligen igen, när jag skall kläda

o

mig! A!» hon sträckte sig jublande i sängen med armarna upp öfver hufvudet. »Vi ha ännu tre dagar att vara tillsammans, innan du måste resa, och vi behöfva icke lämna hvarandra ett ögonblick!»

»Och sedan t...»

»Sedan,» sade hon sorgset och gömde halft hufvudet under täcket. »Sedan skall jag gråta, tills det dumma kriget blir slut.»

De hade haft en förtjusande supé, de tre, i Eremitagets enda tarfligasamlingsrum, uppassade af Thérése, medan gumman Le Vasseur hela tiden höll sig i köket. Nu hade Thérése ändtligen också försvunnit, och de tre vännerna voro allena med desserten och sitt röda vin.

Madame d'Houdetot tog hela händer fulla med gyllene, duniga aprikoser — från sin barndom kände hon väl till, att frukten på Eremitaget var bättre än både på Chevrette och Épinay — och lade på herrarnas tallrikar. Därpå lutade hon sig belåtet tillbaka i den enkla, men breda och bekväma stolen och kastade öfver axeln kärnorna i elden, som flammade högt i den öppna spiseln bakom henne. Augustikvällen var redan kall och fuktig.

Rousseau satt och betraktade henne. Hennes ljusgrå, stramt sittande siden-lif antog i ljusskenet alla möjliga, opalliknande skiftningar, och hvarje gång hon — med den flammande elden till bakgrund — böjde sig bakåt och kastade aprikosstenen, spändes det glänsande tyget som en silfverbrynja öfver bröst och skuldror. Hennes mjuka, melodiska stämma, hennes klingande, sorglösa skratt liksom dref bort ända till minnet af Théréses ochhennes moders simpla språk och eviga gräl, hvaråt dessa väggar så länge gifvit eko. Hennes ljusa, skiftande sidendräkt, diamantnålarna i hennes pudrade hår och de långa örhängena liksom sögo till sig allt ljuset från brasan och från de två ensliga vaxljusen på bordet. Hon allena gaf glans, poesi och skönhet åt det mörka, trista rummet med dess få och fattiga möbler.

Icke heller Saint-Lamberts ögon lämnade henne. Hvar gång hon såg upp, mötte hon hans stolta och ömma blick, hvilken hvar gång liksom tog henne till fånga, gjorde en rättighet gällande, som hon i detta ögonblick icke riktigt ville erkänna. Ty där på andra sidan om henne satt ju Rousseau med armbågen på bordet och ansiktet, lutadt mot den knutna handen, vändt emot henne. När hennes blick gled ur Saint-Lamberts, fångades den ovillkorligen af den andres. Dessa på en gång eldiga och smäktande bruna ögon, så blixtrande skarpa, så bedjande varma, liksom drogo henne till sig och bundo henne. Hon märkte, att han hvart ögonblick kallade henne »mitt barn», och hon förstod, att det var ett slags påminnelse tillhonom själf om att minnas löftet i sitt b ref.

Och aldrig hade grefvinnan d'Hou-detot ens i Versailles roat sig så kungligt som denna afton — aldrig hade hon njutit sig själf, sin skönhet, sitt unga lif så intensivt, så sorglöst som nu. Dessa två mäns oförställda, tillbedjande och passionerade beundran steg henne åt hufvudet som hetsigt vin; aldrig hade hennes tunga varit kvickare, aldrig hennes skratt klarare, aldrig hade hennes ljufva stämma lydt henne som i afton. Och den harts-blandade, lätta röken från spiseln, doften af vinet och frukten verkade på henne som den finaste, mest kostliga vällukt. Hon kände sig så fri, så glad, så högt lyft öfver alla hvar-dagsbekymmer och framtida sorger.

Och drifven liksom af en tack-samhetsimpuls emot Rousseau — för det han, utan att veta det, varit med om att skaffa henne denna aftons enastående lycka — af ett behof att visa honom sin vänskap genom förtroende sade hon med en skygg, skälmsk blick på Saint-Lambert:

»Vet ni, käre Jean-Jacques, att Saint-Lambert och jag nu kommit öfverens om att alltid vara tillsam-mans.» Hon stödde armen mot bordet och förde handen lätt öfver ögonen, medan hon sade det sista ordet — generad, en smula tafatt — som hon så lätt blef.

Icke en skugga drog öfver Rous-seaus klara panna. Han böjde sig fram öfver bordet och räckte ena handen till Saint-Lambert, den andra till Madame d'Houdetot.

»Ni kunde ej säga mig ett ord, käraste vänner,» sade han på sitt varma sätt, »som så högt gläder mitt hjärta. Missförstån mig icke! — äktenskapet har nu som förr ingen varmare försvarare än mig, men när en helig institution nedsjunkit till en lögn och en blasfemi som här i Frankrike, så säger jag: sönderbryt det gamla, bygg upp det nya! Grundlägg ett nytt rike i sanning och kärlek! Gif plats åt naturen och lifvet i detta förkonstlade, ålderdomssvaga och af sin egen civilisation dödsdömda samfund!»

»Ja, icke sant, min vän,» — ropade Saint-Lambert eldigt, — »vi ha allt att vinna, vi båda, intet att förlora ?»

»Intet!» bekräftade Rousseau lugnare med en skakning på hufvudet.»Naturens första bud är: älska, lyd ditt hjärta! Det andra är: haf medlidande med allt lefvande ... Jag,» han smålog sorgset, men hans blick var stolt och öppen, »jag har ej — förlåt mig, Saint-Lambert! — kunnat följa det första budet. Naturen annul-lerar själf ibland sina fordringar!» Han smålog modigt, nästan trotsigt, men det låg en kväfd suck i rösten, då han tilläde:

»Det andra budet kan och skall vara ledstjärnan på min bana. Till och med den fattigaste har råd till en tår för alla!»

Madame d'Houdetot grät af svärmisk rörelse. Hon tog Rousseaus hand och förde den till sina våta ögon.

De sutto tysta några ögonblick. Också Saint-Lamberts ögon voro fulla af tårar. Med manlig sympati tryckte han Rousseaus hand.

Därpå sade han, i det han lätt harklade sig, liksom för att klara stämman:

»Käre vän, ni har för en tid sedan lofvat min väninna — ni ser, hon har ej mer några hemligheter för mig! — att läsa för henne den nya bok ni skrifver. Hon säger, att det är en roman? . . .»han såg frågande upp. »Vill ni ej göra också mig delaktig af detta stora

nöje?»

»Jo,» sade Rousseau glad, en smula nervös vid förslaget. »Vill ni verkligen höra den?...»

Han reste sig upp utan att vänta på någon vidare uppmaning och återkom strax därpå med häftena. Hans båda åhörare satte sig till rätta i stolarna, och han började.

Med en stämma, som skälfde af rörelse och undertryckt lidelse läste han högt sitt hjärtas bok för den kvinna, han älskade, och den man, hon tillhörde. Och allt eftersom han läste — dessa sidor af glödande patos, af tungsint längtan, af jublande lycka, af lidelsefull frihetstörst — steg denna stolta och stora ande, som de annars blott glimtvis skymtat hos hvardagsmänniskan Rousseau, den timide, misstänksamme och snarstötte plebejen bland patricier, den främmande, som lifvet gjort folkskygg — han steg hel-färdig, mäktig, utan måtta och utan jämvikt, men också utan alla små hänsyn, utan alla jordbundna fördomar, fram för deras medvetande. I hans enkla historia om två människor hörde de båda för första gången i den mo-derna litteraturen lidelsens eget oförställda språk; ur Saint-Preux' stolta och djärfva domar talade det okända folkets egen stämma, de mörka millioners, som stodo bakom honom, och de hörde en ny tid, brusande och väldig som hafvets störtvåg, genombryta traditionens och konventionens ihåliga fördämningar. Historien om en mans och en kvinnas kärlek blef för dem, som nu hörde den, historien om det gamla rikets fall och det nyas skapelse.

Han läste länge — länge ... Ljusen blefvo mindre och mindre i sta-karna, och elden hade alldeles slocknat i spiseln. Madame d'Houdetot satt med bägge armarna på bordet, och hennes ögon hängde vid diktarens läppar. Markisen satt tillbakalutad i stolen, med armen hängande öfver ryggstödet. Icke heller hans blick lämnade ett ögonblick Rousseaus ansikte. På den hvita duken stod det röda vinet orördt i glasen, och de gyllene aprikoserna lågo glömda.

Ändtligen upphörde Rousseau att läsa. Han sköt papperen ifrån sig, och hans blick sökte Sophies.

»Jag har icke skrifvit allt,» sade

o

han ifrigt. »A, långt ifrån! Det kom-mer mera, mycket mera! I min penna är det icke bläck nog för alla mina tankar...»

Saint-Lambert tömde sitt glas. Han reste sig med en djup suck. De båda männens blickar möttes öfver bordet — chefens och den menige soldatens blick före kampen, som de bägge, om än dunkelt, anade.

Madame d'Houdetot ensam blef sittande stilla. Ömt, nästan vördnads-fullt började hon samla ihop papperen, som lågo kringspridda på bordet. När hon fått dem ordnade och samlade i en hög, böjde hon sig ned och tryckte sin

kind mot manuskriptet, där det låg på bordet.

>Hvad tänker ni på?» sade Rousseau sakta. Han hade länge följt henne med ögonen.

»A, jag vet inte,» — hon reste sig upp och suckade. »Det var så mycket. .. Jag tyckte liksom det var så underligt, att ni nu här denna sommarnatt läst boken först för oss

— att ännu ingen känner den — den ligger här begrafven på Eremitaget . . . Och så en dag, kanske, så går den ut öfver hela landet, öfver Frankrike och Schweiz, öfverallt där franskt språk förstås och läses, och tusenkvinnors hjärtan skola klappa som mitt, tusentals ögon skola gråta öfver Julies öde ...» Hon torkade okonstladt bort sina egna tårar med den bara armen, som hon drog öfver ögonen, och smålog med ett försök att öfverskyla sin rörelse.

Rousseau böjde sig ned och kysste handen, som ännu var fuktig af tårar.

Men han berättade henne icke, att Thérése och Madame Le Vasseur varit hans förtrogna, innan hon och Saint-Lambert blefvo det. Han mindes plötsligt den där aftonen i maj, då han läste boken för »tanterna», — ensamhetens bittra förnedring, som tvungit honom att utgjuta sitt hjärta för dem. Och när hans darrande hand släppte Sophies och ånyo grep om det dyrbara manuskriptet, som hon räckte honom, rätade han på sig med en egendomlig känsla af, att han nu i detta ögonblick vunnit full upprättelse för denna sommars kvalfulla kamp, förödmjukelser och brustna illusioner: liksom Dantes förgudande kärlek af en jordisk kvinna skapat paradisets Beatrice, så steg nu vid hans — Jean-Jacques Rousseaus — hand den kvinna han älskade in i odödligheten. Utan att vidröra henne, där hon vid sidanaf sin älskare, ännu med tårar i de sänkta ögonen, stod stilla, drömmande framför honom, lutade han sig ned, och — i det hans ögon mötte Saint-Lamberts — tryckte han sina läppar mot hennes böjda panna.

»Godnatt — Julie!» hviskade han. Biografiska notiser

angående de i boken uppträdande, jämförelsevis mindre bekanta personerna.

Monsieur La Live de Bellegardes barn:

1. Denis-Joseph La Live d’Épinay, f. 1724, gift 1745 med Louise-Florence-Pétronille de Tardieu d’Esclavelles, f. 1725. Jag har här infört henne med det namn — Émilie — hvarmed hon själf tydligen önskade nämnas (jfr. »Mém. de M:me d’Épinay»), och hvarunder hon är mest känd. Af liknande skäl har jag för Madame d’Houdetot blott brukat det namn, Rousseau alltid använder: Sophie.

2. Ange*Laurent La Live de Jully, f. 1725, gift 1749 med Louise-Élisabeth Chambon, f. 1729, död 1752.

3. Élisabeth-Sophie-Fran$oise La Live, M:lle de Bellegarde,f- 18 12 '73°, gift i» 2 1748 med Claude-Constant-César, comte d’Houdetot, f. 1724.

Madame de Tardieu d’Esclavelles (f. Florence-Angélique Prouveur) var M:me d’Epinays moder och Monsieur de Bellegardes svägerska. Alltsedan M:me de Bellegardes död (1740), förestod hon svågerns hus, så länge han lefde, ända till 1751. Hennes svärson, Monsieur d’Épinay, efterträdde sin far som fermier général.

Charles-Fran^ois, marquis de Saint-Lambert (f. 1717 i Vezelize i Lothringen). Hans förhållande till M:me d’Houdetot började redan ungefär 17 5 1.

Claude-Louis Dupik de Francueil (f. 1716), var M:me d’Epinays älskare från 1749 till ungefär 1755, då han efterträddes af Grimm. Ännu sommaren 1757 nämnes han emellertid af M:me d’Épinay själf såsom gäst på Chevrette.

Mademoiselle d’Ette (f. 1714?), en nordfransk adelsdam, bekant för sin en gång stora skönhet och sitt högst äfventyrliga lif, tillhörde en tid (dock troligen icke så sent som 1757) M:me d’Épinays intimaste umgängeskrets.

Adrien Quiret de Margency (född 1727?) ägde godset Margency iMontmorencydalen, mellan Eremitaget och Eaubonne, hvilket emellertid sommaren 1757 var bort-hyrdt åt hans älskarinnas man, Monsieur de Verdelin.

Madame de Verdelin (f. Marie-Louise Madeleine de Bermond), gift sedan 1750 med den gamle, såsom ytterst

obehaglig beskrifne, Verdelin, är under ett något senare stadium af sitt lif bekant som en god väninna till Rousseau.

Markisen af Croismare, hvilken kompletterade Madame d’Épinays so-cietet på landet sommaren 1757, kallas af samtiden »le charmant marquis» och tyckes ha varit en stor gunstling inom den krets, jag här försökt att skildra.

Anmärkning: I analogi med y>Con-fessions» har jag, för att undvika onödig förvirring, förlagt hela handlingen till slottet Chevrette (som nu är nedrifvet och jämnadt med jorden), oaktadt Madame d’Épinay i sina memoirer själf påstår, att hon med alla sina gäster (1757) vid midsommartiden detta år flyttade öfver till det närbelägna Épinay.